

95. évfolyam, 2020/5.

Lelkipásztor

Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Köszeghy Miklós \ Júda és Támár

Hafenschel Károly \ Luther úrvacsora-gyakorlata

Pángyánszky Ágnes \ Kontextuális kérdésfelvetések a gyülekezetpedagógiában

Kendeh K. Péter \ A lelkeszi életpályamodel 2019-ben. Beszámoló az MEE Zsinatának

Missura Tibor \ A Miatyánk hatodik kérése

Orosz Gábor Viktor \ A holisztikus személyi identitás megőrzése
és a felelősségteljes életmód

Kedves Olvasó!

Júda és Támár történetén töprengő dolgozatában Kőszeghy Miklós a következő kérdésekre keres választ: Lehetett-e a prostitúció csupán eszköz Támár számára? Tekinthatjuk-e az özvegyet kultikus prostituáltként? Júda nem a fátyolról vette észre, hogy prostituálttal találkozik, hanem abból, hogy az asszony az út mellett ült. Ugyanakkor Támár a férjhez menés esélyéért küzd, azért, hogy gyerekeket szülhessen, hogy Júda klánjának tagja maradhasson, hiszen számára (és mindenki számára) csak ez jelenthette a létbiztonságot, mindazt, amit ma szociális hálónak szoktunk nevezni.

Hafenschcer Károly a lutheri úrvacsoratan liturgikus aspektusait elemző munkájában megállapítja: amiért érdemes újra meg újra foglalkozni ezzel a témával, az a keresztény ember szabadsága. Szabadsága a liturgia világában is. A liturgiában és liturgiával élő ember felszabadul az Isten tiszteletére és dicséretére – hisz felszabadítja a tárt karokkal érkező és asztalához hívogató Úr. Nem köti kényszeresen a fölösleges formák sora, mégis tud élni az egyház értékes tradíciójával. Teszi ezt úgy, hogy élvezzi annak gazdagságát, hiszen abban nyitottan és nagyvonalúan nem az emberi hagyományokat keresi, hanem Isten szeretetét leli fel.

A gyülekezetnek mint közösségnek felelősnek kell lennie a különféle generációk együttes jelenléteért a gyülekezeti közösségben. Ahogyan átgondoljuk istentiszteleti életünket, gyülekezeti alkalmainkat, fontos, hogy ebben a tervezésben lényeges területként jelenjen meg a különböző generációk keresztény oktatásának alkalom- és programkínálata – fogalmaz Pángyánszky Ágnes, aki a gyülekezetpedagógia mai, kontextuális kérdéseire keres válaszokat tanulmányában.

Az igehirdetési előkészítők *húsvét ünnepe után hatodik vasárnaptól Szentháromság ünnepe után második vasárnapig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Májusi számunk szerzői

Balogh Éva lelkész, mentálhigiénés szakember,
pszichodramatista – Budapest
Felegyi-Németh Mihály lelkész – Orosháza
Gabnai Sándor lelkész – Balatonfüred
Hafenschcer Károly lelkész, egyetemi tanár – Budapest
Ihász Beatrix esperes – Beled
Kasza Gábor lelkész – Györköny
Kendeh K. Péter lelkész, LÉM-koordinátor – Budapest

Kőszeghy Miklós történész, egyetemi tanár – Budapest
Missura Tibor nyugalmazott lelkész – Budapest
Molnár Lilla lelkész, doktorandusz – Budapest
Nepp Éva lelkész – Paks
Orosz Gábor Viktor lelkész, egyetemi docens – Budapest
Pángyánszky Ágnes lelkész, egyetemi adjunktus – Budapest
Réz-Nagy Zoltán egyetemi lelkész – Budapest

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Perce Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050

E-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 12 000 Ft; fél évre: 6000 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 8100 Ft; fél évre: 4050 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft.

www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821

2 1133282 1120055

Jót s jól

1Pt 4,10

■ MOLNÁR LILLA

Lelkészeknek különösen hasznos a lehető legtöbbször elmondani, hogy nem kell mindenhez érteni. A segítő szakmában dolgozók is jó, ha minél gyakrabban hallják: nem lehet mindenkit megmenteni. Bármilyen szakmában, bármilyen helyzetben mi, emberek jó, ha minél többször halljuk, nem lehet mindig mindent. Nem lehet az összes feladatot elvégezni, nem lehet mindig mindenkihez kedvesnek és türelmesnek lenni, nem lehet mindig a legjobbat a leggyorsabban hozni. Tény, hogy van, amikor meg kell próbálni a lehetetlent, de azok a helyzetek és azok az emberek, akik mindig mindenben azonnal a legjobbat, a legtöbbet várják – legyen az elvont tényező, materiális dolog vagy emberi erőforrás –, hamis elvárásokat támasztanak.

A Biblia tisztában van azzal, hogy mi, emberek sokfélék vagyunk: sokféle attitűddel, tehetséggel, különböző teherbírással stb. Azaz mindannyian sajátosan összerakott, készségek és adottságok területén egyedien összeválogatott konstrukció vagyunk. Ezeket az adottságokat aztán igyekszünk valahogyan csoportosítani és a legtöbb hasonlóság alapján társítani. Vannak például a jó vezetők, akik könnyen felméri egy helyzetben a szükséges lépéseket, és hatékonyan irányítanak másokat a feladat közös elvégzésében. A jó vezetők inspirálnak, példát mutatnak, és jól bírják a pozíciójuk okozta terhelést. Vannak, akik képesek a vezetői szerepre, és jól el is tudnák látni azt, mégis szívesebben dolgoznak mások irányítására alatt, saját területükre, illetve a társaikkal való közös munkára fókuszálva. Van, aki másokkal együttműködésben, csapatban dolgozva szárnyal, van, aki jobban koncentrálni és szívesebben dolgozik feladatán, ha egyedül van. Van, akit szinte soha, semmilyen helyzetben nem lehet kihozni a sodrából, van, aki jókedvét is csak szolid félmosollyal mutatja. Van, akinek legfőbb jellemzője, hogy majd kicsattan az életől, és van, aki jobb szeretet mindíg a rosszal számolni, hogy inkább meglepődjön, ha valami mégsem balul üt ki.

Az ókori görögök a különböző emberi temperamentumokat a bennünk lévő elemek, anyagok keveredése nyomán vezették le. Galénusz a négy őselem arányai mentén magyarázta a viselkedés és a gondolkodás különböző formáit. Hip-

pokratész szerint az általa megkülönböztetett négy testnedv aránya alakítja az ember temperamentumát. Ezek nyomán alakultak ki azok a személyiségtípusok, amelyeket a pszichológia ma is számon tart. Ezek a kategóriák ugyan nincsenek kapcsolatban, vagy nem közvetlen módon, az Istentől kapott talentumainkkal, mégis segíthetnek megérteni számunkra a másik ember működését: a viselkedést, a különböző helyzetekre adott reakciókat, az információfeldolgozás módját vagy problémamegoldásuk mechanizmusát, egyáltalán a dolgokhoz és emberekhez való hozzáállásukat.

Különböző élepszakaszaimban más-más impulzusok mentén fogalmazom meg magamnak, hogy mi végre van az ember a világon, mi a létezésünk, életidőnk értelme. Mostanában úgy érzem, hogy alapvetően az, hogy valahogyan utat találjunk, szót értsünk Istennel és egymással. Jézus történeteiből, megszólalásaiból már régóta kiviláglik számomra, hogy az életem dolgairól csak az Istenhez és a másik emberhez fűződő relációkban érdemes gondolkodni bármivel kapcsolatban. Az utóbbi időben ehhez hozzátársult az ember önmagához fűződő kapcsolata is. Értelmet, hatékonyságot, örömet ott lehet keresni, ahol az emberek a helyükön vannak, azt csinálják, amihez értenek, amit szeretnek, olyanokkal vannak körülveve, akikkel kölcsönösen megértik és értékelik egymást, olyan tartalmakkal telik meg az életük, amelyek engedik a regenerálódást, és folyamatosan mozgatják, inspirálják őket. Nem, ezt nem egy tengerentúli multi álláshirdetésének kampányszövegéből kölcsönöztem. Szeretném hinni, hogyha nem is mindig minden körülmények között, de megvalósulhat az az egyensúly az életünkben, amikor önmagunk legjobb, legélhetőbb variációi lehetünk. Ha ez megvalósul, akkor akár lelkesek vagyunk, akár másmilyen segítő, de lehet, hogy éppen festőművészek vagy asztalosok, az életünk szolgálattá válik. Miért? Mert mi magunk jól, egészségesen működünk, és jelenlétünkkel, munkánkval mások segítségére, épülésére és örömére lehetünk. Mert mi a szolgálat? Megtalálni azt a lényünk számára természetes működést, amely betölti az Istentől kapott lehetőségeket, és amellyel építeni, segíteni tudjuk a világot és egymást.

Júda és Támár^{*}

■ KŐSZEGHY MIKLÓS

Tanácsstalan vagyok. Tanácsstalanná tesz Júda és Támár története.

Rögtön a címe, amelyet persze nem a Biblia, hanem mi, a kései utókor adtunk neki: Júda és Támár. Mintha az elbeszélés szempontjából csakugyan ennyire egyszerű volna a helyzet, két nagyjából egyenrangú hős történetére számíthatunk, ha felütjük a Genézis 38. fejezetét. Miközben már Hermann GUNDEL nagy Genézis-kommentárja (1902) óta fel-felmerül a gondolat, hogy ez a bibliai fejezet mintha csak magáról Támárról akarna beszélni. Júda pedig inkább mellékszereplőnek, igaz, nagyon fontos mellékszereplőnek látszana e figyelemre méltó asszony mellett.

Azután a szöveg maga mintha megnyugtatná az olvasót. Szövegkritikai szempontból ugyanis Támár története nem tartogat megoldhatatlan nehézségeket. A 4–5–6. versekben ugyan több kutató szükségesnek tart némi emendációt. Júda gyermekeinek, a történet későbbi tragikus szereplőinek születésekor ugyanis a 4. versben nyelvtanilag mintha Júda adna nevet Érnek: *wyqr' šmw 'r*; (a *qal* wayyiqtol egyes szám harmadik személy, hímnem). Az 5. és a 6. versben ezzel szemben az állítmány nőnemű (*wtqr'*), s a szöveg kommentátorai közül a nagy többség az 5. és 6. vers alapján a 4. versben is nőnemű alakot olvas. Talán nem nagy kockázat, ha kijelentjük: ebben az apró változtatásban bizvást követhetjük a Biblia Hebraica Stuttgartensia apparátusát, amely egyébként e helyütt a Septuaginta variánsára támaszkodik. A 29. és 30. versben azután Támár furcsa módon megfogant gyermekeinek, azaz saját fiainak végül Júda ad nevet, ám itt a helyzet tökéletesen érthető, hiszen

az eset enyhén szólva nem szokványos, s a klán feje mégis csak maga Júda. Személyesen is érintett a történetben, így a névadás fontos feladatát ő vállalja magára.¹

Ha azonban a kontextus felé fordulunk, megint halmába kerít a tanácsstalanság. Mit keres ez a fejezet a József-novella kellős közepén? A Gen 38 szereplői közül egyes-egyedül Júda szerepel a József-történet egyéb helyein is. A többiek mind csakis itt, ebben a szokatlanságában is magával ragadó elbeszélésben tűnnek elének. Viszont magát Józsefet, a fejezetünket keretező nagy ívű történet főszereplőjét itt hiába keresnénk. Júda pedig, aki a József-történetben mindig testvérei gyűrűjében, gyakorta épp a testvérek szószólójaként bukkan fel, itt egymagában áll. Sőt a történet legelején a szerző hangsúlyosan a tudunkra adja, hogy ez fontos körülmény: „*És történt abban az időben, hogy Júda elment a testvéreitől.*” (Gen 38,1) A kutatók többségével egy véleményen magam is hajlok arra, hogy feltételezzem: a Gen 38 eredetileg a József-történettől független szöveg volt, amely később esetleg tisztázható módon került jelenlegi helyére. Természetesen a tudomány nem demokratikus, és egy vélemény nem lesz igaz csak attól, hogy a többség vallja. CASSUTO már egy II. világháború előtti tanulmányában amellet érvelt, hogy a Gen 38 a József-történet integráns része (1973), s ezt a gondolatot sokkal később Horst SEEBASS is védhetőnek gondolta (1978). Talán igaza is volt, amikor felvetette, hogy a történet annyiban esetleg beilleszthető a József-novella kereteibe, amennyiben bemutatja: a József elvesztése körüli szegényletes történetek hatására Jákób családja mintha széthullóban volna.

Ha mindezek ellenére annál a feltételezésnél maradunk, hogy a Gen 38 önálló, keletkezésében a József-történettől

^{*} Jelen írásom egy régi, az ORZSE meghívására tartott előadásomon alapul. Az előadás írott változata nem tér el a konferencián felolvasott szövegtől. Az írás esszé jellege miatt nem akarom túl sok lábjegyzettel terhelni az olvasót. Az alaposabb tájékozódást a tanulmány végén található bibliográfiával szeretném segíteni.

¹ Hogy azután a születés pillanatában az anya ad-e nevet a gyermeknek, s hogy ezt a nevet előzőleg az apa találja-e ki – nos, e kérdésekre, bár nagyon fontosak, nem tudunk felelni.

elválasztandó egység, akkor is úgy látszik, hogy szerzője (vagy jelen helyére illesztő redaktora) tekintettel volt a József-történetre. Aligha lehet véletlen, hogy Gen 37,32kk szerint Jákób József véres ruhájából, azaz egy személyes tárgyból jön rá, hogy fia meghalt – hogy mindezt csak a testvérek akarják elhithetni vele, ez bennünket most nem érdekel. Ám az nyomban feltűnik, hogy a 38,25kk szerint Júda is személyes tárgyakkal (bot és pecsét) tudja meg, kivel is bocsátkozott felelőtlen kalandba annak idején, s hogy ebből következően kicsoda is Támár születendő gyermekeinek apja. Mindez persze akár önkényes belemagyarázás is lehetne, ha nem látnánk mindkét helyen ugyanazt a formulát: *hkr-n*, azaz: „Ismerd csak fel! / Tudd csak meg!” Elegendő-e ez a megfigyelés ahhoz, hogy a Gen 38-at a József-történet integráns részének tekintsük? Talán inkább nem, mint igen, de bizonyosat aligha mondhatunk. Ha mindezek után megpróbáljuk meghatározni, mikor kerülhetett be a Támárról szóló történet jelenlegi helyére, akkor kevés támpontunk van. Talán egy olyan korban, amikor az egyedülálló asszonyok helyzete az általános társadalmi szituáció miatt különösen rosszra fordult? Ha így lenne, akkor a keletkezési idő tekintetében gondolhatnánk akár a perzsa korra, amikor számos bibliai forrás adja tudtunkra, milyen nagy szegénységben és milyen éles társadalmi ellentétek közt élte mindennapjait a fogságból hazatértek kicsiny csapata. Ám bizonyosságra egyelőre itt sem igen juthatunk.

Bizonytalanságunk megint enyhül, ha a fejezet felépítése felé fordulunk. Több olyan modern kommentár is létezik, amely szeretné több szerző munkájának tekinteni a Gen 38-at. Az 1–11. verseket mint afféle genealógiai ihletésű és célú passzust levágják a történetről, mivel a genealógia és az elbeszélés műfajának váltakozását irodalomkritikailag megragadható töréspontnak tekintik. Ez azonban bizonyosan hibásnak vélhető eljárás, hiszen ha ezektől a versektől eltekintünk, akkor a teljes történet érthetlenné válik. Elvégre ebből a részből tudjuk meg, kik voltak Támár szerencsétlen sorsú férjei, hogyan kapcsolódtak Júdához, mikor és hol jöttek világra. A Gen 38,1–11 tehát az események háttérének megértéséhez nélkülözhetetlen előtörténetnek látszik, amelyet így semmiképpen sem szabad és nem is érdemes kiiktatni jelenlegi helyéről. Ugyanezek a kommentátorok feltételezik azt is, hogy a történet eredetileg a 25. versben végződött, s minden, ami ez után következik, irodalmilag eredetileg független függelék csupán. Ezt a megoldást sem tartjuk követhetőnek, mert éppen ez a rész hordozza a történet végkifejletét, innen tudjuk meg, hogy Támár végül igazságához jut. Magunk tehát az egész fejezetet egyetlen írói lendület eredményének tekintjük, amelynek megértéséhez egyetlen szó kiemelésére sincs szükség, éppen ellenkezőleg.

A legnagyobb bizonytalanság azután végül ott ér el bennünket, ahol a legkevésbé számítunk rá. Támár prostituáltként adja ki magát a történet talán legfontosabb pontján,

s ezzel nemcsak etikai, hanem sokkal inkább földhözragadt terminológiai kérdéseket is felvet. A 15. versben Támárt a *znh* szóval nevezi a szöveg prostituáltként, a 21. és a 22. versben ezzel szemben ugyanezt a fogalmat a *qdsh* kifejezés jelzi. Több szerző is úgy gondolja, hogy az előbbi keményebb, talán kissé vulgárisabb kifejezés, az utóbbi ezzel szemben finomabb, szalonképesebb. Ahhoz azonban, hogy e tézist akár csak valamelyest is alá tudjuk támasztani, legalább megközelítő ismeretekkel kellene rendelkezniünk a fogság előtti vagy kevéssel azt követő időszak héber nyelvének szociolingvisztikájáról. Talán mondanunk sem kell, hogy ilyen ismeretekkel nem rendelkezünk. Ennél sokkal érdekesebb az a megfigyelés, amely rámutat, hogy a *znh* kifejezést Júda használja, illetve vele kapcsolatban merül fel, így talán a foglalkozási ág izraelita szemszögű jelölésének tarthatjuk. A *qdsh* ezzel szemben Júda kánaáni barátjának szájából hangzik el, talán azért, mert ez volt a prostituáltként jelentő megszokott kánaáni kifejezés. Ha azonban arra gondolunk, hogy az elbeszélés logikája szerint kánaániak és izraeliták szoros közelségben élnek egymás mellett (és a fogság előtti korra vonatkozóan a régészeti leletek a falvak szintjén ugyanezt a képet közvetítik felénk), akkor ez a fajta etnikai különbségtétel nem látszik különösebben jól védhető elképzelésnek. Régi, visszatérő tézise a kutatásnak, hogy a *znh* talán az egyszerű, üzleti alapon tevékenykedő prostituáltként jelenthette, a *qdsh* ezzel szemben (gondoljunk csak a benne megbúvó gyök alapjelentésére!) a kultikus prostitúció művelőjére látszik utalni. Filológiaiilag ez akár még igaz is lehetne, ám ebben az esetben nyomban felmerül egy más természetű nehézség. Ahhoz, hogy Támárt ezen az alapon kultikus prostituáltként tartsuk, be kellene bizonyítani legalább két dolgot. Egyfelől azt, hogy a kultikus prostitúció gyakorlata létezett a fogság előtti Palesztinában, másfelől és ezt megelőzően pedig azt, hogy ez a gyakorlat létezett egyáltalán.

Több jel is arra mutat, hogy a kultikus prostitúció reális gyakorlatként való feltételezése körül komoly bajok vannak. A gyakorlatot végső soron néhány sumer nyelvű himnusz alapján rekonstruálták, amelyek mindegyike a Kr. e. 21. és 19–18. század közt íródott. Furcsa vallási gyakorlat az, amely először megteremti saját kultikus líráját, ám utána évszázadokon keresztül nem hoz létre újat. Nagyon furcsán hangoznának mondjuk egy mai, magyarországi keresztény (legyen szó bármelyik felekezetről) templomban a keresztény egyház Augustinus korában használt liturgikus énekei. Nyilván nem vitatjuk, hogy a termékenység mint központi jelentőségű vallási gondolat jelentékeny szerepet játszott a Mediterráneum kultúráinak vallási képzetrendszerében. Çatal Hüyük női idolkai vagy a mellüket két kezükkel alátámasztó Asera-szobrocskák, amelyeket százsámra találtak Júda legkülönbözőbb lelőhelyeinek fogság előtti rétegeiben, egyértelmű jelei a termékenység fontosságának. (Vagy ta-

lán inkább csak egyértelmű jelei voltak – bizonyos értelemben. Mára egyre több kutató gondolja, hogy a szexuális felhívó jelleg nem az egyedüli értelmezési lehetőség a szobrokkal kapcsolatban. A szülésen és ezzel együtt a szoptatáson alapuló, ezekben manifesztálódó női hatalom vagy esetleg az ősanjakultusz éppen úgy állhattak a szobrok létrejöttének hátterében.) Az egyik újabb, újasszír környezetből előkerült szöveg (Nabu és Tasmétu násza), amely a kultikus prostitúcióhoz kötődő szent nász (hieros gamos) páratlanul érdekes leírása, mintha inkább a fikció felé hajlítaná véleményünket. Hiszen a szöveg szerint a nász csúcspontjaként egymás mellé fektették a két isten szobrát! Mindezek alapján azt feltételezni, hogy a kultikus prostituáltakkal való szent nász intézménye a férfítársadalom legszélesebb körei előtt nyitva állt, nos, ezt minden feminista kétely nélkül sem tarthatjuk különösebben valószínűnek. A *qdšh* akkád, illetve egyéb sémi nyelvekben modifikált formában fellelhető párhuzama, a *qadištu* jelentése körül is egyre több a filológiai bizonytalanság, amint növekszik a releváns forrásanyag mennyisége. Mintha a *qadištu* jelenthetne női közösségekben és esetleg cölibátusban élő nőt, templomi énekesnőt, bábát vagy egyszerűen csak olyan nőt, akinek a szexualitása nem áll férfikontroll alatt. Mária levéltárának folyamatosan publikált szövegei, Ugarit agyagtáblái, sőt bizonyos újasszír szövegek mind-mind felbecsülhetetlen értékű tárai az e kérdésről való tudásunknak, ám egyelőre még egyiket sem aknázták ki teljes mértékben a kutatás. És akkor a világ egyik legnagyobb ékírásos szöveglelőhelyéről, a British Museum raktáiról még szót sem ejtettünk! Amíg azonban a kultikus prostitúció jelenségének történeti verifikálhatósága körül ilyen sok a kérdőjel, addig nem is érdemes feltenni a kérdést, hogy vajon Támárt tekinthetjük-e kultikus prostituáltnak.

Ebben az esetben azután az sem kérdés többé, hogy vajon Támár azért fátyolozta-e el magát, mert kultikus prostituáltként szeretne volna elcsábítani Júdát. Júda nem a fátyolról vette észre, hogy prostituálttal találkozik, hanem abból, hogy az asszony az út mellett ült. Az elfátyolozás egyébként is ellentmondana az egész helyzet logikájának. Gondoljunk csak Ézs 23,16-ra, amely szerint a prostituált a város utcáin járva táncol és énekel, hogy felhívja magára a férfiak figyelmét.

Talán érdekesebb a szemantikai kérdéssel kapcsolatban a Septuaginta felé fordulnunk, ahol viszont e terminológiai kettősségnek nyoma sincs: Támár mindegyik esetben egyszerű prostituált, *porné*. S ezen a ponton nagy a kísértés, hogy feltételezzük: a perzsa kori redaktor, aki jelen helyére illesztette a Támár-történetet, sőt talán már a történet eredeti szerzője sem érzékelt pontosan a két héber terminus mögötti eltérő kulturális kontextust, illetve az ebből adódó szemantikai különbséget. Mert az azért elég valószínű, hogy az Innin és Dumuzi nászáról szóló sumer

szöveget nem citálták nap mint nap a korabeli Júdában, esetleg Yehud tartományban.

Azon sincs mit csodálkoznunk, hogy a szöveg sem Támárt, sem Júdát nem ítéli el a prostitúció, illetve a prostitúció elfogadása miatt. Hiszen Lev 21,7,14 csak azt tiltja, hogy prostituált pap felesége legyen, Péld 6,26 pedig a prostituálttal való kapcsolatnál sokkal veszélyesebbnek tartja, ha egy férfi egy házasságtörő nővel kezd viszonyt. Igaz, a tékozló fiú prostituáltak társaságában tékozolja el atyai örökségét (Lk 15,30), Mt 21,31 viszont lehetségesnek tartja, hogy a prostituáltak némelyike közelebb van Isten országához, mint más, társadalmilag sokkal inkább elfogadott ember.

És egyébként is: Támár története első renden talán nem is a prostitúcióról szól, hanem egy nő harcáról. A levirátus jogszokásának megfelelő módon igyekszik hitvest szerezni magának elhunyt férje, majd később már férjei családjából. Júda vonakodása, amellyel nem akarja hozzáadni legkisebb fiát, a történet logikájába belehelyezkedve teljes mértékben érthető. Jogi szempontból azonban mégis a levirátus gyakorlatának megengedhetlen felfüggesztéséről van szó. Hogy azután a hettita joganyagban előforduló, a levirátussal kapcsolatos rendelkezések itt relevánsak-e, azt egyelőre nem tudjuk megmondani. Ott ugyanis egyértelműen arról van szó, hogy a levirátus által létrehozott sorrendben ugyan eléggé hátul, ám mégis felmerül férjként a nő apósa. Mégsem hinném, hogy ez a jogi helyzet lenne a Támárról szóló történet történeti kontextusa, mert nem látom azt a társadalmi és történeti helyzetet, amelynek során a történet szerzője megismerhette volna a hettita jogalkotás releváns szövegeit.

Támár a férjhez menés esélyéért küzd, azért, hogy gyerekeket szülhessen, hogy Júda klánjának tagja maradjon, hiszen számára (és mindenki számára) csak ez jelenthette a létbiztonságot, mindazt, amit ma szociális hálónak szoktunk nevezni. Az egyedül maradt özvegy az ószövetségi szóhasználatban egyet jelent a társadalom peremére sodródott emberrel, akinek a helyzete bizony cseppet sem irigylésre méltó. Támár ezt a kiszolgáltatott, özvegyi helyzetet akarja elkerülni. Lehet, hogy az üzleti prostitúció már az ókor e korai szakaszában és Palesztinában is a nélkülözhetetlen jövedelem megszerzésének egy módja lehetett egy olyan asszony számára, aki máshonnan nem várhatott segítséget? Legalábbis addig az átmeneti ideig, amíg azután hozzá nem adták ahhoz, akihez hozzá kellett adniuk, ha más nem, hát apósuk legifjabb, még életben lévő fiához. A prostitúció ezek szerint csak eszköz, amely talán nem is érdemel annyi szót, mint amennyit az előzőekben felhasználtunk rá?

Nem hiába. Tanácstalan vagyok. Tanácstalanná tesz Júda és Támár története.

Felhasznált irodalom

- BLUM, Erhard 1984. *Die Komposition der Vätergeschichten*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn. (Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament 57.)
- BOECKER, Hans Jochen 2003. Überlegungen zur „Geschichte Tamars”. In: uő: „Gott gedachte es gut zu machen”. *Theologische Überlegungen zum Alten testament*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn. (Biblich-Theologische Studien 54.) 127–147. o. (A tanulmány eredeti megjelenési éve 1997.)
- CASSUTO, Umberto 1973. The Story of Tamar and Judah. In: uő: *Biblical and Oriental Studies I*. Magnes Press, Jerusalem. 29–40. o. (A tanulmány eredeti megjelenési éve 1929.)
- COATS, George W. 1972. Widow's Rights: A Crux in the Structure of Genesis 38. *Catholic Biblical Quarterly*, 34. évf. 63–69. o.

- GUNKEL, Hermann 1902. *Genesis*. 2. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (Handkommentar zum Alten Testament 1/1.)
- EMERTON, J. A. 1979. Judah and Tamar. *Vetus Testamentum*, 29. évf. 403–415. o.
- SALM, Eva 1996. *Juda und Tamar*. Echter Verlag, Würzburg. (Forschung zur Bibel 76.)
- SCHÜNGEL-STRAUMANN, Helen 1984. Tamar. Eine Frau verschafft sich ihr Recht. *Bibel und Kirche*, 39. évf. 148–157. o.
- SEEBASS, Horst 1978. *Geschichtliche Zeit und theonome Tradition in der Joseph-Erzählung*. Gerd Mohn, Gütersloh.
- WESTERMANN, Claus 1987. *Genesis 12–50*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt. (Erträge der Forschung 48.)
- WESTERMANN, Claus 1989. *Genesis*. 2–3. köt. Neukirchener, Neukirchen-Vluyn. (Biblischer Kommentar Altes Testament, 1/2–3.)

Luther úrvacsora-gyakorlata

■ HAFENSCHER KÁROLY

Az úrvacsora éve nem arról szól, hogy részt veszünk a liturgiátörténeti ingamozgásban. Azt ugyanis a történelem, s benne az egyháztörténet nagy mozgásaiban és a helyi egyházak regionális gyakorlatában is látjuk, hogy hol erre, hol pedig arra billen meg az egyensúly, sőt – igazán emberi (netán ördögi?) módon – szélsőségekbe esnek emberek vagy egyházi közösségek, hol az úrvacsorát (a szentséget) egyoldalúan kiemelve és ezáltal az ígét, igehirdetést hanyagolva, hol pedig az ígét emelve magas piedesztálra és az oltáriszentséget negligálva, de legalábbis erősen háttérbe szorítva.

Most ne is egyszerűen a formális liturgia *verbum et sacramentum* elvét kérjük számon az egyháztörténet ingamozgásai közepette. Az, hogy az ige és a szentség egyensúlya formálisan megvan, még nem biztos, hogy valós tartalmi egyensúlyt jelent. Azt kérdezzük meg inkább: éljük-e, gyakorlattá váltjuk-e az istentiszteleti életünkben, hogy az ige szent, és a szentség ige? Hogy az ige valóban Isten szava hozzánk (akár olvasva, akár hallva), nem csupán kedves-hangulatos, jóságos vallásos beszéd, nem is csak szakszerű, exegetikailag-dogmatikailag is briliáns magyarázat, hanem *élő ige*, amelyben megvalósul az igehirdetőn keresztül, hogy „*aki titeket hallgat, engem hallgat*” (Lk 10,16). Az ige, amelyben Krisztus jelen van – *praesentia realis* – minden hívő üdvösségére. Sőt az Ige, *amely maga Krisztus, akiben az Ige testté lett*. S a szentség nem csupán valami – misztikus beállítottságú emberek által igényelt – más kultúrákban is felbukkanó, mégis keresztény étkezési rítus, amely ízlés, no meg persze szokás kérdése, hanem *az élet eledele és itala*, amely nélkül csak a „porból porrá” irány marad meg, tehát létkérdés, *élet- és örökélet-kérdés*.

Luthertől ezt az egységes gondolkodást tanulhatjuk meg, s nemcsak az elméletet, hanem rögtön a gyakorlatot is. Mert amit biblikus felismerései nyomán megfogalmazott, azt részben át is ültette a gyakorlatba.¹ Érdemes hát most nem a teológiai elméletet megfogalmazó írások, hanem a reformáció idején megvalósult gyakorlat felől közelítenünk. Nem tudjuk részleteiben kiemelni minden egyes liturgikus tételre lebontva a lutheri teológia visszatükröződését vagy megvalósulását (ehhez igen sok időre lenne szükség), de jelzésként kiemelhetünk fontos pontokat. Azután inkább az irányt próbáljuk megfigyelni, illetve azt az alapvető kérdést, hogy mit jelent a liturgikus kötöttség és szabadság az evangélikus istentiszteletben.

A helyzet persze nem olyan egyszerű, mint gondolnánk. Ahogy nem mondhatjuk, hogy Luther a mai értelemben rendszeres teológus lett volna, aki tantételszerűen megfogalmazott írásairól lenne híres, ugyanúgy nem mondhatjuk, hogy a szó mostani használata szerint foglalkozott volna liturgikával, azon belül is a liturgia dramaturgiájával, felépítésével. Luther az „élet teológusa”, akit két téma érdekelt: az örök élet (üdvösség) és abból megközelítve a jelen élet. Mindkettőt csak a kereszt evangéliuma felől, Isten halálos-életes szeretete és a Krisztusban megismert kegyelme felől értelmezte. Ez pedig az Igében hozzáférhető, hol a kinyilatkoztatás, hol pedig rejtőzködés formájában. Amit azonban – megint csak a kegyelemből fakadó hitből – megragadhat az ember, azt élje meg. Ami az örök életet szolgálja, hozza kö-

¹ A „részben” szó fontos, hiszen ebben nem (sem) volt konzekvens, van, amit végigvezetett, van, amit pedig nem tartott fontosnak, ezért nem foglalkozott vele.

zelebb, tegye megragadható ajándékká, az nyilvánuljon meg, öltön formát, jelenjen meg. Az istentisztelet így – mai kifejezéssel élve – az evangélium kommunikációja, ahol az Ige – a „külső ige” – elnyeri formáját, látható és hallható lesz.²

A népszerű megközelítésben ismerjük a már-már közhelyszerű állítást, hogy Luther komolyan vette és folytatta a nyugati liturgiátípus hagyományát, és csak az áldozateológiát hordozó, s így az úrvacsora isteni ajándék voltát elhomályosító részeket törölte vagy alakította át. Ennél azonban összetettebb történésekről van szó.

Két leírt istentiszteleti „rendje” nagyon eltér egymástól. A *Formula missae*-ben (1523) valóban latinul és az ősi tradíciót megtartva, azt az áldozati karaktertől megtisztítva írja le. Ez azonban nem egy istentiszteleti rend – közvetlen és egy az egyben felhasználható liturgikus használatra. Nem is a liturgikus tételek listázása, hanem egyfajta reflexió az addigi miseteológiára és gyakorlatra teológiai, lelkipásztori és liturgikai szempontból (vö. BIERITZ 2004, 454. o.).

A *Deutsche Messenél* mi egy olyan rendre gondolunk, amely 1526-ban látott napvilágot. Pedig érdemes figyelni az előzményekre: Worms, Strassburg, Nürnberg, Allstedt. Ezen a helyeken már évekkel korábban zajlott a német anyanyelvű misézés. Külön tanulság lenne elemezni, mennyi minden újat hoztak ezek a gyakorlatok. Luthernek szemére is vetették, hogy miért nem lépett ez ügyben, hiszen elburjázottak a különböző variációk, és nincs egység. Luther is készült rá, nem siette el, de egy idő után s a zavargások nyomán elkerülhetlenné vált, hogy véleményt formáljon. Igen, véleményt formáljon, mert ebben az esetben sem kötelező rendet adott a követői kezébe, hanem példát adott arra, hogy milyen az evangéliumi szellemű istentisztelet.

„...mi sem azon célból bocsátjuk ki ezt [a *Német misét*], hogy általa bárkinek is leckét adjunk vagy bárkit is megrendszabályozunk, hanem inkább azért, mivel mindenfelől sürgeti a német miséket és istentiszteleteket és sok panasz s megbotránkozás esik az új miséknek sokfélesége miatt, hogy mindenki maga csinál magának ilyeneket, egyesek jó hiszemben, mások ellenben hiúságból, hogy ők is csináljanak valami újat...” (A *német mise és az istentisztelet rendje*, LMM 4: 439. o.)

Luther e művében is a keresztyén ember szabadságára utal. Aki tudja – írja reformátorunk –, csináljon jobbat. „Mindazonáltal derék dolog lenne, ha minden fejedelemségben az istentisztelet egyforma lehetne, s a körülfekvő kisebb városok és falvak a várossal egyformán járnának el...” (Uo. 440. o.)

² Luther írásaiiban kiemelt szerepe van a külső és a belső igének A *verbum oris* és a *verbum cordis* kifejezései fontos kulcsok számunkra Luther teológiájában. Luther belső lelki-teológiai fejlődése során eltérő mélységgel, néha jelentéstartalommal használja, de folyamatosan napirenden lévő témája a hirdetett ige és a szívben élő ige. Az Ige a szívben való hit által. Az évek múlásával egyre nagyobb érdeklődést tanúsított a külső ige kérdése iránt. Jn 1,6–9 magyarázatától a *Wartburgi posztillák* pünkösdi történetéről szóló magyarázatáig megfigyelhető ez a hangsúlyeltolódás. A témához alapos háttéranyagot ad BEUTEL 2006.

Ezt a második típusú istentiszteleti rendet Luther az együgyű nép számára létesítette (uo. 442. o.). Meg akarja szüntetni a visszaéléseket, ezért tanít és buzdít az úrvacsora megismérésére és az azzal való élésre. De mindig figyelmeztet, hogy a szentség és az ige összetartozik: „Hogy az úrvacsorával való visszaéléseket megszüntessük, elsősorban azt kell tudnunk, hogy a keresztyén gyülekezet sohasem gyülekezzen össze anélkül, hogy abban isten ígését ne hirdessék, s ne imádkozzanak.” (A *gyülekezeti istentisztelet rendjéről*, LMM 4: 59–60. o.)

A reformátor számos ponton belenyúlt az istentiszteleti rendbe, ennek elsősorban teológiai, de legalább ennyire gyülekezetpedagógiai okai is voltak. Jelen témánk kapcsán most nem térünk ki az istentisztelet összes mozzanatára azokban a tételekben, amelyekben Luther változtatott. Gondoljuk végig azonban azokat a pontokat, ahol az úrvacsoráról van szó.

Anyanyelvűség

Az anyanyelvűség éppen úgy, mint a prédikációnál, az úrvacsorai liturgia szempontjából is fontos volt. Tehát nemcsak az ige-hirdetés kellett, hogy érthetővé váljék, hanem az oltáriszentség liturgiája is. A „hókuszpókuszos” latin miséből néhány egyezményes jelen keresztül tudhatta a gyülekezet – ha egyáltalán jelen volt –, hogy mi is zajlik az oltárnál. De csak a fontosabb eseményeket értették a hívek (a köszöntést, az áldást, az úrfelmutatást stb.). Az anyanyelvű liturgiában hallhatták, érthették az ígét, az igéből fakadó imádságot, a Szentlélekért való könyörgést, a hálaadás mondatait, a szívet felemelő megemlékezést és Isten-émlékeztetést, sőt be is kapcsolódhattak mindebbe: érthetően, felfoghatóan, de az anyanyelv ismeretanyag-közlésen túli felcsendülési módjával fogadhatták a leglényegesebb szavakat: ez az én testem, ez az én vérem, értetek, üdvösségetekre... Ha igaz az, hogy az ember az anyanyelvén tud számolni és imádkozni, akkor még inkább igaz az, hogy az úrvacsora titkából megérthető szavakat is anyanyelven lehet nem csupán hallani és érteni, hanem meghallani és megragadni.

Átváltoztatás

A római misében a pap átváltoztatja (átlényegíti – transzszubsztanciáció) Jézus Krisztus testévé és vérévé a kenyeret és a bort. Ezt senki más nem teheti meg, csak az apostoli folytonosságot hordozó, felszentelt áldozópap. Ha viszont Luther azt állítja, hogy az úrvacsora *beneficium Dei*, azaz Isten ajándéka, jótét adománya, akkor ott nem emberi cselekedetéről van szó. Akár csak papi kiváltsággént végrehajtott, de mégiscsak emberi cselekedetéről. Csakis és egyedül Isten cselekedetéről, hatalmas tettéről. Nem a pap változtat át, és

³ A szerzési igék szavainak – *Hoc est corpus meum* – félrehallásából és -értéséből jött létre a „hókuszpókusz” szó.

nem a gyülekezet által odahozott anyagi adományokból. Ez a tétel – az átváltoztatás – így kimarad a mise rendjéből.

Ehelyett hangzik egyszerűen az ige, a krisztusi. A *verba testamenti*: ez az én testem, ez az én vérem. Ha itt valami történik, akkor az Ige történik. Az ige esemény. Az ige testté lett és testté lesz. A „fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától” csodája újra megvalósul az inkarnáció aktuális eseményében. Krisztus az, aki megszólal, szava teremtő ige, ő konszekrál.

Az átváltoztatás tehát kimarad, ahogy kimarad az offertórium is.

Offertórium

A kifejezést most liturgikai és nem egyházgazdálkodási értelemben használjuk... A nép odaviszi, felajánlja adományát, amelyet a pap átváltoztat Krisztus testévé és vérévé, majd ezt az áldozati adományt ajánlja fel Istennek engesztelésül. (Luther ezt botránykőnek nevezi.⁴) „Fogadd el kezünkben az áldozatot...” – ismerjük jól a II. Vaticanum liturgiájának idevágó mondatát.

Ismétlem: ha Krisztus áldozata *beneficium Dei*, és nem *sacrificium hominis*, akkor világosan érthető, hogy Luther törölte az offertóriumot a mise rendjéből, mivel azt szemben állónak tekintette az egész kánonnal. (Az offertóriumot egyszerűen kiváltás, helyettesítés nélkül kihagyja, vö. BIERITZ 2004, 455. o.) Nem mi visszük – kiengesztelésül – Isten elé az áldozatot, hanem ő lép elénk, és ajándékozza nekünk Krisztust.⁵

Szerzési igék

Jézus úrvacsorát alapító mondatai Luther szerint az evangélium summája (BÄRSCH–KRANEMANN 2018, 473. o.). (A liturgia nem a szinoptikus evangéliumok szövegét, hanem a Pál apostol által az Első korinthusi levélben rögzítetteket használja.) Mindennek lényege és titka itt keresendő. Ebben rejlik az evangélium összesűrítve.

A szerzési igéket (*verba testamenti*) a korábbi gyakorlat szerint a kánoni imádság formájában mondta. Ennek egy kicsiny, jelzésértékű töredéke maradt meg a Pröhle-Agenda gyakorlatában, amely a Miatyánkot a *verba testamenti* előtt mondatja (ez megfelelne a *Deutsche Messe* gyakorlatának, bár ott Miatyánk-parafrázis szerepel a prefáció kiváltásaként): „Hallgasd meg imádságunkat a mi Urunk Jézus Krisztusért, aki azon az éjszakán, amelyen elárultatott...”

Luther itt is az ige ige voltát hangsúlyozza. Ezek a mondatok ne imádságként, hanem igeként hangozzanak el a kenyér

és bor fölött. (Ezért elgondolkodtató két mai, végig nem gondolt gyakorlat: Ha a szerzési ige valóban ige, miért nem áll fel a gyülekezet, mint mindig, amikor igét olvasunk? S ha az ige valóban ige, miért háttal a gyülekezetnek mondjuk, s nem ad hominem, azaz az emberek, a gyülekezet felé? Az igét nem háttal elmormolni, hanem hirdetni kell. Csak kevés helyen van meg mindkét vonatkozásban a konzekvensen helyes magatartás.)

A külső szokásoknál az úrvacsora krisztusi voltának megőrzése fontosabb volt a reformációban. A szerzési igék, amelyeket Luther a szöveg súlya miatt énekeltet a lelkéssel (még hozzá az evangéliumi tónuson), mindenképp felémelkednek, hiszen nem emberi műről, nem a pap vagy az egyház bemutatott áldozatáról van szó. Ismétlem (nem lehet elégszer), Krisztus maga az, aki a konszekrációt végzi. Ezek ugyanolyan teremtő erejű szavak, mint amelyekről a Biblia első fejezetei beszélnek: *legyen és lett*. Nem kívánságot fejeznek ki, nem valamiféle ténynek a bejelentései, hanem teremtő szavak. Hatalommal rendelkező szavak. Létrejön, ami elhangzik (WA 19: 99,17–19).

Ez azonban nem valamiféle motorikus ismételtetéssel, Krisztus szavának újra meg újra mondásával történik, hanem a szavak meghirdetésével és a hozzá kapcsolódó parancs kihirdetésével: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Az ige találkozása a kenyérral és a borral, a hálaadás, az áldás, a kiosztás, az evés, a hittel való befogadás s közben az Úr halálának hirdetése – mindez együtt adja ki a szentséget.

Eleváció

Amikor megtörtént a konszekráció, azaz elhangzott a krisztusi ige az elrendeléséről („Vegyétek, egyétek, ez az én testem”), akkor a lelkész felemeli az ostyát tartalmazó cibóriumot és a kelyhet. Ez az eleváció – az úrfelmutatás. Ennek tartalmi és formai oka is volt a korábbi egyházban.

Formai, hiszen a pap *ad altare*, háttal a gyülekezetnek misézett, nem lehetett látni, hogy éppen mi zajlik, a pap mit cselekszik, s a szöveg is latinul, azaz nem érhetően hangzott. Amikor magasba emelte a Krisztus testét és vérért tartalmazó szent edényeket, szemmel láthatóvá vált az esemény, megtörtént az átváltoztatás. Mivel ez már Krisztus teste és vére, ezért magasra emeli – ez tartalmi ok: imádatra méltó, felmagasztalásra való. Az adoráció jele a felémelt szentség, amire felnéz a pap és felnéz a gyülekezet.

„A felemelést nem szándékozom eltörölni, hanem megtartani, miután az a német Sanctusszal igen jól összeillik, s Krisztusnak azt a parancsát, hogy ő reá emlékezzünk, jelképezi. Mert ahogy a szentséget testileg felemeljük, s abban Krisztus teste és vére mégsem látható: úgy idézzük fel s mutatjuk meg a prédikáció igéje által az ő emlékét és iránta a szentség vétele által ragaszkodásunkat s nagyrebecsülésünket fejezvé ki, s mindezt mégis csak a hitben fogjuk fel, és nem látjuk, hogy Krisztus mint áldozta fel testét és vérért miéértünk, s miként mutatja be s áldozza fel Isten előtt még

⁴ Az egyház babiloni fogsága, LVM 2: 273. o.

⁵ Részletesen tárgyalja VAJTA 1959, 96–114. o.

ma is naponként, hogy számunkra kegyelmet eszközöljön ki.” (*A német mise és az istentisztelet rendje*, LM 4: 473. o.)

Luther tehát megtartotta az elevációt, mivel számára az utalás volt Krisztus valóságos jelenlétére. Jelkép, amelynek számos bibliai párhuzama van – a felemeltett Krisztusról. Mégsem volt a reformátor számára ez olyan kérdés, amelyhez ragaszkodott volna. Később Bugenhagen és Zwilling eltörölték az elevációt (mint a bálványimádás veszélyének hordozóját), de Luther nem tiltakozott – számára az úrfelmutatás a szabad ceremóniához tartozott. Éppen ezért az is elgondolkodtató, hogy ott, ahol a gyakorlatot megszüntették, Luther nem vezette be újra.

A Wittenbergben használatos német misében nemcsak ott van, de meg is duplázódik, hiszen mindkét elemnél külön történik meg, először a konkszokrált ostyát, majd az átváltoztatott bort mutatja fel.

Ugyanakkor néhány lutheránus egyházban az úrfelmutatás megmaradt minden jelképes értelmű formalitásával együtt: például az úrfelmutatásnál a liturgus térdhajtása, a gyülekezet felé fordulás, az Agnus Dei eredeti szövegének idézése: „Íme, az Isten báránya, aki hordozza a világ bűneit.” Az amúgy is mozgásszegény lutheránus istentiszteletben minden mozdulatnak erős jelképértéke van – ha jól értelmezik és értik.

Luther összefoglaló kifejezése segít, hogy helyén kezeljük az eleváció kérdését: *anamnetischen Begleitritus* – megemlékező/emlékeztető kísérő rítus.

Két szín alatt

Luther 1522-ben teszi közzé írását ilyen címen: *Az oltári-szentség két színe – Vélemény az úrvacsora mindkét szín alatt való vételéről s egyéb újításokról* (LVM 2: 388–413. o.). Az egy szín alatti áldozás nem régi történet. A nyugati egyházban a 11. századtól kezdve vált elterjedté, hogy egy szín alatt áldoztak.⁶ Bizonyos helyzetben volt ilyen gyakorlat korábban is, de általánosság a Rómához tartozó egyháztestben csak a második évezredben vált. Az előreformatori mozgalmakban nagyon határozottan felcsendült ennek az abúzusnak a kritikája – gondoljunk csak a kelyhesekre (huszítákra). Luther számára a kérdést ismét csak az ige értelme döntötte el: „Mert az evangélium szövege e tekintetben annyira világos, hogy a pápisták nem tagadhatják, miszerint Krisztus mindkét színt elrendelte, és odaadta összes tanítványainak. [...] annak okáért maradjunk meg állhatatosan amellet, hogy mindkét színnek élvezése helyes és keresztényi és evangéliumi dolog.” (*Az úrvacsoráról s egyéb újításokról*, LM 3: 245. o.)

A *Marburgi cikkek* közül a 14.-ben ezt olvassuk: „Hiszszük és valljuk mindnyájan Jézus Krisztusnak, a mi édes

Urunknak vacsorájáról, hogy a szerzés szerint mindkét szín alatt kell azt élvezni.” (LM 5: 455. o.)

Természetesen azt is rögtön hozzá kell tennünk, hogy Luther ezen a téren is nagyvonalúnak tűnt. Ez a nagyvonalúság természetesen mély meggyőződést takart a szentség ige jellegéről. Arról tudniillik, hogy az ige teszi a szentséget szentséggé, és nem az anyag. Ige nélkül nincs szentség, de Luther odáig elmegy, amikor ezt a meggyőződését markánsan ki akarja fejezni, hogy ha az egyik szín (pl. a bor), sőt akár mind a kettő hiányzik, akkor is részesedhet az ember a szentség áldásában, hiszen miénk az ige:

„...harmadszor, hogy a prédikációban a szentség ígét ugyancsak hangoztassuk: Ez az én testem, mely tiérettek adatott; ez az én vérem, amely tiérettek adatott, stb; és ezeket minden egyes keresztény vesse a szívébe és tartsa maga előtt, és mívelje, mikor a szentséget veszi, avagy a misét hallgatja; mert ezerszer fontosabbak ezen ígék, mint a szentségnek színei; és ez ígék nélkül a szentség nem szentség, hanem csúfság Isten előtt. Azért a pápisták templomaiban ott van ugyan a szentség, de az senkinek nem adatik, mert ők elrejtik az Igét, és csak a színt adják, ami borzasztó dolog.” Majd később: „Ha pedig ez esetben [ahol csak egy színt osztanak] Krisztusnak mindkét színre vonatkozó rendelkezése bántana téged, mintha nem volna helyénvaló dolog egy színt élvezni, így nyugtasd meg magadat: Először is mégiscsak tiéd a szentség ígéje, ami ennek fő része: azt felfoghatod és elsajátíthatod úgy is, hogyha csak egyik vagy mindkét színt vagy ép egyet sem élvezel, úgyhogy tisztára veszedelem nélkül vagy, és a szentségnek erejét mégis megnyered.” (Uo. 254. o.)

Külön érdekességként kell elmondanunk, hogy Luther a gyakorlatban különválasztotta a szerzési ígék kenyérré és borra vonatkozó részét. Miután elmondta Jézus ígét: „Ez az én testem”, rögtön kiosztotta a kommunikánsoknak (*A német mise és az istentisztelet rendje*, LM 4: 472. o.). Majd ezután következett a kehely konkszokrálása és azt követően rögvest a kiosztása. Ez a koncepció Luthernél azt jelentette: minél közelebb maradni az alapítási esemény gyakorlatához (vö. SCHMIDT-LAUBER 2003, 225. o.). Nincs átváltoztatott és ezáltal átlényegült ostya. Amikor hangzik Krisztus szava, akkor az az ő teste, amit azon nyomban, az ige hangzásakor ki kell osztani. Ugyanígy a kehellyel is. Luther alapvető szándéka, hogy minél közelebb kerüljünk „Krisztus első miséjéhez”.⁷

Hans Christoph Schmidt-Lauber, a Bécsi Egyetem Teológiai Fakultásának tíz éve elhunyt liturgikaprofesszora így fogalmazott: „Luther azonban nem valamiféle historizmusból adódó ideálutópiát kergetett, nem is valamiféle egykori rendet akart visszaállítani – a rendek ügyében egészen szabadnak érezte magát –, hanem az úrvacsoránk alapos legitimációját kereste és próbálta megragadni.” (Uo. 226. o.)

⁶ A keleti egyházakban a két szín alatti áldozás más formában történt, ott kiskanállal kínálták a bort és a kenyeret.

⁷ ...yhe neher nu unßere meße der ersten meß Christi sein, yhe besser si on zweyffel sein, und yhe weytter davon, yhe freilicher... – WA 6: 355.

A gyülekezet aktív részvétele

A reformáció hatására papos szertartásból közösségi alkalommá formálódott vissza az istentisztelet. A mások lelki üdvéért rendelt magánmise biblikus megkérdőjelezett eseménye Luther hatására és környezetében háttérbe szorult, és lassan megszűnt. Az istentisztelet a Krisztusban hívők közösségévé vált, ahol hangsúlyos lett az „együtt”. Együtt énekelni, együtt imádkozni, együtt az ígére hallgatni, együtt megbánni bűneinket (közösségi gyónás), együtt érteni és magyarázni az ígét.

A gyülekezet aktivizálódó részvétele részben az anyanyelvi liturgiának és igehirdetésnek volt köszönhető. A nyelv nem elválasztott többé, hanem összekötött. Kiemelt szerepet kapott azonban a gyülekezeti ének, a korál (lásd uo. 224. o.). Ezek az énekek túl azon, hogy a vallásos érzület kifejezését elősegítették az egyszerű emberek számára, komoly liturgikus funkciót is kaptak, sőt emellett tanító és igehirdető funkcióban is felcsendültek. Nem az történt, hogy Luther eltörölte a korábbi énekeket – amelyek elsősorban a papok és a kórus ajkán csendültek fel, hiszen az elpaposodott egyházban a papok, illetve a kórus kiváltották a gyülekezet funkcióit –, hanem az történt, hogy Luther közel hozta, énekelhetővé tette és a nép számára németesítette az éneket (ez nemcsak fordítás, hanem megragadhatóvá tétel). Csak két különlegesen fontos gregorián éneket idézzünk ide: *Jöjj, népek Megváltója* (Veni redemptor gentium) és *Jézus, Megváltónk sírba szállt* (Victimae paschali laudes).

A Credo-használat is a gyülekezet visszavonása volt a liturgiába. A *Formula missae*-ben a pap intonációja – *Credo in unum Deum* – után már nem a kórus énekelte: *patrem omnipotentem*. A *Deutsche Messé*-ben pedig már népénekként (korálként) csendül fel a hitvallás: *Wir glauben all an einem Gott!* (EÉ 247) (Csak érdekességként jegyzem meg az egyházunkban zajlott heves vita nyomán, amelyben egyesek szembeállították, hogy az oltári ige után kell-e mondani a hitvallást, vagy a prédikáció után: mindkettőnek van indoka és értelme, mind a kettő helyénvaló, s a rend itt sem üdvösség kérdése. Luther a közéletet választja, és az evangélium után, a prédikáció előtt szólaltatja meg a hitvallást, énekelte formában.)

Ugyanez – a gyülekezet aktivizálódása – történik az úrvacsorában is, amikor a gyülekezet visszakapja a saját szerepének megfelelő éneket: *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi... Christi, du Lamm Gottes, der du trägst die Sünd der Welt, erbarme dich unser...* „Krisztus, ártatlan Bárány...”

Praefatio

Vessünk egy pillantást az úrvacsorai liturgia bevezető részére. A hagyományos nyugati misefelépítésben az úrvacsorai rész a prefációval kezdődik: „Emeljük fel szívünket! Méltó és igaz, illő és üdvösséges, hogy mindenkor és mindenhol hálát adjunk...”

majd a Sanctusszal folytatódik: „Szent, szent, szent a Seregek Ura, dicsősége betölti a mennyet és a földet!”, és azt követően jön a Szentlélek hívása, az epiklézis: „Küldd el Szentlekedet, hogy Krisztus testét vegyük ebben a kenyérben...”, és testvéri közösséggé legyünk...” Luther nagyjából megtartja ezt a rendet a *Formula missae*-ben, de a *Német misében* gyökeres változást hoz az újrendezés. A praefatio – a Krisztus megváltó művéért felcsendülő nagy hálaadás hangja, a mennyei istentisztelet Ézsaiástól való felidézése (a szent Istenről szóló mennyei himnusz), a hálaadás a földi és a mennyei kenyérért, majd a Szentlélek hívása a gyülekezetre és a kenyérre-borra – elmarad. Ez a liturgikus funkció a német misében kicserélődött a *Vater unser* parafrázisra. Luther röviden végigméltja a Miatyánkot – tanítva a gyülekezetet a helyes istentalálkozás eseményére.

Hálaadó jelleg?

Ma újra meg újra ez az elvárás fogalmazódik meg. Túlságosan bűnbánati karakterűvé vált az úrvacsora, amely eredetileg (erről árulkodik a Pál apostol által használt eukharisztia szó) mégiscsak hálaadás volt. A hálaadó jelleg Luther életét és liturgiában is tükröződő munkáját átjárja... itt – legalábbis kiírva nincs – de tudjuk, ez sem teljes istentiszteleti rend. (Ugyanakkor a kiosztás után karakteresen megszólal a hálaadó kollektaimádság – tehát az eukharisztia-hálaadás jelleg nem marad el.⁸)

Az úrvacsora eukharisztikus, azaz hálaadó karakterét – remélem, eléggé lutheránus meggyőződésem szerint – nemcsak az adja, hogy a kenyér és bor felett és azokért hálaadó imádságot mondunk, hanem az egész esemény, amely Isten nagyságát, szabadítását, bűnbocsátó hatalmát, üdvösséget munkáló cselekedeteit tárja elénk sűrítve az úrvacsora ajándékában és egészen tágra nyitva a teljes életre nézve. Azért, amit Pál így fogalmaz: „...minden értetek van, hogy a kegyelem sokasodjék”, s amit Luther sokszorozottan hangsúlyoz az úrvacsorában: *pro nobis* – miéértünk.

Milyen rendszeresen legyen úrvacsora?

Luther számára nem volt kérdés, hogy vasárnap, az Úr napján legyen mise, azaz igei és szentségi istentisztelet, s legyen délután vespera, vecsernye, azaz olyan ima-istentisztelet, amely nem szentségi (tehát nem úrvacsorás), hanem igehirdető és tanító jellegű.

„Vasárnap az összejövetel – a mindennapi kisebb csoport összejövetelén felül – az egész gyülekezet részvételé-

⁸ A német mise és az istentisztelet rendje, LM 4: 476. o.: „Hálát adunk neked, mindenható Úristen, hogy minket ezen üdvös adományokkal felüdítettél, s kérjük irgalmasságodat, gyümölcsöztesd azt a benned való szilárd hit s egymás iránt való mély szeretet javára Jézus Krisztus érdeméért.”

vel történjék s ott, amint eddig szokásban volt, a mise s a vecsernye énekeltesék olyan módon, hogy mindkét alkalommal az egész gyülekezetnek prédikáció tartassék. Ha azután ilyenkor valaki a szentséget akarja felvenni, azt neki ki kell szolgáltatni, amint az ilyeneket a körülmények, az idő s a személy figyelembevételével egymás közt mind szépen el lehet intézni. [...] ha egyesek vasárnapon kívül óhajtanák a szentséget, az esetben az ájtatos hangulat s az idő figyelembevételével misét kell tartani, mivel e tekintetben nem lehet sem törvényt, sem korlátokat szabni.” (*A gyülekezeti istentisztelet rendjéről*, LM 4: 62–63. o.)

Ugyanakkor Luther elítéli a kényszert, hiszen a szentség vételét lehetővé kell tenni, de nem szabad erőltetni: „Mert a szentség vételével nem fér össze, hogy a népet ahhoz hajszoljuk vagy kényszerítsük; hanem nekik maguktól kell azt az evangéliumban kitaníttatva hitbeli éhségből kérniük és befogadniuk.” (*Az oltáriszentség két színe*, LVM 2: 410. o.)

Majd kicsit később így folytatja: „Mert amint mondtam, ez a szentség olyan éhező, szomjazó, szorongó és aggodó lelket követel, amely önmagát hajtja ahhoz, mit sem törődve a pápa törvényével vagy törvénytelségével, hanem csak a maga saját ínségével és szomjúságával, jó reménységben. Ez a hitnek próbája és benső mivolta.” (Uo.)

Ha 2020-ban, az úrvacsora évében szeretnénk, hogy egyházunk újra gyakrabban úrvacsorázzon, a szentséggel és a szentségből élő közösség legyen, akkor nem törvényt kell előírni azt, vagy ajánlással odaterelni embereket a térdepülőhöz, hanem az ígét hirdetve éhséget ébreszteni a szentségre. Belső vágyat, amely bár méltatlanul, de boldogan megy az oltárhoz, hiszen ott Isten éltető ajándékát kaphatja.

Az úrvacsoravétel módja

A formásokra adó, a formásokba kapaszkodni akaró ember minduntalan erre kérdez rá. Nos, ez is akkor kezd izgalmassá válni, ha a tartalmi kérdések kerülnek elő. Luther, aki a formai kérdésekben szabadsággal élt és szabadságot adott, szigorúan, konzervatívan gyakorolta az úrvacsorát. Oly komolyan vette Krisztus jelenlétét, hogy a kilöttyent bort felnyalta a templom kövéről, nehogy egy csepp is kárba vesszen. Amikor a gonosszal vívódott, és úgy érezte, hogy ott áll meg az ördög szemben az oltárral, hogy kísértse őt, abbahagyta a misézést, nehogy a gonosz kezébe kerüljön Krisztus teste és vére. S ahogy hallottuk, az egyes szerzési igeszakaszok után azonnal kiosztotta az ostyát, illetve a bort, nehogy ige nélkül maradjon az anyag. Ez konzekvensen kemény és tradicionális magatartás és gyakorlat. Ugyanakkor a valóban formásokat szabadon kezelte, s nem csinált belőlük törvényt. „Ugyanúgy vallanunk és megtartanunk kell azt a szabadságot is, hogy a szentséget kézzel vagy szájjal vehetjük, megszentelt és közönséges ru-

hában, edényben, házban oszthatjuk, amint nekünk tetszik.” (*Az úrvacsoráról s egyéb újításokról*, LM 3: 246. o.)

Máshol így beszél arról, hogy ne a módjára, hanem a szentség lényegére figyeljünk: „Mert a keresztyén nem a szentségért lett, hanem a szentség rendeltetett a keresztyénért; és ezek a buta koponyák mégis elsősorban azon vitatkoznak, hogy ő megfoghatja-e a szentséget, sőt ebből eretnekséget akarnak csinálni.” (Uo. 244. o.) Luther nem veti el a külsőségeket, hagyja a régi szokások megtartását, akár ruháról, énekekről, szertartásokról van szó. De mindezek mellett a legfontosabb, hogy a lényeg ne vesszen el: „... a lelkeket az igehirdetéssel szabadítsuk meg.” (Uo. 253. o.)

A méltán egyik legjelentősebb iratnak tartott *Az egyház babiloni fogságáról szóló könyvecskéje* ilyen egyértelműen ír a mise és a hit kapcsolatáról: „Ebből láthatod, hogy a mise méltó megtartásához semmi más nem szükséges, mint olyan hit, amely amaz ígéletben erősen bíz, és Krisztus ezen ígét igaznak tartja, és nem kételkedik abban, hogy eme fölötté nagy jók neki vannak ajándékozva.” (LVM 2: 264. o.)

Türelem a változtatásoknál

Minden újító szent lelkesedéssel mielőbb szeretné átvinni elképzelését és akarát a rábízott emberekre. A történelem számos tragédiája illusztrálja a hitújítók türelmetlenségét. Luther, aki egyébként igen vehemens ember volt, próbálta fékezni a rajongásig belelkesedett újító társait. S amikor wartburgi távollétében a wittenbergi szolgatársai túlzásokba estek – éppen az istentisztelettel és a templomtisztításokkal kapcsolatban –, Luther az életveszélyt vállalva hazajött, és rendet teremtett. Nem úgy, hogy szabályokat gyárt, mit szabad, mit nem, meddig lehet elmenni a változtatásokban, és hol a határ, ahol meg kell állni. Luther inkább elkezdett prédikálni. Az ígét hirdetve és tanítva, annak erejére hagyatkozva bízott abban, hogy az ige rendet tesz. Elsősorban nem külső rendet – az már következmény. Rendet a szívekben, lelkekben, fejekben.

„Mindenekelőtt barátságosan és az Isten szerelmére kérném mindazokat, akik ezen rendünket az istentiszteleten látni és követni akarják, hogy abból semmi kényszerítő törvényt ne csináljanak, sem vele senkinek lelkiismeretét körül ne hálózzák vagy meg ne fogják, hanem a keresztyén szabadságnak megfelelően tetszés szerint alkalmazzák, amint, ahol, amikor s ameddig ezt a körülmények megengedik és kívánják.” (*A német mise és az istentisztelet rendje*, LMM 4: 439. o.) Ugyanakkor: „Mindazonáltal derék dolog lenne, ha minden fejedelemségben az istentisztelet egyforma lehetne s a körülfekvő kisebb városok és falvak a várossal egyformán járnának el...” (Uo. 440. o.)

Luther nem erőltette a formai egységet az istentisztelet területén. Nagy vehemenciával támadt azokra (pl. Karls-tadt), akik túlzásokba estek, és pattanásig feszítve a húrt, veszélyeztették a reformáció ügyét, azaz Krisztus egyházá-

nak megújulását. *Consensus in doctrina evangelii et administratione sacramentorum* (egység az evangélium tanításában és a szentségekkel való gyakorlatban) nem is alakult. De Luther szükségesnek tartotta azt, hogy legalább regionálisan egységes legyen az istentisztelet rendje.

Sok mindentről nem tudunk, mi minden zajlott abban az időszakban (vö. SCHMIDT-LAUBER 2003, 224. o.). Luther több mindent nem említ a német mise rendjében, például a Gloria in excelsis. Hiányzik a leírt rendből ez a tétel: „Dicsőség a magaságban Istennek”, az úgynevezett *cantus angelicus*. Ugyanakkor éppen más tétélekkel kapcsolatban kiderül, hogy nem jelzik, de elrejtve fellelhető. Ilyen például a *sursum corda*, „Emeljük fel szívünket”. Ez a megszokott helyen és formában nem található (mint a *Formula missae*-ben), a praefatiót kiváltó Miatyánk-parafraíz tartalmazza, illetve helyettesíti ezt a funkciót.

Luther számára a kulcsszó tehát az ige, Isten teremtő, megváltó, megszentelő igéje, a testté lett és üdvösséget hozó Ige. A máshol és mások által használt terminus technicusszal élve itt a *verbum* megjelenik hallható és látható formában. A *verbum visibile* és a *verbum audibile*. E kettő azonban nem úgy válik szét, hogy a hallható ige a Szentírás szava és a hirdetett élő evangélium, a látható ige pedig az úrvacsora, vagy ahogy ő nevezi, az oltáriszentség. A kettő szorosan összetartozik, a hallható ige is láthatóvá inkarnálódik, s a látható ige is hallani és hallgatni való, hiszen az úrvacsora lényege is az ige, Krisztus szava, amely nélkül – s ezt most ne a formális elhangzásra értsük csupán – nem úrvacsora az úrvacsora.

Mi következik Luther úrvacsorai gyakorlatából – mi az üzenete ma, a mi számunkra?

- Csak az igéből élő közösség tud szentségi közösséggé válni.
- A liturgikusan gondolkodó – azaz Isten cselekedeteit néző és látó – ember felszabadult és szabad. Azért keresi, formálja és tartja be a rendet.
- A liturgikus lelkületű lutheránus ember számára soha nincs „egyedül helyes liturgikus forma”, „egyedül igaz lutheránus istentiszteleti rend”. Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden mindegy, nem jelent liturgikus hanyagságot, igénytelenséget, sőt slamposágot. Nem hangulati, érzelmi hatások nyomán végzi így vagy úgy az istentiszteleti szolgálatot, hanem mindig biblikusan megalapozott teológiára építve.
- Azonban amit elfogadunk, amit az egyház istentiszteletének tartunk, azt hűséges és alázatos szövegkövetéssel végezzük, nem magunkhoz rontva, nem individuális barkácsolásba fogva, hanem elfogadva, hogy az egyház hite fogalmazódik meg a közösen (a zsinat által) elfogadott és használt liturgiában.
- Bizonyára elfogultan, mégis mondom, vállalom: tudatosan és teológiailag végiggondoltan vállalva fogalmaztam meg annak idején a *Liturgikus könyv* pontos címét: *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv*. Nem azt je-

lenti, hogy ez és csak egyedül ez a lutheránus istentiszteleti forma magyarul. A lényeg: aki ilyet végez, az tudhatja, hogy evangélikus módon ünnepli Isten nagy titkait.

- De miért ne játszhatnánk el jól, miért ne lehetnénk gazdagabbak, miért ne hordozhatnánk többet és mélyebbet a kincseinkből? Nem a cirádásabbat, mutatósabbat, bonyolultabbat preferálom, hanem azt, hogy gazdag kincseinkből gazdagon éljünk.

Amiért érdemes újra meg újra foglalkozni ezzel a témával, az a keresztény ember szabadsága. Szabadsága a liturgia világában is. A liturgiában és liturgiával élő ember felszabadul az Isten tiszteletére és dicséretére – hisz felszabadítja a tárt karokkal érkező és asztalához hívogató Úr. Nem köti kényszeresen a fölösleges formák sora, mégis tud élni az egyház értékes tradíciójával. Teszi ezt úgy, hogy élvezzi annak gazdagságát, hiszen abban nyitottan és nagyvonalúan nem az emberi hagyományokat, hanem Isten szeretetének gazdagságát keresi és leli fel.

Az 1519-ben keletkezett tanító igehirdetésből vett citátummal zárom gondolataimat. Az *Úrvacsoráról, Krisztus valóságos szentetének sacramentumáról* című irat külön kitér a hit szerepére:

„Ügyelj hát arra, hogy hitedben gyakorold és erősítsd magadat: ha megszorodol, vagy bűneid szorongatnak, úgy járulj a szentséghez, vagy hallgasd a misét, hogy a szentséget s annak jelentését (tartalmát) szívből kívánjad. Ne kételkedj abban, hogy amire a szentség utal, az számodra valósággá is válik. Azaz légy bizonyos afelől, hogy Krisztus és minden szentje hozzád jön, minden képességükkel, szenvedésükkel és kegyelmükkel, hogy veled együtt éljenek, tegyenek-vegyenek, szenvedjenek és meghaljanak, és egészen a tieid akarnak lenni, minden dologban részesedni akarnak. Ha jól gyakorlod és erősíted magad ebben a hitben, meg fogod tapasztalni, mi csoda örömteljes, gazdag menyegzői lakomát és jólétet készített számodra az oltáron a te Istened.” (LUTHER 1994, 40. o.)

Bibliográfia

Rövidítések

LM = D. LUTHER Márton: *Művei*. 1–6. köt. Szerk. Masznyik Endre. Wigand, Budapest–Pozsony, 1904–1917.

LVM 2 = LUTHER Márton: *Felelősség az egyházért*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest, 2017. (Luther válogatott művei 2.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

BÄRSCH, Jürgen – KRANEMANN, Benedikt (szerk.) 2018. *Geschichte der Liturgie in der Kirche des Westens, Rituelle Entwicklungen, Theologische Konzepte und kulturelle Kontexte*. 1. köt. *Von der Antike bis zur Neuzeit*. Aschendorff Verlag, Münster.

- BEUTEL, Albrecht 2006. *In dem Anfang war das Wort. Studien zu Luthers Sprachverständnis*. Mohr & Siebeck, Tübingen.
- BIERITZ, Karl-Heinrich 2004. *Liturgik*. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- DEEG, Alexander 2012. *Das äußere Wort und seine liturgische Gestalt. Überlegungen zu einer evangelische Fundamentalliturgik*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- LUTHER, Martin 1979. Formula missae et communis pro ecclesia. In: Martin Luther: *Studienausgabe*. Szerk. Hans-Ulrich Delius. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin.
- LUTHER Márton 1994. *Bűnbánat / Kereszttség / Úrvacsora. Három sermo*. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest.
- REUSS András 2015. „Testét-vérét adja ő nekünk”. Az úrvacsora értelmezésének néhány kérdéséről. *Evangelikus.hu*, március 20. <https://www.evangelikus.hu/cikk/reuss-andras-„testet-veret-adja-ő-nekünk”>.
- SCHMIDT-LAUBER, Hans Christoph 2003. Die Eucharistie. In: Hans Christoph Schmidt-Lauber – Michael Meyer-Blanck – Karl-Heinrich Bieritz (szerk.): *Handbuch der Liturgik. Liturgiewissenschaft in Theologie und Praxis der Kirche*. 3. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- SLENZKA, Reinhard 2007. *Usus und Acti. Das Heilige Abendmahl bei Luther und Melancthon*. Pro Business Verlag, Berlin.
- VAJTA, Vilmos 1959. *Die Theologie des Gottesdienstes bei Luther*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- VÉGHELYI Antal 2012. Luther az úrvacsoráról. *Kereszttyén igazság, új folyam*, 93. szám, 4–9. o.
- WISLÖFF, Carl Fredrik 1969. *Abendmahl und Messe. Die Kritik Luthers am Meßopfer*. Lutherisches Verlagshaus, Hannover.

VALLÁSPEDAGÓGIA ◀

Kontextuális kérdésfelvetések a gyülekezetpedagógiában

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Néhány évvel ezelőtt evangélikus és református lelkész-társakkal beszélgetve feltűnően sokan említették, hogy a gyülekezetekben történő hittanok és gyerekórák már nem olyan intenzitásúak, mint korábban voltak. Ezért azok, akik szívesen foglalkozunk a gyülekezeti keresztény oktatás kérdésével – evangélikus és református lelkészek, hittanárok és egyetemi oktatók –, gyülekezetpedagógiai kézikönyv írásába fogtunk, aminek eredményeként közel egy éve vehették az olvasók kezükbe az *Együtt a hit útján* című kiadványt (SIBA – SZABÓNÉ LÁSZLÓ – PÁNGYÁNSZKY 2019). A könyv célja, hogy az emberi életutat generációs megközelítésben vizsgálja, és a különböző emberi életkorszakokban történő tanításhoz segítséget nyújtson lelkészeknek, hittanároknak, hitoktatóknak és gyülekezeti munkatársaknak. Aki ezt a gyülekezetpedagógiai kézikönyvet kezébe veszi és fellepozza, sokféle módszer és terv alapján kezdheti el vagy éppen folytathatja közösségében a gyülekezeti tanítás megvalósítását. Tanulmányomban most olyan kérdéseket szeretnék feltenni, amelyeket a gyülekezetpedagógiának az előbb feltett kérdéshez kapcsolódó kontextuális témáinak tartok. Ezeknek a kérdéseknek az átgondolása segíthet bennünket a gyülekezetpedagógia mint új gyakorlati teológiai tudományterület pontosabb behatárolásában, új teológiai kérdések továbbgondolásában és a gyülekezeti tanítás tervezésének konkrét megvalósításában.

A Magyarországi Evangélikus Egyház az elmúlt évtizedekben a keresztény oktatás több új kontextuális kihívásával találkozott. Ezek a „találkozások” (az evangélikus

iskolák újraindítása, új intézmények szervezése, a kötelező hit- és erkölcsstan bevezetése) mindig aktuálisan megoldandó oktatásszervezési és tartalomfejlesztői feladatokat vagy egy adott helyzet és kor oktatási területen történő felelősségvállalását jelentették, de egyben emlékeztetik is az egyházat arra, hogy az egyházi oktatás megszervezésének folyamatában tradícióhordozók is vagyunk. Az egyház mint iskolafenntartó és hitoktatást nyújtó közösség részese a tanítás, a katekézis bibliai hagyományának. A katekézis kontextuális értelmezése nyomán ma valláspedagógiára és gyülekezetpedagógiára osztjuk a tanítás biblikus értelmezésének gyakorlati megvalósulását.¹ Mi, evangélikusok a valláspedagógia alatt az iskolai rendszerben történő hitoktatást, a gyülekezetpedagógia alatt pedig a gyülekezeti közösségekben történő hitoktatást értjük. A tanítás szolgálatának a gyakorlati teológiában és a gyakorlati teológiai képzésben való mai elhelyezkedése is ezt a felosztást követi. Kontextuális teológiai értelmezésünkben önmagában is megállja a helyét ez az új keletű felosztás, de továbbra is aktuális kérdésként fogalmazhatjuk meg sok lelkész és gyülekezet mostanában kifejezett aggodalmát a gyengülő gyülekezeti hitoktatási lehetőségek miatt: Hogyan erősíthető meg újra a gyülekezeteinkben történő tanítás?

¹ A katekétikai hagyományról az *Együtt a hit útján* című gyülekezetpedagógiai kézikönyvben Németh Dávid vezető tanulmánya ad további szempontokat. SIBA – SZABÓNÉ LÁSZLÓ – PÁNGYÁNSZKY 2019, 22–23. o.

A gyülekezetpedagógia ekkleziológiai kérdései

A Magyarországi Evangélikus Egyház tanítói/katekétikai küldetésének fő üttörőjét láthatjuk ma a dinamikus fejlődő evangélikus oktatási intézményrendszerben, a kötelező hit- és erkölcsstan megvalósulásában és a hitoktatói és hittanári képzettséggel kapcsolatos képzési követelmények megszilárdulásában. Úgy tűnhet, mintha jelentős hangsúlyeltolódással vették volna át ezek a területek mindazt a szolgálatot, amely addig gyülekezeti közösségekben mehetett végbe. A gyülekezetpedagógia fejlesztésének terve egyfelől természetesen a gyülekezeti tanítás megerősítését tűzi ki célul, de nem valamilyen ellenpólus megvalósulásaként a valláspedagógiával szemben. Amikor lelkészek úgy érzik, hogy az iskolai hitoktatás miatt a gyülekezeti hitoktatásra már nincs mobilizálható igény, idő és kedv, akkor ez a gyakorlati probléma egy sokkal mélyebben húzódozó teológiai kérdésre mutat rá. Hol szeretnénk keresztény oktatást megvalósítani egyházunkban? Milyen közösségeket tekintünk tanítói és tanuló közösségekké? Általában az egyházra gondolunk, vagy a gyülekezetre, esetleg csak az iskolákra, vagy akár diakóniai intézményekre, kisközösségekre, egyházi és ökumenikus csoportokra is? Ha a keresztény oktatás megvalósulását gyülekezeti és iskolai helyszínek lokalizációjában tekintjük csupán – és azokat is esetleg egymás ellenpólusaiként –, akkor könnyen elfeledkezünk arról a változásról, amely alapvető ekkleziológiai változás a 21. századi keresztény egyházakban. A közösségről mint a Krisztusban hívők vagy Krisztusban hívőket képviselők közösségéről ma már sokkal inkább egy hálózatos struktúra képében gondolkodhatunk (NAGY 2013, 10. o.). Ebben a hálózatos struktúrában a gyülekezetről mint az egyház életének alapközösségéről ma már kevésbé mondhatjuk, hogy csak egy lokalizációhoz kötött egység, hiszen többek között a nagyvárosi létstruktúra kialakulása alapvetően változtatta meg az *egy terület – egy gyülekezet* felfogást, másrészt az egyház közösségfejlődése is többfókuszúvá vált.

Ebből az új megközelítésből következik, hogy ha közösségeinkre úgy tekintünk, mint a tudás lokális átadásának helyszíneire, akkor újra kell értelmeznünk a tudásátadás feladatát. Közösségeinkben szükségessé vált a tanítás és tanulás értékét és feladatát újragondolni, tervezni és megvalósíthatóvá tenni. Ebben az ekkleziológiai hálózatosságban kell meglátnunk azt, hogy a tudásátadás gyülekezetekben, óvodákban, iskolákban, kollégiumokban, diakóniai intézményekben fog megvalósulni, formális, nem formális és informális utakon és módszertanok alapján. A gyülekezeti tanítás az egyházban történő tanítás fontos helyszíne, és összekapcsolódik azzal a többi helyszínnel, ahol szintén szükséges, hogy az oda tartozó tudásátadás megvalósulhasson. A gyülekezetpedagógiának tehát újra meg kell találnia kontextusát, alapvető tartalmának korszerű módszertanát, és szükséges újrafogalmaznia célmeghatározását.

A gyülekezetkutatás mint kontextus vizsgálata

A gyakorlati teológia tudományának új részterületeként tárgyalja Miller-McLemore kézikönyve a gyülekezetkutatást mint tudományterületet.² A gyülekezetpedagógiához hasonlóan a gyülekezetkutatás is új megközelítéssel gazdagítja a gyakorlati teológiát, és kérdésvetéseiben nem pusztán technikai és normatív megközelítésben tekint a gyülekezetre és az ott történő eseményekre, hanem meghatározóan a teológiai reflexió szándékával (ROGERS 2015, 3. o.). Swinton és Mowat a keresztény hit megéléséről és gyakorlatáról így fogalmaz: „A keresztény hitgyakorlatok az egyház azon igyekezetének a reflexiói, amelyekkel a világban hűségesen vesz részt a Szentháromság Isten megváltásra irányuló missziójában.” (SWINTON–MOWAT 2013, 24. o.) Az egyházi közösségekben valósulnak meg ezek a keresztény életesemények, a keresztény életgyakorlat. A gyülekezetkutatás e közösségek közül kifejezetten a gyülekezetet vizsgálja abból a szempontból, hogy a különböző hagyományokkal rendelkező gyülekezetek hogyan valósítják meg és fejlesztik közösségi eseményeiket, ezekben a közösség tagjai hogyan vesznek részt, és hogyan élnek meg hitüket az adott társadalmi kontextusban (NIEMAN 2012, 135. o.). Nieman és hozzá hasonlóan Swinton és Mowat is megfogalmazzák, hogy a gyakorlati teológiában hangsúlyváltás történt, és a lelkesítő feladatokra való koncentráció helyett a keresztény közösségben megvalósuló gyakorlatok és a teológiai reflexió vált hangsúlyossá (uo. 135. o.; SWINTON–MOWAT 2013, 17. o.).

Ez a gyakorlati teológiai hangsúlyváltás és a gyülekezetkutatás mint új tudományterület az egyház katekétikai küldetésének reflexiójára is lehetőséget ad. Amennyiben a gyülekezetkutatás segítségével feltárjuk azokat a megváltozott körülményeket, amelyek változást eredményeztek az egyház tanítói szolgálatában az intézményesített hitoktatás lehetősége által, akkor a gyülekezetpedagógia nem csupán a helyzetelemzésben, de a stratégiai tervezésben is segítségére lehet a gyülekezeti közösségeknek. Egy gyülekezeti oktatási stratégiai tervezés arra is rávilágíthat, milyen kreatív feszültség rejlik sokszor a keresztény életgyakorlat és a keresztény hitismeret között,³ és segíthet abban, hogy a gyülekezet megtalálja azokat a tanítási formákat és lehetőségeket, amelyek az adott helyzetben továbbléphetnek esetleges megtorpant formákat és hagyományokat.

² Nieman az 1970-es évek végére teszi a gyülekezetkutatás elnevezését, amelyet észak-amerikai gyakorlati teológusok használtak először a Lilly Endowment alapítvány vallási szekciójában. NIEMAN 2012, 133. o.

³ Érdekes és izgalmas vita alakult a közösségi internetes felületen a koronavírus-járvány idején otthoni/családi környezetben kiszolgáltatható házi úrvacsora lehetőségéről, amelyben az evangélikus egyház gyakorlatától eltérően esetleg gyülekezeti tagok is kiszolgáltathatnák egymásnak az úrvacsorát. Gyülekezetpedagógiai szempontból a kérdés megvitatása felveti a gyülekezetekben az úrvacsoráról szóló tanítás széles körű ismeretének kérdését, illetve teológiai értelmezésének igényét.

A Biblia és a hittartalmak ismerete, értelmezése és alkalmazása a gyülekezetben

Gyülekezeti lelkészségem egyik első látogatásakor egy kedves idős néni egy igés dobozzal fogadott. A dobozból húzhattam egy kis tekerésként felsodort bibliai igét, ami alapján sokáig elbeszélgettünk életéről, betegségeiről, de legfőképpen az Istenbe vetett hitéről, ami mindig erőt adott számára az élete minden hullámvölgyében. Lelkipásztori látogatásokra én is mindig igés lapot vittem magammal, és lelkészként természetessé vált, hogy elmondok egy igemagyarázatot, imádságban tovább szövöm ezt az általam értelmezett kontextusba, bízva abban, hogy ez a hitről szóló bizonyoságtételnek, a Biblia üzenete átadásának megfelelő módja. Ma már nekem is van egy igés lap-tartóm az irodai asztalomon, benne bibliai igék sorakoznak, és aki leül velem beszélgetni, azzal megosztok egy igét távozása előtt, és egy rövid reflexiót igyekszem kezdeményezni, miután beszélgetőtársam elolvasta az igét, amelyet húzott. A Lélek munkáját mutatja, hányszor búcsúzunk egymástól imádsággal az ígéről való beszélgetés után. Bár még most sem érzem a módszert tökéletesnek, de már sokkal jobban ötvözi azt az első tapasztalatot, amikor lelkészként látogatásakor én húztam az igés lapot, és akit meglátogattam, az vezette az ige kontextuális reflexióját.

A *sola Scriptura* elv örököseiként nekünk, evangélikusoknak is még mindig feszültséget hordoz hitéletünkben a Biblia ismeretének és kontextuális értelmezésének a kérdése (BALLARD 2012, 163. o.). A gyakorlati teológiában, azon belül különösen is a gyülekezetpedagógia területén ezért fontos feladat számunkra a gyülekezeti hermeneutika kérdésfelvetése és eredményeinek megismerése. Hogyan olvassuk a Bibliát? Hogyan formálja a Biblia keresztény közösségeinket, a gyülekezeteket? Hogyan kapcsolódik össze a textus, a szöveg a kontextussal? Hitmegélésünk gyakorlatban történő reflexiójában a gyülekezeti gyakorlatra visszavetítve sem maradhatnak el ezek a kérdések.⁴ A gyakorlati teológiának ezen az új területén, a gyülekezeti hermeneutika kutatásában újra az egyik leghangúlyosabb feladatként fogalmazódik meg, hogy mennyire szükségünk van a Biblia jól átgondolt, meggyőző és hermeneutikailag megalapozott használatára: „Mindenkinek olvashatja a Bibliát, de ez túl gyakran nélkül történik, hogy tudatá-

⁴ Andrew P. ROGERS *Congregational Hermeneutics* (Gyülekezeti hermeneutika, 2015) című könyvének kutatási beszámolója két gyülekezeti kontextusban vizsgálja, hogyan történik a Bibliával való találkozás. A kutatás részletesen vizsgálja az istentiszteleti és gyülekezeti alkalmakat, hogyan és milyen rendszer alapján hangzik Isten igéje, külön vizsgálja a kiscsoportos alkalmakat, az elhangzó énekeket és a gyülekezeti tagok közötti kutatás eredményét arról, kinek, illetve mi volt nagy hatása az életükben arra, hogy a Bibliához forduljanak. Érdekes gyűjteménye a kutatásnak az a táblázat is, amelyben a Biblia számunkra nehezen érthető szakaszait nevezik meg a gyülekezeti tagok.

ban lennénk a szűrőknek, amelyeken keresztül ezt tesszük, legyenek azok akár tudományos igényű, akár egzisztenciális értelmezések.” (BENNETT 2016)

A Biblia olvasása és értelmezése a keresztény hitgyakorlat szíve és lelke. A gyakorlati teológia önértelmezése is azért fordul a keresztény hit gyakorlásának „művészete” felé, mert a tudományos teológiai értelmezés egzisztenciális megvalósulását és gyakorlatát szeretné vizsgálni, és arra kíván reflektálni. Siba Balázs hangsúlyozza, hogy „a vallás hermeneutikai szerepe a tapasztalatok sajátos feldolgozásában rejlik, és ez segít bennünket, hogy olyan speciális szempontból értelmezzük az életünket, ami Istent létező valóságnak tekintti, akivel beszélgethetünk, és aki nem csupán az egyéni életünkre, hanem a tágabb közösségre és az egész világra hatással van” (SIBA 2019, 282–283. o.). Gyülekezetpedagógiai szempontból vizsgálva egyházunk és gyülekezeteink gyakorlatát, érdemes személyes válaszukat is megfogalmazni arra a megállapításra, amely felveti, hogy „kevés rendszerezett figyelem kíséri a Biblia használatát a gyakorlati teológiában” (BALLARD 2012, 164. o.). Ballard tanulmánya alapján négy területen gondolhatjuk át a Biblia szerepét gyülekezeti gyakorlatunkban: 1. A Biblia mint a lelkigondozás forrása; 2. A Biblia az istentiszteleten és a spiritualitásban; 3. A Biblia mint bölcsesség: a teológiai reflexió; 4. Felfedezések a Bibliával kapcsolatban az empirikus kutatások alapján.⁵

Gyülekezetpedagógiai feladatkörünk tervezésekor fontos átgondolni és tudatosan megtervezni, hogyan tartsuk életben mindazt a magas színvonalon átadható biblikus és teológiai hittartalmat és azt a lelki nevelődést, amelyet gyermekeink magukkal hoznak az iskolai hittanoktatásból. Hogyan tud az ifjúság között végzett szolgálatunk az egész emberi életre továbbgondolva biblikus központú maradni úgy, hogy épít a hitoktatás során megszerzett ismeretekre, de gazdagítja azt egy olyan tudatos reflexiók munkával, ami az új életszakaszokban is élővé teszi a Biblia üzenetét? A Biblia üzenetének egzisztenciálisan is megszólító és életet adó ébren tartása kreatív tervezés és gyülekezeti kooperáció révén állandó és folyamatos feladata egyháznak, gyülekezetnek, teológiai képzéseknek és minden keresztény hívőnek.

A gyülekezetpedagógia célja

A hitfejlődési elméleteknek köszönhetően gyülekezetpedagógiai célkitűzéseink alapvetően generációs feladatkörökre tervezettek (SIBA – SZABÓNÉ LÁSZLÓ – PÁNGYÁNSZKY 2019, 49–53. o.). A gyülekezetnek mint közösségnek felelősnek kell lennie a különféle generációk együttes jelenléteért a

⁵ Ballard a következő területeken látja fontosnak a Bibliával kapcsolatos kutatásokat: 1. A laikus réteg és a Biblia. 2. A Biblia a gyülekezeti istentiszteleten. 3. A Biblia a posztmodern kultúrában. 4. A biblikus reflexió fejlesztése. Vö. BALLARD 2012, 170. o.

gyülekezeti közösségben. Ahogyan átgondoljuk istentiszteleti életünket, gyülekezeti alkalmainkat, fontos, hogy ebben a tervezésben lényeges területként jelenjen meg a különböző generációk keresztény oktatásának alkalom- és programkínálata. Az élethosszig tartó tanulás elve gyülekezetpedagógiai értelmezésben az egész élethosszig tartó végigkísérő bibliai és teológiai kérdésselvetés és értelemkeresés igényét hordozza magában. Az élethosszig tartó tanulás oktatásszervezési kérdései is nagyon fontosak, de magában a tanulás és a képzés iránti igényben benne rejlő egzisztenciális igény az, aminek általános és gyakorlati teológiai vetületei jelennek meg a gyülekezetpedagógiában. A tanulás iránti igény olyan benső motiváció, amely a világ egyre mélyebb megértésére, nem szűnő befogadókészségre, dialógushelyzetre, kommunikációra vágyik. Ezek az egzisztenciális kérdések nagyon sokszor kifejezetten vallási tartalmúak, különböző életkorban és különböző hitfejlődési szakaszokban másként fogalmazódnak meg, de mégis egy, a hitben járó élet megvalósulásához szükséges fejlődési szakaszokon keresztül megvalósuló cél felé haladnak. Ezért minden generáció tanításakor olyan gyülekezetpedagógiai célmeghatározás vezethet bennünket, amely meghatározhatja egész tanítási és nevelési szolgálatunkat.

Erre a célmeghatározásra jó példa Knowles andragógiai modelljének gyülekezetpedagógiai megközelítése, amely a következő tanítási célok megfogalmazásával segít: 1. Képesség a vallási kérdésekről való egyéni felismerésre és gondolkodásra. 2. Képesség a keresztény egyház hagyományainak és irodalmának tájékozott megértésére. 3. Kreatív rákérdezés a folyamatosan megújuló és hatékony lehetőségekre, a kereszténység elméletének magatartással alakítására. 4. Egyre növekvő érdeklődés a vallás iránt. 5. Mások jóléte iránti törődés. 6. A személyes értékrendszer világos és integráns felfogása. 7. Alázat a személyes vallásos fejlődés kérdésében. 8. A keresztény hit tanítványi megélésének megvalósítására való törekvés. (Lásd uo. 304. o.)

A tervezés és a célmeghatározások fontos stratégiai elemei lehetnek a gyülekezeti katekétikai programok kialakításának, amelyekben a megfogalmazott célokhoz a gyülekezetben megvalósítható alkalmakat és programokat lehet tervezni. A tervezés folyamatát tudja segíteni az a szempontrendszer is, amely a gyülekezetekben megvalósuló tanulási és nevelési folyamatok fejlesztési céllal történő kritikai vizsgálatához nyújt támpontokat. 1. A gyülekezeti közösség erősítésének folyamatában a gyülekezeti történetek és tradíciók felelevenítése, kommunikációja identitásformáló erejű azok felé is, akik keresik az utat a keresztény közösségekhez, és törekedni szeretnének a hitmegélés megvalósítására. 2. A bibliatanítás módszertanának megújítása és a teológiai reflektálás értékének megjelenítése a mindennapokban szorosabbra tudja fűzni az Isten igéje és az ember közötti találkozást. 3. A keresztény oktatás céljainak helyi szintű gyülekezeti megvitatása és

stratégiai kidolgozása hozzásegíti a gyülekezeteket a tanítás megerősödéséhez és rendszerszintű kialakításához. 4. A keresztény oktatás és az evangélium üzenetének társadalmi szinten széles körben elérhetővé tétele hozzásegíti az egyházat és a gyülekezeteket a társadalmi párbeszédhez és a közteológiai véleményalkotáshoz. 5. A gyülekezetek oktatási stratégiájának továbbfejlesztése erősíti az egyház minél szélesebb körű képzési struktúráit. (Lásd uo. 79. o.)

A gyülekezetpedagógia mint a gyakorlati teológia új tudományágainak egyike meg tudja erősíteni tanítói szolgálatunkban a tudatosabb teológiai és stratégiai kérdésselvetést. Az eddig felvázolt területek is arra mutatnak rá, hogy tudatosabb teológiai reflexió és átgondoltabb tervezési mechanizmus szükséges ahhoz, hogy a gyülekezetek katekétikai szolgálata az adott kontextushoz illeszkedő és abban jövőképet kereső adaptív szolgálat lehessen. A változó körülmények a gyülekezetpedagógia területén is késztesse bennünket megújulásra, kitekintésre, új területek felfedezésére és a gyülekezeti katekétikai perspektíva kibővítésére.

Felhasznált irodalom

- BALLARD, Paul 2012. The Use of Scripture. In: Bonnie J. Miller-McLemore (szerk.): *The Wiley-Blackwell Companion to Practical Theology*. John Wiley & Sons, Chichester. 163–172. o.
- BENNETT, Zoë 2016. *Using the Bible in Practical Theology. Historical and Contemporary Perspectives*. Routledge, Taylor and Francis, London – New York.
- NAGY Károly Zsolt 2013. A „gyülekezeteiben élő egyház” modelljétől a hálózatos egyházmodellig. A lokalitás fogalmának változása a református egyházban az egyházi nyilvánosság diskurzusainak alapján. In: *Felekezeti társadalom – felekezeti műveltség: Rendi társadalom – polgári társadalom*. Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest. 50–63. o. <http://real.mtak.hu/id/eprint/10419>. (Letöltés: 2020. március 24.)
- NIEMAN, James R. 2012. Congregational Studies. In: Bonnie J. Miller-McLemore (szerk.): *The Wiley-Blackwell Companion to Practical Theology*. John Wiley & Sons, Chichester. 133–142. o.
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2019. Elmélet és gyakorlat integrációja a kompetencia-alapú teológiai képzésben. In: József Bukor – Attila Lévai (szerk.): *11th International Conference of J. Selye University. Theological Section. Conference Proceedings*. J. Selye University, Komárno, 2019. 87–101. o. <http://uk.ujs.sk/dl/3327/Pangyanszky.html>. (Megtekintés: 2020. március 24.)
- ROGERS, Andrew P. 2015. *Congregational Hermeneutics. How Do We Read?* Ashgate, Surrey.
- SIBA Balázs 2019. Travel Guide for Home – Aspects of Living the Protestant Spirituality in Everyday Life. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Reformata Transylvanica*, LXIV. évf. 2. szám. 279–298. o.
- SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla – PÁNGYÁNSZKY Ágnes (szerk.) 2019. *Együtt a hit útján. Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- SWINTON, John – MOWAT, Harriet 2013. *Practical Theology and Qualitative Research*. SCM Press, London.

A lelkeszi életpályamodel 2019-ben

Beszámoló az MEE Zsinatának

■ KENDEH K. PÉTER

2018 májusában a zsinat a szükséges törvénymódosításokkal „újtára engedte” a lelkeszi életpályamodelt (LÉM). Ez akkor pár paragrafus, törvénykönyvünk szinte elenyésző részének módosítását jelentette, mégis tudtuk mindannyian, hogy – nem akarva túl nagy szavakat használni – legalábbis nyitunk egy új fejezetet abban a történetben, amely még valamikor a rendszerváltás környékén kezdődött, vagy még korábban.

Mit is jelent lelkesznek lenni az evangélikus egyházban? Mit is várunk a lelkeszektől? Hogyan segíthetünk a lelkeseknek abban, hogy valóban lelkeszé lehessenek gyülekezeteink, az egyház közösségében? Vezetőink ők, vagy társaink, vagy akár beosztottaink? Miből élnek meg? El tudjuk-e tartani őket? Mi is a dolguk valójában? Kik is ők valójában? Hogyan tarthatnánk meg lelkeszünknek, és hogyan szabadulhatnánk meg végre tőle? Miért ilyenek – éppen ilyenek: jók és rosszak, lelkesítőek és terhek, mélyen gondolkodó teológusok és egyszerű gondolkodásúak, csupa szív emberek és mini diktátorok, megátalkodott liberálisok és megveszekedett fundamentalisták? És persze lehetne sorolni a kérdéseket, ennél sokkal mélyebbeket, sokkal személyesebbeket, sokkal teológiaiabbakat, biblikusabbakat.

Ezernyi bibliai hely, teológiai felismerés, idézet, ezernyi egyszerre párhuzamosan élő lelkeszkép, ezernyi ötlet és szándék, elvárás és tisztelet keretezi ma az evangélikus lelkeszek életét. Olyanok, amelyek egyszerre igazak, és egyszerre oltják ki egymás igazságát. Ugyanez igaz a napi, heti, évi feladatokra: legyen mindig a fiatalok között, de mindig tartsa meg az idősök bibliaóráját, legyen magával ragadó igehirdető és empátiikus meghallgató, közösségszervező és tudós teológus, mindig valahol látogató, de otthon mindig megtalálható, legyenek ötletei a megújításra, de véletlenül se sértse meg kedves ősi szokásainkat. Legyen mindig kimért és elegáns, és olyan laza, mint a mai fiatalok. Legyen más, mint mi, akire fel lehet nézni, és legyen pont olyan, mint mi, egy közülünk. Értsen a pénzügyekhez, a pályázatokhoz, de ezekre ne fordítson időt, mert a lelkekkel, a közösséggel kellene foglalkoznia. Tartson

hittant, még annak a sok egynek is, de nehogy vasárnap készületlenül menjen fel a szószékre. Legyen mindig rendben a hite és az élete, de legyen hiteles akkor is, ha gondjai, elakadásai vannak hitében, magánéletében.

A LÉM ezen kérdések özőnében nem vágott rendet hivatalos létezésének első évében. Talán „csak” annyi történt, hogy az összekuszálódott szálakról kimondtuk és vállaltuk közösen, hogy azokat nem gordiuszi csomóként fogadjuk el, hanem olyanként, amit sok-sok türelemmel, sok idő, energia és pénz ráfordításával elkezdhetünk szétszálazni. E kusza gombolyagból pár szálát felvettünk:

Lett egy csapat

2018 nyaratól a LÉM ügyeinek intézése az országos irodához került, azon belül is a gyülekezeti és missziói osztályon lett kialakítva a LÉM-koordinátor státusza. De természetesen nem egy ember foglalkozik a LÉM ügyeivel, hanem sokak együttes munkálkodása tette lehetővé, hogy a bevezetés évének teendői sikerüljenek: az osztályon belül – a koordinátor mellett – Bárdossy Tamás, Németh Zoltán, a gazdasági osztályvezető és az osztály több munkatársa (Hokker-Nagy Nikoletta), az országosiroda-igazgató, az informatikusok: Bagi Tamás és Bogdányi Gábor, illetve Lackner Pál. Megkezdte működését a LÉM-bizottság is. Lettek „LÉM-nagyköveteink”, a vezetőképzésben trénerként közreműködő lelkeszek (lásd később).

Az illetmények rendezésének első lépése

Az egyik legfontosabb teendő a lelkeszi illetmények rendezése felé való elmozdulás volt. A LÉM meghatározta azokat az életkorhoz kötődő minimális összegeket, amelyeket az adott korban lévő lelkeszek számára minimálisan biztosítania kell a szolgálatba állítóknak. A kb. 270 gyülekezeti szolgálatban

álló lelkész közül 124 lelkész jövedelme maradt el a kategória szerinti minimumtól, az egy főre jutó elmaradás 55 289 Ft/hó volt, azaz évi 663 471 Ft. A LÉM bevezetése révén e 124 lelkésznek megemelkedett a jövedelme összesen 82,3 millió forinttal, amelynek nagyobb részét (66,8 millió Ft) az országos egyház a költségvetésében erre elkülönített forrásból finanszírozta az egyházközösségeknek nyújtott támogatás révén, de megtapasztalható volt a gyülekezetek részvállalása is: 15,5 millió Ft. E 124 lelkész 119 egyházközösségben szolgált, közülük 87 igényelt támogatást a lelkési illetmények rendezéséhez, 32 saját erőforrásaiból emelte meg a lelkészek illetményét.

A jogszabályi keretek tisztázása

A fokozatos bevezetés ütemezése szerint a LÉM szabályozása folyamatosan bővült. Kidolgozásra került a továbbképzés rendszere, a jelzőrendszer és támogatószolgálat egyes elemeinek szabályozása, illetve a működésből adódóan sikerült korrigálni a szükséges szabályozókat. Az országos presbitérium így lényegében folyamatosan szemmel kísérhette a LÉM alakulását.

A lelkési szolgálatiigény-mutató (szim-szám)

A LÉM egyik szükséges velejárójaként kidolgozásra került a lelkési szolgálat mennyiségi mérhetőségének a rendszere. Ezt a nagyon sok külföldi példát is alapul vevő, a lehetőségekhez mérten minden faktort figyelembe vevő rendszert Lackner Pál dolgozta ki. A lelkési szolgálat mennyiségi mérhetőségének természetéből adódóan várható volt, hogy ambivalens lesz ennek a rendszernek a fogadtatása. Összességében azonban ezáltal nagyon fontos lépést tettünk annak az irányába, hogy lelkészek, gyülekezetek, egyház-megyéék reális jövőképet alkossanak maguknak, amelynek az egyik első és legfontosabb lépése a „szembenézés”, még akkor is, ha a látott kép nem mindig a legszebb és leghízelgőbb magunkra nézve. A szim-számok rendszere is finomodott, illetve sikerült a gyülekezeti életről számokban képet adó népmozgalmi adatok struktúráját is frissíteni.

Vezetőképzés

A LÉM kialakításának korai szakaszában vált egyértelművé az a felismerés, hogy a kompetenciafejlesztés-alapú továbbképzések közül a vezetői kompetenciák fejlesztésére mutatkozik a legnagyobb igény. Első lépésként egy egyéves folyamatban képződtek a trénerek – tíz lelkész –, közösen kialakítva a speciálisan evangélikus lelkészeknek szóló, harmincórás vezetőképzés tematikáját és módszertanát. 2019 őszétől pedig elindultak a vezetőképző kurzusok – összesen öt csoportban, különböző helyszíneken (Révfülöp, Balaton-

szárszó, Piliscsaba, Bodrogkeresztúr, Szarvas). 2020 februárjára összesen negyvenhét lelkész végezte el ezt a képzést.

Éves önértékelés és esperesi beszélgetés

A LÉM egyik új elemeként elindult az éves önértékelés és esperesi beszélgetés. Az espereseket 2019 szeptemberében saját élményű felkészítéssel segítettük.

Az MEE adatbázis-kezelési fejlesztése

A kreditpontok pontos, a lehető legkisebb adminisztratív többletterhet jelentő rögzíthetősége érdekében elkezdjük fejleszteni a lelkészek személyi lapjainak struktúráját. Azonban nagyon hamar világossá vált, hogy a pontos és gyors adatkezelés érdekében nagyon szorosan együtt kell működnie a LÉM adatbázis-kezelő rendszerének az MEE általános adatbázis-kezelő rendszereivel. Így az informatikai munkacsoporttal szorosan együttműködve alakítjuk az MEE új, eseményalapú adatkezelését az egyházi élet adminisztrációjában.

A támogatási rendszer átalakításának első lépése

Az életpályamodel bevezetésekor egyértelművé vált, hogy a LÉM az egyház életének számos pontján tesz szükségessé változtatásokat. Az egyik ilyen pontnak az egyházközösségek támogatási rendszere bizonyult. E területen első lépésként a lelkési illetmények után fizetendő szolgálatba állítói járulék automatikus országos egyházi támogatását sikerült kivezetni a rendszerből, így ezt az éves szinten kb. 70 millió forintot 2020-tól az egyházközösségek igénylése alapján biztosítja az MEE. (A 2020. évi támogatások igényléséről és folyósításáról szintén a LÉM-szabályrendelet vonatkozó melléklete rendelkezik.)

A LÉM „kapcsolatai”

Számos testvéregyházi találkozásban került szóba a lelkési életpályamodel. Van református egyházmegye, amelyik a LÉM-hez hasonló rendszert szeretne kialakítani, és ehhez kezdeményezte is a konzultációt. A németországi Partnerhilfe-bizottság magyarországi ülésén a LÉM ismertetése után megkaptuk azt az elismerést, hogy ilyen komplex rendszert sok tartományi egyházban, évek-évtizedek alatt sem sikerült bevezetni.

Az Északi Egyházkerület munkaévkezdő lelkészkonferenciáján a LÉM „stációit” (képzés, mentálisegység-megőrzés, spirituális fejlődés) járták végig a lelkészek.

Nagy öröm megtapasztalni, amikor a LÉM-ben meglévő ismereteket, tudást, tapasztalatot egyre inkább kéri segítségként gyülekezeti, egyházmegyei és -kerületi vezetők.

A Miatyánk hatodik kérése

■ MISSURA TIBOR

A Kossuth Rádió *Vasárnapi újság* című műsorában is elhangzott, hogy idén adventtől Olaszországban a római katolikus egyházban megváltoztatják a Miatyánk szövegében a hatodik kérést. „Ne vígy minket kísértésbe” helyett ezt fogják mondani: „ne engedd, hogy kísértésbe essünk”. Magyarországon még nem történt ilyen szövegváltoztatás, mert a katolikus egyház püspöki kara még nem foglalkozott ezzel a kérdéssel.

Kétségtelen, hogy ez a kérés: „ne vígy minket kísértésbe”, félreérthető, és igen sokan félre is értik. Úgy gondolják, hogy Isten valami rosszal kísérhet bennünket, és ő csábít a bűnre (lopás, paráznaság, gyilkosság). Ferenc pápa változtatási szándékát a félreértési lehetőség kiküszöbölése motíválhatja. Talán reménytelennek látja a tömegek tanításának lehetőségét, mert Dél-Amerikában ilyen benyomást kapott a nagyszámú írni-olvasni alig tudó tömegekről? Ezért választja a könnyebb utat, s a Miatyánk szövegét úgy változtatná meg, hogy az ne legyen ilyen módon félreérthető.

Mivel híveink hozzánk is eljönnek majd ezzel a kérdéssel, ezért szükséges azt részletesen, pontokba szedve végiggondolnunk.

1. Senkinek nincs joga a Biblia szövegét megváltoztatni. Értelmezni, magyarázni lehet a Bibliát, átírni azonban nem. Most nem arról van szó, hogy egy jobb, pontosabb, az eredeti szövegnek megfelelőbb fordítást tesznek közzé, hanem arról, hogy megmásítják Jézus szavát.

Ha megnézzük az eredeti ógörög szöveget, nem marad okunk a kételkedésre. Thomas Söding újszövetséges professzor is megerősíti ezt a *Christ in der Gegenwart* című folyóiratban.¹ A szóban forgó ige azt jelenti: 'visz, bevisz'. Isten, a szubjektum viszi valamibe az embert, és az ige előtt ott áll az *eis-* igekötő (valamihez oda, valamibe be). Tehát a szóban forgó igét a bevisz szóval lehet pontosan lefordítani. A kísértés a mondatban az ige céljának megfelelő tárgyesetben van, tehát a mozgás annak grammatikai célja.

Ez az ősevangéliumra, Jézus szavainak legkorábbi feljegyzésére vezethető vissza – mondja Söding. A mondat értelme vitán felül áll. A tanítványok kérték, hogy Jézus tanítsa őket imádkozni (Lk 11,1–4; Mt 6,9–13), és ebben az áll: „...ne vígy minket a kísértésbe”.

A Miatyánk esetleges módosításának tehát teológiai és nem nyelvi okai lehetnek. Ferenc pápa részéről a jelenlegi fordítás bírálata és módosító javaslata egy új elgondolás eredménye.

2. Jakab apostol levelében ezt olvassuk „*Senki se mondja, amikor kísértésbe jut: »Isten kísért engem«, mert Isten a*

gonosztól nem kísérhető, és ő maga sem kísért senkit a gonosszal. Mert mindenki saját kívánságától vonzva és csalogatva esik kísértésbe.” (Jak 1,13–15) A Biblia tehát világosan leszögezi, hogy a bűnre való csábítás nem Istentől jön.

Másrészt Krisztus megtanít bennünket arra, hogy ne azt a kegyelmet kérjük az Atyától, hogy ne legyünk kitéve a kísértésnek, hanem azt, hogy ne vitessünk olyan kísértésbe, amely a bűnbe visz. Mert a kísértés legyőzésével hervadhatatlan koronát nyerünk. Ezért olvassuk továbbá Jakab apostolnál: „*Teljes örömmel tartsátok, testvéreim, amikor különféle kísértésekbe estek.*” (Jak 1,2) Majd tovább: „*Boldog ember az, aki a kísértés idején kitart, mert miután kiállta a próbát, elnyeri az élet koronáját, amelyet az Úr megígért az őt szeretőknek.*” (Jak 1,12)

A Bibliában tehát *kettős értelmű a kísértés szó*. Először megpróbálom a hozzánk közelebb álló fogalmat megérteni. Talán ha a kísértés mellé odatesszük a próbatétel szót, könnyebben megértjük. A próbatételnek, az életünkben fellépő nehézségeknek *célja is van*, hogy megerősödjön a hitünk és növekedjen az Istenbe vetett bizalmunk. Példa lehet erre minden betegség. Amikor megtapasztaljuk Isten közelségét és gyógyító kegyelmét (a körzeti orvosunkon keresztül is), akkor hitünk pozitívan változik. Megtapasztaljuk, hogy Isten nemcsak a mennyben van, hanem mellettünk is, nemcsak a nagyvilággal, hanem velünk is törődik. Természetesen az éjszakai vesegörccsök idején könnyen kiszalad a szánk az ellenkezője: „nincs is Isten, mert ha van, akkor ezt a kínt neki meg kellene szüntetnie...” Utólag talán ebből a kifakadásból jövünk rá, hogy milyen gyenge is a mi hitünk, és ezért sokkal őszintébben tudunk az úrvacsorához járulni...

A kísértés tehát imádságra taníthat, sőt kényszeríthet. Van, amikor belátjuk tehetetlenségünket, gyengeségünket, és imádságban fordulunk segítségért. Ekkor a „baj-nehézség” növelte, erősítette hitünket, és megláttatta velünk az isteni megsegítő kegyelmet. Istent újra közelebb érezzük magunkhoz, és erősebbnek látjuk a bajoknál is, mert kimentett a bajból.

Ha az ember hite sohasem lenne megpróbáltatásnak kitéve – vagyis megvalósulna a pápa elképzelése: „...ne engedd, hogy kísértésbe essünk” –, akkor nem lenne képes növekedni, sem az önzetlen szeretetet megvalósítani Isten és a többi ember felé.

3. Érdemes elgondolkodnunk és határainkat meglátni a Biblia egyes kísértéstörténeteiben. Mivel teremtettségünkben szabad akaratot kaptunk, hatalmunkban áll Isten kegyelmét visszautasítani és a kárhozottat választani.

1Móz 3,1: „*A kígyó pedig ravaszabb volt...*” – Tehát nem Isten kísértette Évát.

1Móz 50,20: „*Ti rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt.*” – Isten még a tudatos emberi rosszat is fel tudja használni a jóra.

¹ <https://www.herder.de/cig/geistesleben/2017/07-12-2017/vaterunser-bitte-vaterunser-und-versuchung/>.

Jób 1,11: „A Sátán így felelt az Úrnak... De nyújtsd ki a kezéd, és tedd rá mindarra, amiye van, majd káromol téged.” – Nincs minden emberi nyomorúságnak földi magyarázata. De nem Isten akarja a mi pusztulásunkat.

Dán 6,17: „A te Istened, akit állhatatosan tisztelsz, szabadítson meg téged.” – Isten Dánielt csodálatosan megszabadította, és olyan tisztséget kapott a kísértés után (elhagyott az Úristen), amely által az egész népét szolgálhatta.

Mt 4,2: Jézust megkísérti az ördög. Jézus bemutatta nekünk, hogy ilyen nagy és látványos esetekben is lehet győzni a Sátán felett. Ha jobban ismerjük a Bibliát, akkor még mi is győzhetünk a Sátán felett.

Mt 16,22: Jézus először jelenti halálát. Péter „segíteni” akar. „Távozz tőlem, Sátán, kísértesz engem, mert nem Isten akarataira ügyelsz.” – Nem elég az emberi jóindulat.

Mt 26,39: „Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár.”

Mt 27,46: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?”

3. Ezzel a két utolsó igehellyel érkezünk el a Miatyánk hatodik kéréséhez. Mi az a „kísértés”, amelytől Jézus meg akar őrizni bennünket? Ez az: amikor Isten elhallgat, néma marad, nem felel kéréseinkre, úgy érezzük, nem törődik velünk. Eltűnik az életünkből. Mintha nem létezne.

Ettől az állapottól akar megóvni bennünket Jézus. Ez volt élete legmélyebb pontja, amikor így kiáltott a kereszten: „Én

Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?” Ő azonban tudta folytatni: „Atyám, a te kezébe teszem le az én lelkemet.”

Minden más kísértéssel szemben van lehetőségünk küzdeni, de ha Isten büntetésből elnémul, akkor mi, emberek csak elbukhatunk. Jézus ezért tanít bennünket, hogy naponta könyörögjünk Istenhez, hogy el ne némuljon, ne mondja ki kárhoztató ítéletét felettünk azzal, hogy elfordul tőlünk.

A Sátán is tudja, hogy Isten elhallgatása ítélet felettünk. Ezért többször azt akarja érezteti velünk, hogy elhagyott bennünket az Úristen, mert nehézség van a házasságunkban vagy a gazdasági életünkben, tehetetlenek vagyunk a betegséggel vagy a gyermekeinkkel stb. Pedig Isten nem fordult el, csak mi sokszor rohanásunkban, egyéni elvárásaink hangzavarában nem halljuk útmutatását, hangját.

Ekkor nagy segítség az, ha figyelünk Jézus tanítására. Luther ilyen depressziós állapotában felírta maga elé az asztalra: „Meg vagyok keresztelve!” Szabad megszólítanom Istent mint mennyei Atyámat. Ő nem fordul el tőlem, mert gyermekévé fogadott.

Ráadásul még oda is járulhatok az úrvacsorához, amikor Jézus maga lép be az életembe, és ezzel bizonyítja, hogy szeretete átölel engem is. Ezek olyan kapaszkodók, amelyek segítenek kijutni abból az állapotból, amikor azt gondoljuk: Isten elhagyott minket.

Lelkészakadémia

Tervezett kurzusok 2020-ra

Nagy szeretettel ajánlom lelkészeink figyelmébe a 2020-as évre tervezett lelkészakadémiai kurzusokat. Az előző évben – részben még átnyúlva az idei évre is – közel ötven lelkész vett részt a vezetőképző kurzus I. képzésén. Az őszy folyamán új csoportokat indítunk, melyek időpontjáról hamarosan tájékoztatunk benneteket. Ezek a 2x2 napos kurzusok azt a célt szolgálják, hogy közösen reflektáljunk vezetői feladatainkra és olyan készségekkel vértessük fel magunkat, amelyek segítségével jobban tudjuk pásztornálni a ránk bízottakat.

A kurzusokra a mate.joob@lutheran.hu e-mail címen lehet jelentkezni:

Legyen Isten áldása a közös tanulásunkon!

Joób Máté, a Lelekészakadémia vezetője

„Mi lakik mélyen a szívemben?” – Lelkigyakorlat lelkészeknek

Helyszín, időpont: Bakonybél, 2020. október 5–9.

Szervezők: Percze Sándor, Varga Gyöngyi

A kurzus elsődleges célja a személyes istenkapcsolat elmélyítése és megélésének lehetősége mindazok számára, akik erőforrást és megújulást keresnek aktív lelkeszi szolgálatukban. A résztvevők megismerhetik a személyes ima-, hit- és lelki élet különféle formáit, mint például Luther Miatyánk-imádságát, az ignáci bibliameditációt, a Jézus-imát. Bevezetést kapnak a szerzetesi lelkiség és a keresztény önismeret és önvizsgálat alapjaiba. A lelkigyakorlatos napok segítséget nyújtanak a befelé fordulásban és Isten előtti elcsendesedésben, kérdések és kételyek tisztázásában – igény esetén személyes lelki kíséréssel és beszélgetéssel a kurzusvezetők részéről. Mindazoknak ajánlott, akik szeretnék megismerni, megélni vagy egyszerűen csak élvezni a rohanó, kapkodó élet ellenpólusát: a békét és a csendet. A lelkigyakorlat helyszíne olyan környezetben lesz, amely sok lehetőséget kínál egyéni sétákra és szemlélődésre a természetben.

Jelentkezési határidő: 2020. szeptember 21.

► Folytatás a 200. oldalon

A holisztikus személyi identitás megőrzése és a felelősségteljes életmód

■ OROSZ GÁBOR VIKTOR

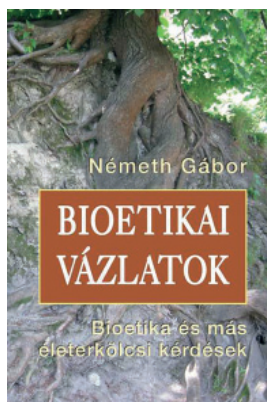
NÉMETH Gábor: *Bioetikai vázlatok. Bioetika és más élet-erkölcsi kérdések*. Szent István Társulat, Budapest, 2018.

Kötete elején a szerző figyelemre méltó alaposággal mutatja be a bioetika kialakulásának hangsúlyait. Felvázolja az emberi értelem és megismerés különféle aspektusait, valamint a bioetikai „alapvetés” fogalmainak különböző szintjeit (megalapozás mint a normák visszavezetése az általános okokhoz, az életvilág társadalmi legitimációja stb.). Általános tapasztalat, hogy a teológiai etika állításainak igazolása a Bibliából nem vezethető le egyszerűen, mivel „számos új szakterület bukkan fel, melyek problémáira a Kinyilatkoztatás és a Szentagyomány konkrét választ nem tudott adni, tekintve, hogy az adott élethelyzetben, melyekben a szentírók és az egyházatyák működtek, ezek ismeretlenek voltak” (7. o.). A szerző a normák dinamikus, életvilágon és valóságon alapuló megértését támogatja, a normarendszerek bibliai-teológiai perspektívájából és a keresztény antropológia belátása in keresztül: „...azon állítások köré csoportosítható a kereszténység bioetikai tanítása, hogy az ember személy, és mint ilyen, Isten képmása, ezért az emberi élet szent.” (13. o.) A katolikus moráleteológiai hagyományokból következően a kötet első fejezetében felfedezhető az a határozott iránymutatás, amely eligazítja az olvasót a természetjog és a jogi-szociológiai érvelések között.

A második részben az eddig elmondottakhoz szervesen kapcsolódva a bioetika módszertani meghatározása következik. Az ezzel kapcsolatos alapvető dilemmákra a kö-

vetkezőképpen mutat rá a kötet szerzője: „A tény, hogy a hangsúly az étellel kapcsolatos felelősségteljes bánásmódra kerül, mindazon technikai-tudományos előrelépéseket, melyek a jelenben és a közeli jövőben az orvostudományt, a bio- és géntechnológiát érintik, a bioetika kritikusan vizsgál, rámutatva a megtehető és a megteendő, a lehetőségbeli és a megengedett közötti különbségre.” (29. o.) Ennek okán Németh Gábor alaposan foglalkozik az élet és a természet mai megértésének értelmezésével (kiterve az utilitarista, a liberális, individualista szemlélet tévedéseire is). Pozitív képet kapunk a Thomas Beauchamp és James Childress nevéhez köthető koherens módszerről, amelynek lényeges tulajdonsága: „nem annyira elméleti”, hogy ne lehessen konkrét helyzetekben megoldást találni alkalmazásával. Meghatározói az alábbi fogalmak: jóindulat, nem ártani akarás, önrendelkezés, igazságosság. Reményteljes módon mutat rá a szerző a koherens módszer előnyére, miszerint segítségével viszonylag „egyszerűen lehet komplex bioetikai kérdéseket megoldani” (40. o.).

A III. fejezetben a keresztény bioetika emberképéről esik szó. Mindenekelőtt azonban az élőkrisztotelészi-teológiai szemléletét tárgyalja annak legújabb aktualizálása szerint (elsősorban Robert Spaemann alapján). Lényeges szerephez jut a test teológiájának részletes értelmezése. A sok aktuális és továbbgondolásra rendkívül alkalmas megállapítás közül érdemes kiemelni a következőt: „... amikor napjainkban testkultúráról, szabadidőkultúráról vagy a testről mint kiemelt fogyasztási egységről beszélünk, akkor ez éppen nem egy megfelelő test-antropológia, nem a

test újraértékelése, éppen ellenkezőleg: elcsúszás a somától a sarx felé, a testi vágyak megdicsőítése és mindenek felett álló kielégítésének irányába.” Ebben a tekintetben kerül szóba az evangélikus mártír teológus, Dietrich Bonhoeffer is, akinek megszólaltatása a bioetika, de akár a keresztény szociáletika ökumenikus értelmezési potenciáljára tett árnyalt utalás is lehet. A kötet biblikus antropológiai szemléletét jól tükrözi a Bonhoeffertől származó idézet is: „Az ember egy testi létező, és az örökkévalóságban is az marad. Testi mivolt és emberi természet elválaszthatatlanul összetartoznak. Így a testi mivoltot, melyet Isten az embernek mint egzisztenciális formát szánt, ugyanúgy öncél illeti meg.” (BONHOEFFER 1992, 180. o.) A test szembesíti az embert azzal, hogy nem Isten, hogy korlátozott, ugyanakkor megnyitja mások előtt is (vö. 77. o.; BONHOEFFER 1989, 71. kk.). A fenti megállapításoknak viszont a kötet tartalma egészére kiható következményei vannak, hiszen „ha a testet elválasztjuk a személytől, akkor joggal beszélhetnénk arról is, hogy a testnek csak bizonyos formáiban és stádiumaiban van értéke, továbbá nem totalitás, hanem részei szabadon és igény szerint felhasználhatók” (75. o.).

Jogos kritikával kezeli a szerző elsősorban Peter Singer kortárs bioetikáját, de Hans Jonas bizonyos megállapításait is (24., 31., 61–62., 85., 104., 321. o.). Így például Jonas gondolatát, „aki szerint minden létező önmagában cél, és nem szorul rá külső igazolásra”, vagyis biocentrikus környezetvédelmi modellje szerint a növény, az ember és az állat egyenlőségét és méltóságát vallja. Eszerint elhibázott és igazságtalan az embernek a szellemi képességek vagy a homo sapiens alfajhoz való tartozása alapján sajátos jogokat tulajdonítani (85. o.). A fenti idézettel szemben, de általánosságban is jogosan állapítja meg a szerző – tekintettel a keresztény bioetika egészére –, hogy „[a]z emberi élet értékmiolta nem statikus, hanem dinamikus valóság, azaz az élethez, a szabadsághoz, az egyenlőséghez vagy az integritáshoz fűződő jogok a személyiség fejlődése vagy értékkonfliktusok során eltérő hangsúlyokkal jelentkezhetnek” (86. o.). Más tekintetben azonban Jonas gondolatai kifejezetten pozitív módon jelennek meg a kötetben, mégpedig az etikai felelősségvállalás koncepcióján keresztül (35., 340. o.), amelyben rámutat az aszimmetrikusan strukturált felelősség jelenségére. Ugyanis Jonas a szülők és gyermekek közötti kapcsolat példájával magyarázta a felelősség ilyen aszimmetriáját. A gyermekekkel szembeni szülői felelősség felveti a kérdést, hogy a szülőknek van-e „joga” (genetikailag) saját gyermekhez.

Hiszen a „saját gyermekhez való jog” túlzott kiterjesztése, amelynek szolgálatában a mai reproduktív orvoslás áll, vitatható. A gyermek nem egy dolog, amely felett rendelkezhetünk, hanem önálló személynek kell tekinteni. Hans Jonasra hivatkozva rámutat arra is, hogy a reproduktív célú „klónozás nem más, mint az emberi dominancia egyik kifejeződése a természet törvényei felett” (416. o.).

A beteg autonómiája vagy a tájékozott beleegyezés témája az orvosi etika egyes kérdései között szerepel (22–23., 187., 233., 269. o.). Így foglalkozik a betegek önrendelkezésének modelljével, amely napjainkban számos vita tárgyát képezi, és célja az orvos paternalizmusának felváltása, hagyományos szerepével szemben, ami a teljes felelősség a beteg iránt. Németh Gábor természetesen felhívja a figyelmet a „szabadság” és az „autonómia” összetettségére: a szabadság mint pusztán az alternatívák közötti választás vagy radikális önválasztás, vagyis az életben való elementáris tájékozódás tudatos választása (33–34., 43., 61., 82. o.). Konkrétan rámutat arra a dilemmára, miszerint a betegek fizikai okokból vagy pszichológiai stressz miatt gyakran nem képesek szabad döntésre. Mivel az orvosnak mindig információs előnye van az orvos–beteg kapcsolatban, a beteg autonómiáját az orvos által támogatott „önsegítésként” kell értelmezni. Ezt az a tény is alátámasztja, hogy a teológiai etika mindig az emberek identitásában érdekelte („az identitás etikája”).

Az ember méltóságát, a holisztikus személyi identitás megőrzését és a felelősségteljes életmód mértékadó szempontjait a további fejezetekben kontextusba állítva és részletesen kifejtve szólaltatja meg a szerző: az öngyilkosság és az eutanázia (166–273. o.), az élet kezdetén felmerülő erkölcsi kérdések (274–263. o.), a terrorizmus (114–136. o.), a szervátültetés (373–382. o.) és a géntechnika, valamint a klónozás kérdését (383–416. o.).

Összességében Németh Gábor kötete a bioetika és így az emberi élet és életfolytatás keresztény – elsősorban a római katolikus felismeréseken tájékozódó – megértéséhez vezeti az olvasót filozófiai szempontból is világos, módszertanilag alaposan tisztázott elemzések útján.

Hivatkozott művek

- BONHOEFFER, Dietrich 1989. *Schöpfung und Fall*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- BONHOEFFER, Dietrich 1992. *Ethik*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.

Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi)

► 2Tim 2,1–17a

Igehirdetési előkészítő

Csendes csaták

A vasárnap jellege

A húsvét utáni, nevesített vasárnapok sorába tartozik ez a mostani, amikor a húsvéti fény megvilágításával tekinthetünk az elkövetkezendők felé. A címadó idézet a 27. zsoltár-ból származik: „Halld meg, Uram, hangomat: hozzád kiáltok! Ne rejtsd el orcádat tőlem!” A feltámadás és a mennybemenetel ünneplése után a remény adja e vasárnapok alaphangját. A hófehér oltárterítő egy új, tiszta kezdetről és a mennybe tartás reménységéről szól. A mostanihoz hasonló nehéz időkben sem szabad megfeledkeznünk erről.

A lekción (Jn 15,26–16,4) arról az embert próbáló, nehéz időszakról szól, amikor a Pártfogó segítségével maradhat meg a hívő ember.

Amit a textusról tudni kell

Az ifjú Timóteus húszéves kora körül találkozhatott Pállal. Bár keresztény nevelést kapott, valószínű, hogy az ő hatására vált igazán Krisztus követőjévé. Az apostol önálló feladatokkal is megbízta, és a harmadik missziói úton ott olvassuk az ő nevét is a személyes kísérők között. Bizalmas munkatárs volt, a hagyomány szerint Efezus első püspöke, aki mártírhalállal fejezte be földi pályafutását.

A neki írt levelek lelkipozíció, gyülekezeti vezetéssel és keresztény életrenddel kapcsolatos tanításokat tartal-

maznak, az úgynevezett pásztorlevelek közé sorolják őket. A perikópában említett fogság helye nem illeszthető be igazán az ApCsel és a páli levelek által leírt életrajzba, ezért egyes kutatók szerint vitatták a szerzőség. Sokan pszeudonim, azaz álneven írt szövegnek tartják. Lehetséges azonban, hogy az apostol életének vannak a fent említett források által nem ismert részletei. Egy áthidaló megoldást adó szemlélet szerint Pál valakinek elmondhatta gondolatait, aki írásba foglalta ezeket. 161–162-re vagy a 2. század elejére teszik a levél keletkezési időpontját.

Az egész irat a kitartásra, a kezdeti értékek megtartására, azokhoz való hűségre biztat és a tévtanításoktól való tartózkodásra figyelmeztet. Sok „aranymondás”, sűrűn és szívesen idézett gondolat található benne.

A perikópát szerencsésebbnek tartanám a 13. verssel lezárni – ez természetesen csak a saját véleményem.

A perikópa megértése

A szöveget olvasva valóban átérezhetjük a szerző levélírás idején átélt nehéz helyzetét. Krisztusért tartják fogságban, saját jövőjéről nem sok biztosat tud, de túl sok jóra, pozitív fordulatra nem számíthat. Igyekszik arra figyelni, ami a legfontosabb számára. A tiszta evangélium az az érték, amelyet mindenképpen szeretne továbbadni. Szeretné, ha igehirdetőről igehirdetőre szállva, apostoli hagyományként, mintegy szent örökségként maradna meg ez a kincs. A nehéz élethelyzet is magyarázza a Krisztus katonája hasonlatot. Katona, nem egyszerűen zsoldos, aki gondolkodás nélkül hajtja végre a parancsokat. *Sztratiótész*, aki a küzdelem megtervezett menete, stratégia szerint harcol. Nem a „férfias” kereszténységről van itt szó, ahogyan egyes kommentárok írják, sokkal inkább a kipróbált, megvallott, következetesen megélt kereszténységről. A szabályszerű

küzdésre a következő hasonlat is utal: az atléta is akkor nyer koszorút, ha szabályosan harcol.

Az „én evangéliumom” kifejezés nem valami különleges, saját tartalmat jelent, hanem azt a megkérdőjelezhetetlen értéket, amelyre már a textus elején utal a levélíró. Ez az az érték, amely miatt még a bűnözőknek kijáró bilincseket is elviseli.

A 11–13. versek egy 4×2 sorból álló Krisztus-himnusz tartalmaznak. A versforma jellegzetesen héber, ezért minden jel arra mutat, hogy a zsidókeresztény egyház köréből származik. A szerző a szokásos „Krisztusban” (ἐν Χριστῷ) helyett itt a „Krisztussal együtt” kifejezést használja (a görögben ezt a συνβασιλεῖν igekötős ige fejezi ki: ’együtt uralkodni’), hangsúlyozva a Krisztussal való közösséget. A legszorosabb közösség pedig a mártírhalál. A himnusz második gondolata, hogy aki Krisztusért szenved, az vele együtt uralkodik majd. Az első négy sor már előzőleg ismert páli gondolatokat idéz. A következő négy sor Jézusnak a Mt 10,32–33-ból ismert mondásán alapul. Aki megtagadja őt az emberek előtt, azt ő is megtagadja a mennyei Atya előtt. Az utolsó két sorban azonban megtörik a vers logikája: „Ha hűtlenek vagyunk, ő hű marad, mert ő magát meg nem tagadhatja.” Krisztus nem lehet hűtlen. Isten irgalmasságán szétörik az emberi logika, Isten szeretete felette áll az ember hűtlenségének. Vigasztalás lehet ez a próbák súlya alatt hűtlenné vált hívő lelkiismeretének.

Végezetül a tévtanítóktól és a meddő vitáktól szeretné távol tartani Timóteust, arra kérve őt, hogy képviselje érelyesen ezt az álláspontot.

Igehirdetési vázlat

Amikor ez az előkészítő íródik, még nem lehet tudni a vírus-helyzettel kapcsolatos újabb változásokat. Valószínű azonban, hogy a karantén még tartani fog (esetleg szigorodik), s ha így van, ekkorra nagyjából vége is lesz az „otthon vagyunk, végre van időnk beszélgetni, társasozunk, filmet nézünk” örömeinek, inkább a bezártság, összezártság, tétlenség, bizonytalanság okozta kihívásokkal kell szembenézni. Ez valószínűleg meghatározza ezeknek a heteknek az igehirdetéseit.

Csendben harcolunk

Nem a látványos, hanem a belső harcok ideje ez. Ugyan kívülről is támadnak a körülmények (maga a vírus, az ezzel kapcsolatos nyugtalanító hírek a világ különböző pontjairól, politikai viták), de a hitet megpróbáló belső küzdelmekkel is szembe kell néznünk. Túl vagyunk életünk egyik legkülönösebb húsvétján, amikor nem tudtunk együtt ünnepelni a gyülekezet közösségével, amikor nélkülöznünk kellett a feltámadás ünneplésének és a közös úrvacsoravételnek az örömét. Sokan kérdik magukban: meddig tart ez még? Mit kell még elviselni? A hit harcának ideje ez.

Mi támogathat bennünket ebben a harcban?

Számtalan jó tanácsot hallottunk, olvastunk azzal kapcsolatban, hogy miként tudjuk túlélni ezt a nehéz időszakot. Hogyan tudunk hasznos időtöltést találni magunknak, tanulni, olvasni, online vagy telefonos kapcsolatot tartani szeretteinkkel? Megtanultunk kenyeret sütni, tudatosan bevásárolni – lehetne még sorolni, hogy mi mindent. Remélhetőleg később is hasznát vesszük a sok újonnan rögzült szokásnak. Tudjuk, hogy a világ már nem lesz ugyanolyan, amilyennek megismertük. Vigyáznunk kell rá, vigyáznunk és figyelniünk egymásra. De a belső harcokhoz, a kételkedés-bizakodás-könnyörgés körforgásához honnan nyerjük az erőt?

Erősödjünk meg Krisztus kegyelmében!

Ez olyan alapérték, olyan energiaforrás, amely nem veszít erejéből, aktualitásából. A mindennapos gondokról (még akkor is, ha azok nagyon megalapozottak) Krisztusra irányítja tekintetünket.

Talán szokatlan ez a katonai hasonlat, most mégis megnyíre aktuális! A helyzet keménysége azt kívánja tőlünk, hogy tudatosan megtervezve, mintegy stratégiát alkalmazva küzdjünk. Nem mint egy zsoldos, hanem mint egy igazi katona. Nem a kereszteslovagok, hanem az élet csatáit keményen álló hívők Krisztus igazi katonái. Nem a csüggedés lelkét kaptuk, hanem az erő és a szeretet lelkületét. Ez pedig úgy tud érvényre jutni, ha józanságban nyilvánul meg. Milyen találó összecsengés ez a mindennapi szóhasználat: lélekjelenlét. Ahol Isten Lelke jelen van, ott józanság, tudatosság, összpontosítás is van. Az erők, a feladatok összpontosítása. Nincs helye most szócsatáknak, meddő vitakozásnak. Igénk szeretne óvni minket a téves tanításoktól, a szentségtörő, üres fecsegésektől. Még a velük való vitatkozás is a legfontosabbtól tereli el a figyelmünket. A szabályszerű küzdelem része, hogy a fontos dolgokra összpontosítunk.

Eszembe jut egy idős asszony, aki a kórházi látogatáskor így búcsúzott tőlem: „Tudja, én egy harcos vagyok.” Valóban annak is láttam őt: igaz harcosnak. Nem a panaszkodás ideje van most, hanem a küzdelemé. A saját hitünkért való megküzdés, de a másokért való harc ideje is: hordozni, segíteni azokat, akik gyengék, kiszolgáltatottak, elhagyottak. Kreatívnak lenni abban, hogy miként segíthetünk rajtuk és hogyan lehetünk hasznosak egész közösségünk számára. Nem a szócsaták, üres viták, okoskodások ideje ez, hanem a tetteké. Erősödik a harc.

A legnagyobb erő: Isten ígéje

Nincs bilincsbé verve, mint a levél írója, akit személyes szabadságában korlátoztak, kötöztek meg, mégis szívesen vállalja ezt a rabságot Krisztusért. Az ige erős, harcunkban minket is, de másokat is megerősít, az evangélium ereje hatalmas, túlnő minden más hatalmasságon, lehet bízni benne, megtart, megerősít. Tudjuk-e erőforrásként használni a Szentírás szavait?

Az Újszövetség egyik legszebb Krisztus-himnusza is erősít, biztat. Az evangéliumban Krisztus azt ígéri, hogy ő is vallást tesz arról az Atya előtt, aki őt megvallja az emberek előtt. Hűségben azonban nagyobb nálunk. Ha mi hűtlenek vagyunk, ő akkor is hűséges. Harcainkban ez ad nekünk erősséget, megtartatást.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jn 15,26–16,4; Jer 31,31–34

Énekek

EÉ 377, 397

Illusztráció

VERS

Weöres Sándor: *Földi és égi hatalom*

„Amit nekem adsz, mindenkinek adod” – hirdeti a földi hatalom.

„Amit mindenkinek adsz: nekem adod” – hirdeti az égi hatalom.

Fodor Ákos: *A szív paradoxonja*

mennél üresebb: annál nehezebb

Lackfi János: *Egymásban*

Ma Istenben vagyok,
Bennem van az Isten,
Ma egymásban vagyunk,
Mint a van s a nincsen.

Szerelmes az Isten,
Mért engem szeressen,
Mint az útonálló,
Engem várjon lesben?

Világ rugdosása,
Világ ölelése,
Benned vagyok mégis,
Benned vagyok mégse.

Keskeny út előttem,
Széles ég fölöttem,
Beléd törülköztem,
Benned megfürödtem.

Tebenned aludni,
Ébredni belőled
Életre hátralék,
Halálra előleg.
Szaladni tebenned,
Futni mozdulatlan,
Áldó mozdulatban,
Kérő mozdulatban.

Mókuskerekedben
Az idő csörömpöl,
Egy marék muzsikát
Szaggatok a csöndből.

A maréknyi hangot
Hegyekké keleszttem,
Felemelsz, mint szikla,
Elnyelsz, mint tengerszem.

Ma Istenben vagyok,
Isten lakik bennem,
Mennyei lakbérem
Ideleln fizessem.

Szerelmes az Isten,
Énbelém van esve,
Felfelé zuhantam,
Akárki meglesse.

Felhasznált irodalom

A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár. 1–3. köt. Kálvin Kiadó, Budapest, 1995.

BARTHA TIBOR (szerk.) 2000. *Keresztyén bibliai lexikon.* Kálvin Kiadó, Budapest.

KISS SÁNDOR 1983. *Újszövetségi görög–magyar szómagyarázat.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

■ BALOGH ÉVA

Pünkösdi ünnepe

► Jn 14,16–21

Igehirdetési előkészítő

„Nem hagyok titeket árván”

Az ünnep jellege

„Pünkösdi a Szentlélek kiadásának ünnepe, így az egyház születésnapja. Krisztus feltámadása utáni ötvenedik nap. Jézus teljesíti ígérését, kiárasztja Szentlelkét az apostolok

gyülekezetére.” (JÁNOSSY 2008) Pünkösd a zsidó vallásban eredetileg aratási hálaadó ünnep volt, a három nagy zarándokünnep egyike. A „termés első zsengejét” ünnepeljük. Pünkösdöt, bár ez is Krisztus-ünnep, nem előzi meg felkészülési idő, nincsenek előkészületek, de van várakozás, reménység, hisz maga Jézus ígéri, hogy elküldi a Pártfogót, az Atyának Lelkét. Ezért ez is egy beteljesedésről szól, olyan beteljesedésről, amely azóta is folyamatosan történik. Magával az ünneppel a mindennapi ember – gyülekezetünkben is – nehezen tud mit kezdeni. Hiányoznak az ünnephez szorosan kötődő kellékek, tárgyak, szokások, és a „pünkösd királyság” is csak rövid életű. Ehhez tartozik, hogy az idén egybeesik a gyermeknappal, amely sokkal nagyobb mozgósító erő. Bár lehet, hogy az idén ez is elmarad, ahogy március közepétől a templomi istentiszteleteink és minden más program. Egyelőre még elképzelni is nehéz, hogy milyen lesz majd nagycsütörtök, nagypéntek, húsvét az üres templomban, hát még pünkösd, amikor már több mint két hónapja élünk a járvány miatti félelemben. (Amikor ezeket a sorokat írom, két hete tart a koronavírus terjedése miatti vészhelyzet, a kijárási korlátozások.)

Amit a textusról tudni kell

Jézus búcsúbeszédeiből való az idei pünkösd ünnepi alapige. Búcsúbeszédei a gyakorló keresztyén élet leglényesebb kérdéseit tartalmazzák. Bár a búcsúbeszéd kifejezés félreértésre adhat okot annyiban, hogy azt a benyomást keltheti, mintha itt Jézus elbúcsúzna tanítványaitól. Nem a búcsú szomorú hangulata itt a meghatározó, hanem az, hogy „ezek a beszédek foglalják magukban azt, amit Jézus tanítványainak s vele együtt gyülekezetének örökségül hagy és amit tőlük követel” (KARNER 1950, 193. o.).

A 14. fejezet első tizennégy versének vezérfogalma a hit. A 15. versből ennek a helyére a szeretet lép: háromszor ismétlődik meg a Jézus iránti szeretetre való felhívás. A Jézus iránti szeretet minden esetben kapcsolatba kerül az ő parancsolatainak befogadásával és megtartásával – írja KARNER Károly János-kommentárjában (1950, 202. o.). A tanítvány szeretete Ura, Mestere iránt abban nyilvánul meg, hogy befogadja és megtartja az ő parancsolatait. „Ez a szeretet tehát nem elfolyó érzelem, nem hangulatok sorozata, a ragaszkodásnak és a vonzalomnak a spontaneitása, de nem is misztikus viszony, mely a tanítványt az elragadtatás lelkesült pillanataiban egyesíti Krisztussal, hanem parancsolatainak megtartása. A szeretet engedelmesség, melyben a tanítvány figyel Ura akaratára és parancsolatára. Ebben a Krisztusra való figyelésben válik az iránta való szeretet személyes viszonyvá... Jézus akaratának a tanítvány életében az esetről esetre való konkrét döntésben kell megvalósulnia. Így a hitnek a konkrét

döntésében, s Jézushoz való ragaszkodás hűségében, a róla való bizonyágtétel engedelmisségében szereti a tanítvány Urát és tartja meg az ő parancsolatait. A tanítvány engedelmissége és szeretete Krisztus iránt így mása annak a viszonynak, melyben Krisztus az Atyával van: ahogyan Krisztus engedelmeskedik az Atyának és teljesíti, véghez viszi, megvalósítja az Atya akaratát, úgy engedelmeskedik a tanítvány is Krisztusnak, és véghez viszi Krisztus akaratát.” (Uo.)

16. vers: Jézus „az Atyához megy” – ez a bejelentés a másik vezérgondolata a következő szakaszban, ez indokolja, miért tesz Jézus olyan nyilatkozatokat, amelyek a tanítványokat arra készítik fel, amikor nem lesz velük. Az első ezek közt, hogy kéri az Atyát, és „egy másik Segítőt” ad, küld tanítványainak.

17. vers: A Paraklétosz, „az igazság Lelke”, tehát az isteni Szentlélek, amelyet az Atya ad, amely a tanítványokat elvezeti „minden igazságra”, vagyis a teljes isteni kinyilatkoztatást közli velük. „A Lélek »a tanítványokkal lesz örökre«, »náluk marad«, sőt »bennük lesz«. A Lélek által lesz Jézus a tanítványokkal [...] S ez azt jelenti, hogy segítségükre lesz, meghallgatja imádságukat, támogatja őket a bűn és a világ elleni harcban és bizonyoságot tesz általuk Istenről. Így lesz »bennük«, mert általuk cselekszik. Krisztus a tanítványban nem olyan módon van, hogy a tanítvány a misztikus elragadtatás pillanataiban felveszi magába Krisztust, egyesül vele és feladva önmagát mintegy elmerül az istenségben s maga is istenül. A különféle vallásokban nagyon gyakori ez az ún. misztika s később elterjedt a kereszténységben is. A negyedik evangéliumtól azonban távol áll ez a gondolkodásmód. Krisztus, ill. a Paraklétosz a tanítványban van s a tanítvány Krisztusban, nem a titokzatos misztikus egyesülésre utal, hanem arra, hogy a Lélek, ill. Krisztus a tanítványon keresztül cselekszik, végzi el művét a világban.” (Uo. 203. o.)

„A Paraklétosz – éppen úgy, mint maga Krisztus – választást eszközöl a világban: rajta keresztül, ill. általa különül a tanítványok serege, az Egyház a világtól. A világ nem nyeri el és nem fogadja be a Paraklétoszt. A világ nem »látja« a Paraklétoszt, nem látja cselekedeteit és műveit s ezeket nem ismeri fel, így nem ismeri meg magát a Paraklétoszt sem. Hiszen ha meglátná és felismerné Isten bűnöket megbocsátó, életeteket újjáteremtő Lelkének a műveit, akkor már megszűnne világ lenni... Csak a tanítvány ismeri a Lelket, »ismeri« őt éppen azért, mivel a Lélek »nálá marad és benne van«, azaz rajta és általa viszi véghez élet-újító művét.” (Uo.)

18. vers: Jézus nem hagyja övéit „árván”, azaz egyedül úgy, mint amikor a szülők elhaltával egyedül maradnak a gyermekek. „A Paraklétosz küldése is azt jelenti, hogy Jézus gondoskodik övéiről, nem hagyja árván őket arra az időre sem, mikor nincs velük. De ígérete többet jelent ennél: »eljön« övéihez. Mert a sír nem tarthatja őt fogva és

már húsvétkor újból meglátják tanítványai. Csak »egy kevés idő« kell, hogy bekövetkezzék ez a változás. A világ akkor már nem látja őt, de látják őt tanítványai. Látni fogják őt, mert »ő él« – a halálnak nincs hatalma fölötte, benne élet van, hiszen az Atyától úgy nyert életet (...). Az élő Krisztus pedig tanítványainak is életet ad: ők is élni fognak és mint ilyenek láthatják meg Urukát. Akkor, »azon a napon« ismerik meg Krisztust, megismerik ti., hogy Krisztus az Atyában van, az Atyával való egységében szolgál az Atyának s az Atya cselekedeteit, műveit viszi véghez. Ezt pedig megismerik, mivel Krisztus bennük, ők pedig Krisztusban vannak, vagyis mivel Krisztus rajtuk és általuk viszi véghez műveit.” (Uo.)

19. vers: Mindez majd „azon a napon” tárul fel a tanítványok szemei előtt. Ez a kifejezés: „azon a napon” az Újszövetségben általában az ítéletre, illetve Jézus parúziájára szokott utalni. „János evangéliuma szerint már húsvét is ennek a napnak a fényében ragyog fel. Jézus parúziája nem azonos ugyan a húsvéti eseménnyel, hiszen a parúzia az egész világ előtt nyilatkoztatja majd ki Krisztus dicsőségét. De a tanítványok számára húsvét, pünkösöd és a parúzia mind ugyanannak a Krisztusnak a dicsőségét tanúsítják. Így ezeknek a fénye egybeolvad s a tanítványok számára már a húsvét eseményében felragyog Krisztus eljövételének a dicsősége.” (Uo. 204. o.)

21. vers: Újból hangsúlyozza az egész szakaszban háromszor visszatérő alap gondolatot: Krisztust az szereti, aki „befogadja és megtartja” az ő parancsolatait... „A tanítványnak Krisztust szolgáló engedelmsége aktualizálódik ebben a szeretetben, melyhez Jézus azt az ígéretet fűzi, hogy ezt a tanítványt szereti az Atya és szereti ő is. Istennek és Krisztusnak ez a szeretete pedig kiválasztó szeretet: akiket Isten szeret, azokat kiválasztja magának és tulajdonába veszi, majd szolgálatába állítja őket. Nekik Krisztus »kinyilatkoztatja magát«. Ebben a kinyilatkoztatásban ismeri meg a tanítvány Urát, de nyeri el egyúttal mindazt is, ami a kinyilatkoztatás ajándéka, elsősorban az életet.” (Uo.)

A perikópa megértése

Jézus pünkösöd előtti bejelentése pünkösödkor beteljesedett. Ígérete ott, az első pünkösödkor valósult meg, és azóta is ezt élheti meg az egyház, ebben él a Jézusban hívő ember. De vajon mi is megtapasztaltuk-e, megéltük-e a saját életünkben Jézus búcsúbeszédeiben ránk hagyott örökségét, hogy nem hagyott minket árván, a másik Pártfogó, a Szentlélek, akit az Atya küldött, bennünk van, nálunk lakik? Aki segítségünkre lesz, meghallgatja imádságunkat, támogat minket a bűn elleni harcban? Akit csak mi ismerünk, a világ nem? Jézus él, és általa mi is élünk? Jézus az Atyában és tanítványaiban van, és tanítványai őbenne. Szeretjük-e

Jézust nem a magunk módján, hanem ahogy azt ő elvárja tőlünk, befogadva és megtartva az ő parancsolatait? Engedelmeskedve neki? Szeret minket nem csak Jézus, de az Atya is, mert kijelentette magát nekünk. Az ígéretek beteljesedtek. Mindez a Szentlélek, a másik Pártfogó, az igazság Lelkének az ajándéka.

Azért másik Pártfogó, mert Jézus önmagát is Pártfogónak mondja, aki közbenjár értünk. De itt arról a Pártfogóról beszél, akit az Atya küld majd el. Az ügyvéd, védőügyvéd, *advocatus*, szószóló. De ő nemcsak mellénk áll, nemcsak kinyilatkoztatja magát nekünk, bennünk él, nálunk lakik, általa Jézust is élőnek tudjuk, és mi is élünk, hanem csak mi ismerjük, az egyház közössége, a világ nem. Úgy szeretjük Jézust, oly módon, ahogy ő tanította, azaz szeretetünk abban nyilvánul meg iránta, hogy befogadjuk és megtartjuk parancsolatait. Ebben az ígében a Szentléleknek csak ezekről a tulajdonságairól beszél Jézus, mást nem említ. De jól tudjuk, hogy a Szentlélek ennél több. Elsősorban is személy. A Niceai hitvallás megszületése (325) óta beszélünk a Szentlélekről mint személyről. A Szentháromság harmadik tagjáról, Úrról. A Szentlélek Isten Lelke, akit az Atya és a Fiú küld el. Szent, mert Istené, mindent Istenhez térít és megtisztít a bűntől. A fiúság Lelke is, mert hitet ébreszt bennünk, teljes fordulatot hoz életünkben, újra kiformalja rajtunk Isten képét, amelyet elvesztettünk, amikor szembekerültünk Istennel. Igaz gyermekeivé tesz, és egészen újjáteremt. Mindezt nem kényszerrel, saját akaratunk nélkül végzi, hanem ösztönzi akaratunkat, sürgeti cselekvésünket, és így formálja ki bennünk az új embert. A Szentlélek közösségbe hívja és gyűjti mindazokat, akiket Jézus Krisztusban való hitre ébreszt, és megszenteli őket, lebont minden választófalat Jézus Krisztusban közöttük, és igazi egységbe tereli őket. Ezért a Szentlélek az egység Lelke is. A Szentlélek mint ilyen: megszentelő, megelevenítő – írja PRÖHLE Károly *Az evangélium igazságában* (1997).

Jürgen Moltmann teológiai professzor azt hangoztatta, hogy ő teológiai munkásságával a teológia esztétikai kategóriáit szeretné érvényesíteni. Szerinte Isten országa erre a földre „tavaszt” hozott el. Ez a tavasz a Szentlélek eljövételével áradt el ebben a világban, de nem csupán az egyház létét teremti meg, hanem magának az embernek az életét, sőt a teremtett világot akarja megújítani. Az újjászületésben a mindenség megújulása vette kezdetét, és ebben Isten mintegy előleget ad a világnak arra a reménységre. A Szentlélekben ugyanis maga Isten van jelen, a teremtő, az életadó, a megváltó és üdvözítő, boldogságtévő Isten. A Szentlélek jelenlétében elkezdődik a bűn, a szenvedés és a halál történetének a vége.

Isten munkáját a Szentlélek által megszentelésnek nevezzük, amire önmagunktól, saját erőnkől nem lennénk képesek. Isten megváltó tette, az üdvösség nem lesz az ember sajátja közvetítés nélkül, hanem csak közvetve. Ezt írja

Luther *Kis kátéjában* a harmadik hitágazatban: „Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem őhozzá eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, ő világosított meg ajándékaival, ő szentelt meg és tartott meg az igaz hitben, ahogyan a földön élő egész egyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben. Ebben az egyházban nekem és minden hívőnek naponként minden bűnt bőséggel megbocsát, az ítélet napján engem és minden holtat feltámaszt, és nekem minden Krisztusban hívővel együtt örök életet ad.” Idei perikópánk mindezt Jézus tanítványainak mondott beszédeiben közli.

Igehirdetési vázlat

1992-ben a *Spiegel* című német hetilap körkérdése szerint a volt Nyugat-Németország két nagy egyháza huszonöt év alatt kerekén 4,7 millió tagját veszítette el. A megmaradt tagok 14 százaléka foglalkozik komolyan azzal a gondolattal, hogy kilép az egyházból. A kép még komorabbá válik, ha hozzávesszük Németország keleti felét. A templomba járók számának visszaesése ott még drasztikusabb. Már akkor több felekezet nélküli volt, mint templomba járó. A protestáns területek nagyvárosaiban a bejegyzett egyháztagok alig 3 százaléka jár vasárnaponként istentiszteletre. „A legtöbb német új pogánnyá vált anélkül, hogy különösebben szomorkodna veszendőbe ment hite miatt” – állapítja meg a *Spiegel*. „Nem valamiféle lázadás, hanem a közömbösség fosztotta meg az egyházakat követőiktől. Ahogyan a legtöbben sosem szerették, most a legtöbben nem is gyűlölik őket. Eltűntek a tipikus német életből, mint egy idős nagynéni, anélkül, hogy ez különösképpen feltűnt volna.” (DOUGLASS 2001, 115. o.) Igaza van Jézusnak, amikor azt állítja, a világ nem ismeri a másik Pártfogót, az igazság Lelkét. De úgy néz ki, mintha az egyház is egyre kevésbé ismerné. A járvány – mely ki tudja, meddig tart – még inkább azt erősíti, mintha Jézus is magunkra hagyott volna, árván.

A pünkösd események mindenekelőtt nekünk, igehirdetőknek szóló biztatás. Az igehirdetés a Szentlélek elsődleges mozgásteré. Isten Lelke ehhez köti magát. Munkája elszakíthatatlanul hozzá van növe az élő Úr személyéhez és munkájához. Először tehát nekünk kell megismerni, újra ráismerni, felismerni, hogy bennünk legyen, nálunk lakjon, ha a világban nem is. Cserháti Sándor szerint: „A Lélek nem kelletti magát, hanem Krisztussal szembesít, mégpedig azzal a Krisztussal, akit mi megfeszítettünk. Minden igehirdetésnek ez a feladata, hogy meggyőzőn minket bűnrészességünk felől a kereszt gyalázatában, és a Krisztussal történeteket személyes ügyünké tegye. Ugyanakkor megerősítse egy új kezdet lehetőségét.” (CSERHÁTI 2001) Szembesítsen Krisztussal minket a járvány idején is. Tegye bennünk is személyessé, hogy részünk van a kereszt gyalázatában.

A pünkösd egyházak létrejöttük óta a legnagyobb protestáns mozgalommá váltak: 2006-ban mintegy 500 millió tagot számláltak. Mindenekelőtt Afrikában, Ázsiában és Dél-Amerikában számolhatnak további, igen erőteljes növekedéssel. Ezt Rolf DABELSTEIN német evangélikus teológus szerint (2007) annak köszönhetik, hogy nagyon tudnak alkalmazkodni a különböző kulturális adottságokhoz. Továbbá a spontán spirituális tapasztalat hangsúlyozásának, a Biblia fundamentalista kezelésének, valamint az agresszív tömegevangélizációs módszereknek. „*A Lélek arra fúj, amerre akar*” – hisszük, de ezeket a jeleket a nagy egyházak erősen ritualizált istentiszteletein mégsem vesszük észre, vagy nem lehet észrevenni.

Athénagórasz 1972-ben elhunyt ortodox pátriárka mondta: „A Szentlélek nélkül Isten távol van, Krisztus csak múlt marad, az evangélium holt betű, az egyház pusztá egyesület, a tekintély az uralkodás egyik formája, a misszió propaganda, a liturgia szellemidézés, a keresztyén élet pedig rabszolgamorál.” (Idézi DOUGLASS 2001) Egyedül a Szentlélek az, ami birtokba veszi az embert, és gyökeresen megváltoztatja életét.

Veni creator Spiritus – énekeljük majd pünkösdkor online istentiszteleti közvetítésen vagy templomainkban. Kérjük Istent, hogy küldje el Lelkét. „*Taníts akaratod teljesítésére, mert te vagy Istenem! A te jó lelked vezéreljen engem az egyenes úton!*” (Zsolt 143,10) Nincs más lehetőségünk ma sem, erre kaptunk felhívást Jézustól, hogy így imádkozzunk: „...*mennyivel inkább ad mennyei Atyátok Szentlelket azoknak, akik kérik tőle.*”

Mert így tud megvalósulni az, amiről Helmut Thielicke ír, amikor a Szentlélek munkáját az egyházban egy régi templomhoz hasonlítja, amelyet az ember körbejár, és ablakait élettelennek, szürkének látja. Utána azonban bemegy, és belülről azt látja, hogy ezek az ablakok színesek, a napsütésben megelevenednek, és ténylegesen „beszélni” kezdenek. Nem lettek más képek, de más fényben sugároznak. Hasonlóképpen a Biblia igazságait, Isten Krisztusban megmutatott megváltását csak belülről lehet megtapasztalni. Kívülről sosem. Ehhez adja Isten az ő megelevenítő Lelkét.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

ApCsel 2,1–13

Énekek

EÉ 239, 244

Imádság

Szentlélek, hass át engem, és belülről kiindulva alkoss új-já engem! Ámen.

Illusztráció

VERS

„Mert nem beszédben áll az Isten országa, hanem erőben.”
(1Kor 4,10)

„Bocsásd meg nekünk, ó Uram, mi magunkat valljuk a közönséges ember típusának,

A férfiak és nők típusának, akik bezárjuk az ajtót, és ülünk a tűz mellett,

Akik félünk Isten kegyelmétől, Isten éjszakájának magányosságától, a megkövetelt lemondástól, a ránk mért ínségtől;

Akik nem félünk annyira az emberek igazságtalanságától, mint Isten igazságától;

Akik a kéztől az ablakon, a tűztől a nádtetőn, az ököltől a kocsmában és a csatornába taszítástól nem félünk úgy, mint Isten kegyelmétől.”

T. S. Eliot (1888–1965) angol költő

IMÁDSÁG

„Jöjj, Szentlélek, térj be városainkba, házainkba, családjainkba, szemünkbe és a szívünkbe! Nélküled hiába olvasuk a könyveket, nem leszünk bölcsőbbek.

Nélküled hiába beszélünk, nem kerülünk közelebb egymáshoz.

Nélküled széthull életünk értelmetlen napokra.

Nélküled értelmetlenségbe fulladnak gondolataink.

Nélküled tönkretesz a technika.

Nélküled múzeumokká lesznek a templomok.

Nélküled minden ima üres fecsegés.

Nélküled megfagy a mosoly, és pusztasággá változik körülöttünk a világ.

Ezért kérünk, jöjj, Szentlélek!”

Martin Gutl (1942–1994) bencés szerzetes

Felhasznált és ajánlott irodalom

CSERHÁTI Sándor (id.) 2001. Pünkösöd ünnepe. *Lelkipásztor*, 76. évf. 5. szám. 198–199. o.

DABELSTEIN, Rolf 2007. *A Szentlélek. Az élet teremtő ereje*. Kálvin Kiadó, Budapest.

DOUGLASS, Klaus 2001. *Megalapozott hit*. Kálvin Kiadó, Budapest.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás, Veszprém.

KARNER Károly 1950. *A testté lett Ige. János evangéliuma*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.

Luther Márton *négy hitvallása*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1983.

MOLTMANN, Jürgen 1997. *Az élet forrása*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest.

PRÖHLE Károly 1997. *Az evangélium igazsága*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

■ NEPP ÉVA

Pünkösöd 2. napja

► Jn 6,43–47

Igehirdetési előkészítő

Mivel etet (nem „be”, hanem) „meg” bennünket Isten?

Az ünnep jellege

Pár éve szóba került Európa-szerte, hogy az egykoron volt (akár soknapos) keresztény nagy ünnepek megmaradt másnapjait munkanappá kellene tenni, elvégre nincs már jelentőségük a mában. Karácsony másnapja még tartja magát, húsvéthétfő még képes életben maradni, főleg hazánk speciális néphagyományaiival; ugyanakkor pünkösöd, a legősibb ünnepünk elvész az emberek gondolatvilágának kódében, és nemcsak másnapjával, de lassan már az első ünnepével is.

Mire jó akkor még a pünkösödhétfő?

Egyes helyeken ilyenkor tartják a konfirmációs istentiszteletet, például az én gyülekezetemben is; egyrészt hogy ne pünkösöd első napjának ünnepét „gyengítsük” az ifjaink egyházi nagykorúsításával, másrészt azért is, mert akkor így legalább egy kicsit többen jönnek el az ünneplő családokkal együtt a templomba e kikopófélben lévő ünnepnapon, amely lassan vízkereszt, mennybemenetel és reformáció ünnepének a sorsára jut mentalitásunk súlyszőjében.

Érdemes ezek után Jánossy Lajosra figyelni, aki viszont e nap fontosságát így hangsúlyozza: „...pünkösöd második ünnepe arra figyelmeztet, hogy a Szentlélek hatása az egyház szolgálata révén mint terjed egyre távolabbra, és mint éri el Isten mindenkit üdvözíteni akaró szeretete a Krisztusról szóló örömhírrrel Izrael után a pogányságot is.” (JÁNOSSY 1944)

Exegézis

Az élet kenyeréről szóló jánosi 6. fejezet felépítésével a pusztai vándorlás egyes hagyományanyagára utal az evangélista. A csodálatos kenyérszaporítás mint a minden evangéliumban egyedülálló módon (akár többször is) szereplő történetet a manna képét tárja elénk; míg a vízen járás csodája a Sás-tengeren való átkelés élményét eleveníti fel. Jézus az exodus-hagyományt felhasználva jut el ahhoz, hogy homíliájában ezekhez köthető módon azonosítsa magát mind az Isten gondviselő és ajándékozó szeretetével, mind pedig az új törvényt és szövetséget biztosító népvezérrel. Jézus ebben az amúgy történet- és élménybeli apropókból adódó prédikációjában számos textust idéz az Ószövetségből egészen laza kombinálással (2Móz 16,4; Zsolt 78,24; 105,40; Neh 9,15).

Textusunk a prédikáció ívét látszólag töri meg, ahogy amúgy Jn 6,32–33,35–40,44–51 szakaszai is. Azért látszólag, mert valójában az evangélium ezen krisztusi (valójában erősen zsidó hagyományú), midrást széttördelő szakaszaiban sokkal inkább az a cél érvényesül, hogy az ezekben felsejülő, a hallgatóság irányába történő kiszólások fenntartsák a közösség figyelmét, és hogy az érdeklődésük ne landadjon. A jézusi, már-már költői kérdésekre adott, amúgy meg sem örökített válaszok pedig továbbblendíthették az igehirdetést a maga vonalvezetésében.

Jézus jó lutheri jellegű prédikációt tart, ahogy azt reformátorunk homiletikája szinte megköveteli a maga hármas tagozódásával, benne megcsendítve előbb az ég adni akarását (Jn 6,26–34), másodjára a szakaszunkat is tartalmazó égi kenyér témájának kibontását (Jn 6,35–47), végül ezen szent eledel erőforrásokat adó tényezője kerül elénk (Jn 6,49–59).

A kijelölt részünk a második prédikációs egység második eleme, miután Jézus ezen egység első gondolat sorában önmagát azonosítja az égi kenyérrel, amit tehát az isteni oldal már nemcsak hogy ajándékoz, de ő maga az. Ez a folytatás már a mi meggyőződésünk, a minden elhívésének bizonyítékait tárja fel. Valójában az derül ki ebből, hogy az égi kenyér a hit tápláléka, amit ezzel fogadhatunk el és be. A 47. vers ennek a gondolatnak a csúcsát jelenti. Jézus „jóllakítja” azokat, akik hittel fogadják ezt el tőle.

Textusunk kulcsszavai:

γογγύζω – zúgolódik, morgolódik.

πέμπω – küld.

ἔλκω – 1. húz, von, vonszol, rángat, elhurcol; 2. (személyt kényszerrel) vonszol, bántalmaz; 3. felér vmivel, megfelel; 4. felvesz, magába szív; 5. csalogat, vonz; 6. húz-von, halogat.

ἀνίστημι – 1. felállít, felkelt, (fel)támaszt.

διδάκτος, -ή, όν – tanult.

μαρθάνω – tanul, megtanul.

ἀμήν – bizony, úgy van, ámen; vö. héb. אָמֵן, amely a 'megbízhatónak, hűségesnek, biztosnak, szilárdnak lenni' igéből származik.

πιστεύω – hisz, bíz.

Összefüggések

Természetesen az úrvacsora évében nem mehetünk el e textus mellett úgy, hogy ne hangsúlyoznánk az eukharisztikus távlatait. Érdekes mindenestre azt megállapítani, hogy talán pont az a magyarázat arra, hogy János evangéliumában az utolsó vacsora jelenetéből hiányzik a szentség elrendelésének mozzanata (csak a lábmosás, a júdási árulás és a péteri fogadkozás domborodik ki), merthogy már itt, a 6. fejezetben úgyszólván bőségesen szólt az evangélis-

ta az úrvacsoráról a maga átvitt, ugyanakkor közérthető értelmében. Valószínűleg János pont a korai keresztény, akár liturgikai eukharisztikus anyagokat használja fel itt, ebben a fejezetben; illetve emellett ezzel a sajátos átrendezéssel eléri azt is, hogy egyesítse egy fejezetben az úrvacsora lényeges momentumait, úgymint az igét és az égi táplálékot, azaz a kinyilatkoztatást és a kenyeret – felmutatva ezzel, hogy a keresztény istentisztelet liturgiájának ez a két legfontosabb fókuszpontja: egyrészt az olvasott és hangzó szó, vagyis az igehirdetés, másrészt a közösség az úrvacsoravételben.

Igehirdetési vázlatok

1. Az első vázlatomnak ezt a címet adom: *Minek zúgolódní Isten ellen?*

1. a) Ne zúgolódjatok egymás között! Milyen könnyű a koronavírus idején magunkban vagy akár közösségben is Istent okolni, ellene durcáskodni a minket ért sérelmek miatt! Persze az ember képtelen arra, hogy ne csak szidja a Mindenhatót „eget ostromló akarattal”. Kell valami, illetve pünkösd rádöbbsent minket, hogy kell valaki, aki kiiktatja az Isten elleni bosszankodásunk, a tagadásaink egyik előkaként ott levő duzzogásunk. Az Atyaisten vele oldja meg ezt a ki-látástalan helyzetet, és vele viszi végbe a sajátos „vonzástörvényét”. A Szentlélek nélkül, úgy tűnik, nincs utunk sem az Atyához, sem a Fiúhoz. Ő az, akiből kiindul minden, amit a hitünk aztán végigél, belőle következik minden. Mégis, milyen különös, hogy pont őt szoktuk a legkevésbé hangoztatni, róla szoktunk a legkevésbé beszélni, és neki csak egy már-már ellényegtelenített ünnepet szánunk. Istennel szembeni ellenérzéseink egyetlen visszafordítója a Lélek, minden Istenhez való tartásunk és tartozásunk startvonal.

1. b) A zúgolódásaink első oka tehát az volt, hogy Isten nem úgy alakítja életünket, ahogyan azt mi elvárnánk tőle. De nemcsak ez az egy ok szokott lenni, hanem van egy másik is, mégpedig az, hogy könnyebb Istent önzőnek tartani, mint belátni, hogy valójában mi vagyunk azok, akik mindig csak magunkból, a magunk örömeiből és sérelmeiből indulunk ki. Tehát Isten önző! – valljuk. Önző módon játszik velünk, önzően büntet minket vírusokkal, önzően diktatórkodik felettünk. Jézus szavaiból ugyanakkor egy egészen más istenkép ábrázolódik ki: épp hogy egy olyan Istené, aki él-hal az emberért, aki mindent megtesz az ember érdekében, aki tanítani akarja az embert, aki feltámasztani akarja az embert, aki önmagához akarja szeretni az embert. Ő éppen hogy olyan Isten, aki nem hogy magával törődne önző módon, hanem mindig velünk, hogy már a soron következő vasárnapra utaljunk: Dolgozik értünk a teljes Szentháromság! Ez a Szentháromság és az ő alkotóelemei annyira nem önzőek, hogy még attól is eltekintenek, hogy bármiféle sorrendiséget állítsanak a saját funkcióik között;

és a mindenáron saját malmukra való vízajtás helyett épp hogy a másik részükről igyekeznek édesgetni az embert. Isten annyira önzetlen, hogy még saját egyes tulajdonságait és megnyilvánulásait sem akarja értékeesebbnek tartani a saját többi tulajdonságainál és megnyilvánulásainál.

1. c) A zúgolódásaink harmadik oka pedig az, hogy nagyon nehezen szembesülünk azzal, hogy Isten ennyire megragadhatatlan. A láthatatlan, gyakran észrevehetetlen vagy félreértelmezett Isten nehezen felfogható Isten. Kiakasztó a hallgatása, elkeserítő a beburkolózása – mintha még rá is lenne pár lapáttal arra, hogy nagy felfoghatatlanságában minket az ellene való nyüzögésre ösztönözzön. Jézus viszont azt tanítja, hogy Isten megragadásának egyetlenegy lehetősége van, az pedig az ajándékba kapott hit. Urunk nem akar más felfogást, istenérzékelést tőlünk, csak ezt az egyet. Nem könnyíti meg a dolgunk, de valójában ezzel könnyíti meg leginkább. Ami pünkösdből éppen ezért továbbvihet bennünket, az pont az, hogy a Lélek megtanít minket erre a hitre, amiből aztán az egyház és annak népe épülhet és építkézhet.

2. A másik vázlatom címe, kapcsolódva ahhoz, hogy számos helyen ezen a napon van a konfirmáció: *A kenyércsoda lecsengetése – avagy megerősödés a hitünkben*. Ehhez alapvetően az egész jánosi 6. fejezet együtt látását javaslom.

2. a) Milyen hitben erődösünk meg a konfirmációkor és egyáltalán pünkösdkor? – Abban a hitben, amely Istent csak csodatevőnek, megetetőnek, ellátónak, betöltőnek tartja. Vagyis Istent a *panem et circenses* elve alapján a *panem* része szerint kenyéradó gazdának tekinti. Azt az Istent ismerjük-e meg pünkösdkor és a konfirmációs oktatás során, aki e földi létben akar minket minden jóval ellátni, vagy a hitünk túllát ezeken a kényelmi és luxusra vágyó funkciókon? Arra jó csak Jézus, hogy megszorítsa a kevesünket? Nos, ha a hitről van szó, annak keveséről, akkor igen; de ha csak arról, ami a korgó gyomrot, a vágyó szívet, a nyitott agyat, az üres bukszát tölti be, akkor már nem ennyire egyértelmű a válasz. Jézus önmagát akarja adni a hitünkben, nemcsak kelleket, a lényegét szeretné kínálni, nemcsak a periférikus, persze nekünk mégis a sokszor legfontosabbnak ható létfenntartó eszközöket, dolgokat, eszméket stb.

2. b) Milyen hitben erődösünk meg a konfirmációkor és egyáltalán pünkösdkor? – Jézus a kenyércsoda után szándékosan vonul el még a tanítványaitól is, de az őt királlyá tenni akaró néptől mindenképpen. Mondhatni, lecsendesíti ezzel a forrongó indulatokat, amit az összeverődő nagy tömeg elvárásai okoztak a messiásvárás tetőfokán, úgymint a régi Izrael helyreállítása, a rómaiak elűzése és a nemzetállam visszaállítása. Jézus nem ezért tette, amit tett, nem ezt akarta hangsúlyozni, hanem valami egészen más területet emel ki: Isten hatalmát nem e világi hatalmi ágakhoz köti, hanem a lelki szférához. Meg tudunk-e erősödni a pünkösdi Lélek által abban, hogy Jézust ne e világi életünk boldogságát és jólétét szavatoló hatalomként fogadjuk el, hanem teljes létünk összetett Urának?

2. c) Milyen hitben erődösünk meg a konfirmációkor és egyáltalán pünkösdkor? – Az egész 6. fejezetben azt látjuk a kenyércsoda után, mintha Jézus már menekülne. Menekül az emberek és elvárásai elől, menekül a túlzó és félreértő vágyak és belevetítések elől. De vajon menekülhet-e egy hős? Jézus is csak kibúvókat keres, vagy pedig van az úgy, hogy az embernek el kell vonulnia, és nem csak a járvány idején az otthonába elbújva? Mi lesz a mi megerősített, nagykorú és pünkösdi hitünk „menekülő útvonala”? Nem a problémáktól segít megmenekülni Isten, nem a gondoktól, nem a megpróbáltatásoktól, nem magunktól, nem a világtól; hanem sokkal inkább megmutatja a lélek pusztáit, a hit csendjeit, az elmélyülés örömet; a megmenekülést az ördög, a halál és a büns állapot hatalmából.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

ApCsel 10,34.42–48; 1Móz 11,1–9

Konfirmáció esetén: 1Tim 6,12–16; Péld 3,1–8; 1Kor 3,21b–23; 5Móz 30,11–20a

Énekek

EÉ 231, 234

Konfirmáció esetén: EÉ 300, 301, 302

Illusztráció

VERS

Reményik Sándor: *Mindennapi kenyér*

Amit én álmodom

Nem fényűzés, nem fűszer, csemege,

Amit én álmodom:

Egy nép szájában betevő falat.

Kenyér vagyok, mindennapi kenyér,

Lelki kenyér az éhező szíveknek,

Asztaláldás mindenki asztalán.

Kenyér vagyok, mindennapi kenyér,

Nem cifraság a szűrőn,

Nem sujtás a magyarkán,

Nem hívságos ünnepi lobogó,

Kenyér vagyok, mindennapi kenyér,

Nem pompázom, de szükséges vagyok.

Kenyér vagyok, mindennapi kenyér,

Ha tollat fogok: kenyeret szelek.

Kellek, tudom. Kellek nap-nap után,

Kellek, tudom. De nem vagyok hiú,

Lehet magára hiú a kenyér?

Csak boldog lehet, hogy megérte ezt.
 Kellek: ezt megérteni egyszerű,
 És – nincs tovább.
 Az álmom néha kemény, keserű,
 Kérges, barna, mint sokszor a kenyér,
 De benne van az újrakezdés magja,
 De benne van a harchoz új erő, –
 De benne van az élet.

Felhasznált irodalom

- BROWN, Raymond E. 1966. *The Gospel according to John*. Doubleday, New York.
- CROSSAN, John Dominik 1994. *Jesus. A Revolutionary Biography*. Harper, San Francisco.
- CZEGLÉDI István 1966/67. *János evangélium 1-10. részének magyarázata*. Budapest.
- EBNER, Martin 2004. *Jesus von Nazaret. Was wir von ihm wissen können?* Katholisches Bibelwerk, Stuttgart.
- FARKASALVY Dénes 1986. *Testté vált szó. Evangélium Szt. János szerint*. 1–3. köt. Prugg Verlag, Eisenstadt.
- FLANAGAN, M. Neal 1992. *Az evangélium János szerint és János levelei*. Korda–Bencés, Kecskemét–Pannonhalma. (Szegedi bibliakommentár.)
- GÁL Ferenc 1987. *János Evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- JÁNOSSY Lajos 1932. *Az evangélikus liturgia megújítása történeti és elvi alapon*. Hornyánszky, Budapest.
- JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Magánkiadás, Sopron.
- KARNER Károly 1950. *A testté lett Ige. János evangéliumának fordítása és magyarázata*. Budapest.
- Kiss Sándor 1974. *János evangéliuma*. In: *Jubileumi kommentár – A Szentírás magyarázata*. 2. köt. Református Zsinat Iroda Sajtóosztálya, Budapest. 96–135. o.
- ROUSSEAU, John J. – ARAV, Rami 1995. *Jesus and his World*. Fortress Press, Minneapolis.
- VERHOEVEN, Paul 2010. *Názáreti Jézus – Az ember fia*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.

■ GABNAI SÁNDOR

Szentháromság ünnepe

► Mt 28,16–20

Igehirdetési előkészítő

De kik a tanítványok? Mi is a kritérium?

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepének létjogosultságát több indok is alátámasztja, bár az első időkben még nem volt egyértelmű, hogy egyáltalán kell-e ünnepelni ezt az ünnepet.

Első körben fontos megemlítenünk, hogy az egyház több mint ezer éve ünnepli a Szentháromság ünnepét. Érdekes információ, hogy e hosszú hagyomány ellenére nagy ünnepeink között mégis a Szentháromság ünnepe a legfiatalabb.

Már a 8. századból ismeretesek az ennek az ünnepnek a történetéhez köthető liturgiai elemek. Ennek ellenére csak a későbbi századokban vált az egyházban kötelező, nagy ünnepé. Erre az egyik jó bizonyíték, hogy a római misekönyvbe véglegesen csak 1570-ben került be.

Az ünnep szükségességét indokolta a Szentháromság-ról szóló tanítás fejlődése mellett a tévtanítások megjelenése és az azokkal szemben való erőteljes fellépés. Éppen ezek a komoly dogmatikus tanítások különböztetik meg ezt az ünnepet más ünnepeinktől, amelyek az üdvtörténet eseményeire épülnek.

Ez az ünnep lezárja és összegzi azt az üdvösségteológiai folyamatot, amely adventtől pünkösdig tart. Az időszak, amely most következik, a Szentháromság dicséretének az időszaka. Ennek a vasárnapnak *Agendánkban* meglévő mottója a következő: „Isten kijelentett titka” (172. o.).

A vasárnap témája *Agendánk* szerint „a Szentháromság ismerete és szolgálata” (173. o.). Nem az a lényeg, hogy a Szentháromság titkát megértsük – a hangsúly ennek a titoknak a hittel való elfogadásán van (lásd az illusztrációk között Szent Ágoston történetét). Ez az ünnep a protestáns egyházakban komolyabb helyet kapott, mint a római egyházban: a hitvallások ünnepévé lett.

Amit a textusról tudni kell

A missziói parancs az egyik legtöbbször elmondott igeszakaszunk, éppen ezért segíthet, ha készülés közben nemcsak elolvassuk ezt az igeszakaszt, hanem meg is hallgatjuk: így talán még inkább élővé válhat számunkra a textus. Jómagam az interneten, a YouTube-on szoktam meghallgatni ezt a szakaszt, méghozzá Lukács evangéliumának filmes feldolgozásában, amely ott egy Máté evangéliumából vett részletként szerepel.¹ Ott, a film végén, Sinkovits Imre Kosuth- és kétszeres Jászai Mari-díjas magyar színművész gondolataival és hangjával kiegészülve mindig nagy hatást gyakorol rám ez az igeszakasz.

Kijelölt igeszakaszunk elején rögtön a 16. versben egy ígéret teljesül be, amelyet Jézus tett tanítványainak Mt 26,32 szerint: „De miután feltámadtam, előttemek megyek Galileába.” Jézus a tanítványok előtt megy Galileába, és így ismét az Írás teljesedik be. Ki kell emelni, hogy Jézus földi életében fontos szerepet játszott Galilea, hiszen a galileai Názáretben nőtt fel. Fontos kortörténeti információ, hogy Jézus földi szolgálata alatt Galileában már elég kevés zsidó lakott,

¹ Internetes hivatkozás az illusztrációk között.

ezért nevezték akkoriban „pogány” Galileának is. Jézus innen küldi el tanítványait a pogány világ megtérítésére.

Egy hegyen vannak, ahová Jézus rendelte őket. Fontos észrevétel, hogy a hegy Máté evangélistánál az istenközeliség és kinyilatkoztatás helye.

Távol vannak ekkor Jeruzsálemtől, távol a hitetlen zsidó előjáróktól. Ebben a pár versben az evangélista már nem Jézus megjelenésének külső körülményeire koncentrálnak – arról a fejezet bevezetésében írt –, már nem azon van a hangsúly. Nem a konkrét hely a lényeges, hanem az, ami ekkor történik, amit Jézus mond. Egyébként később Pál apostol is említést tesz erről az eseményről (1Kor 15,7). Itt nem egy minden részletre kiterjedő történelmi beszámolót olvashatunk az evangélistától, hanem a gyülekezet létezésének alapját mutatja be.

A 17. versben a tanítványok leborulnak Jézus lába előtt, de vannak, akik kételkednek. A tanítványok leborulása Jézus felé mutatott imádatukat mutatja. Mt 4,9–10² szerint ez csak Istennek jár, s itt Jézus ugyanúgy részesül ebben a kiváltságban. De a kételkedés is megvolt némelyekben, ami nem a feltámadtban való kételkedés volt, hanem a határozatlanságuk abban, hogy erre a valóságra valóban rá merjenek-e hagyatkozni.

A 18. versben Jézus azt hangsúlyozza, hogy az ő kezében van minden hatalom mennyen és földön. Ebben a kijelentésében ismét beteljesedik az írás, ahogy azt Dán 7,14-ben olvashatjuk.³ Következésképpen fontos kiemelni, hogy Krisztus az egy Isten fia, aki által az Atya cselekszik ebben a világban, őáltala nyilatkoztatja ki az Atya magát, és őáltala lehet az Atyához jutni. Itt a földön az Atya akaratát hajtja végre, azzal a hatalommal, amelyet az Atyától kapott. Szentháromság vasárnapján ezeknek a tanításoknak az átismétlése, felelevenítése nagyon fontos gyülekezeteink szempontjából. Választ ad arra a nagyon fontos kérdésre, hogy „miben, kiben hiszel?” – amit sokszor és sokféleképpen feltesznek nekünk a kíváncsi, kérdésekkel teli emberek, akár leendő tanítványok is.

A 19. versben rátérünk a missziói parancsnak arra a részére, amelyben Jézus az előbb említett hatalom szolgálatába állítja a tanítványokat. Ennek a szolgálatnak az egyik fő feladata, hogy tegyünk tanítvánnyá minden népet. Tudatosítani kell gyülekezeteinkben, hogy tanítvánnyá akkor válnak az emberek, amikor megkeresztelkednek, és ezek után Jézus Krisztus tanítása szerint élnek – a mondat második fele éppúgy lényeges, mert sajnos ennek hiányát tapasztaljuk egyre inkább.

² „...és ezt mondta neki: Mindezt neked adom, ha leborulva imádsz engem. Ekkor így szólt hozzá Jézus: Távozz tőlem, Sátán, mert meg van írva: Az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!”

³ „Hatalom, dicsőség és királyi uralom adatott neki, hogy mindenféle nyelvű nép és nemzet őt tisztelje. Hatalma az örök hatalom, amely nem múlik el, és királyi uralma nem semmisül meg.”

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Ez az ige a keresztelés szerzési ígéje, amelyet minden keresztelekor elmondunk. Felmerülhet a kérdés, hogy itt Jézus vajon egy új vallásos cselekményt hoz-e létre, vagy egy meglévőt tölt meg új tartalommal. A válasz egyértelmű.

Jézus nem hoz létre új vallásos cselekményt, hanem azt mondja, hogy a tanítványai folytassák, amit Keresztelő János elkezdett. Van azonban egy fontos különbség, amelyről nem szabad megfeledkezni. Míg János a kegyelmet csak a zsidóknak ajánlja fel, Jézus ezt a kegyelmet minden népnek ígéri. Fontos ennek kapcsán hangsúlyozni, hogy a keresztség Krisztusban új tartalmat kap. Ettől kezdve a keresztség az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevére történik.

A keresztségre a Szentháromság szempontjából tekintve az alábbi gondolatokat kell kiemelni. Az Atya az, aki minket, bűnösöket fiává fogad kegyelme által. Az Atya kegyelme a Fiú által valósul meg az életünkben, és a Szentlélek a Fiú megváltói munkáját viszi véghez a világban.

Feladatunknak nemcsak a keresztelés a lényege, hanem annak hangsúlyozása is, hogy a tanítvány mindig Krisztus útján jár. De ebben nem maradunk magunkra, mivel Krisztus ígéri, hogy mindvégig velünk lesz, amivel az evangélium visszatér az első fejezetéhez, ahol ezt olvasuk: „*Velünk az Isten*”⁴

Igehirdetési vázlat

Miben hiszel?

Én a prédikáció elején mindenképpen a Szentháromság-gal kapcsolatos tanításaink részleteire térek majd ki, ezzel kapcsolódva a Szentháromság vasárnapjának jellegéhez. Mégpedig a Fekete Teve zenekar egyik dalának sorait idézve a téma felvezetésénél:

„Te miben hiszel?
És azt honnan tudod,
hogy az tényleg igaz?
Most éppen jó, és
nyújt is vigaszt
Kérlek, magyarázd el, hogy megértsem,
Mert jobb lenne hinni valamiben”⁵

Ez a kis szövegrészlet jól rávezetheti a gyülekezetet, hogy mélyebben átgondolja ezen a vasárnapon, valójában miben, kiben is hiszünk, hogy mi a mi hitünk alapja. Ezután térünk rá hitvallásaink tanítására röviden.

Fontos itt kiemelni, hogy az evangélium hirdetése a

⁴ Mt 1,23: „*Íme, a szűz fogan méhében, és fiút szül, és Immánuelnek nevezik majd*» – ami azt jelenti: *velünk az Isten.*”

⁵ Internetes hivatkozás az illusztrációk között.

Szentlélek által célhoz ér. Isten kegyelme Jézus Krisztus által megváltott minket, és a Szentlélek által ez meg is valósul az ember szívében. Reménység szerint ez minél több ember szívében bekövetkezik, és ők megkeresztelkednek. Tapasztaljuk, hogy többen megkeresztelkednek, de sajnos sokan mégsem érznek indíttatást arra, hogy tanítványként éljenek.

Tanítványság

De kik a tanítványok? Mi is a kritérium? – merülhetnek fel a jogos kérdések a hallgatóságban. Érdekes téma ez, és bizonyára sokféle különböző választ kapnánk, ha feltennénk gyülekezeteinkben ezt a kérdést.

Nekem egy nagyon meghatározó élményem van ezzel kapcsolatosan. Egy temetésen az ott lévő gyülekezetben egy igazi tanítvánnyal találkoztam, aki fel is fedte magát, egy olyan személlyel, aki hiszem, hogy ott és akkor a Szentlélek által szólalt meg.

Történt, hogy a temetés végén elköszöntem a gyászolóktól: „Erős vár a mi Istenünk!” Ilyenkor általában sokak elballagnak, sokak halkán duruzsolják a választ. De ekkor egy igen határozott válasz jött az egyik hittanosomtól: „Erős vár a mi Istenünk!” Szülei körülötte egyből csitították, hogy maradjon csendben, mert hát mégiscsak egy temetésen vagyunk. Én nagyon megörültem a köszönésemre érkezett hangos válasznak, és nagyon megdicsértem a kisfiút, mert a tanítványság legjobb példáját mutatta be ott és akkor mindenkinek. A leghitelesebb hitvallás volt az akkor, a gyász pillanataiban. Mert az ott egy tetteben is megvalósuló hitvallás volt. Ezt hiányolom sokszor a körülöttünk élőkől: azt a mindent elsöprő evangéliumi lendületet, amely akkor abban a kisfiúban megvolt. És ami kitört belőle áldott reflexként. Fantasztikus élmény volt ez számomra, és a tanítványság igazi gyümölcsét tapasztaltam meg: az aktív biznyságtételt.

Misszió

Ez a történet rámutat, hogy a legfontosabb feladat a misszió és a biznyságtétel. Jézus Krisztus az evangélium hirdetésére küld el minket. Akkor, ott a hegyen a szolgálat szent ügyét bízta a tanítványokra, és ez a szolgálat még most is az egyház feladata.

Jézus ezt mondja: „*Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet...*” (Mt 28,19) A tanítványság lényege, hogy aki megtért és megkeresztelkedett, és valóban követi Krisztust, az aktív szolgálatot is végez, és biznyságot is tesz, nem csak elvárásokat fogalmaz meg. Akik csak elvárásokat fogalmaznak meg, azok fogyasztók, és nem tanítványok. De fontos tisztázni, hogy ez miként is történik, hogy miről is szól a missziói szolgálat, mert ebben sokszor nagy félreértések vannak.

Éppen olvasom Michael White és Tom Corcoran *Újraépitve* című könyvét. Ott az előbb említett misszió ké-

pe többször előkerül. Idézek most belőle: „A misszió fontos szerepet játszik abban, hogy híveinket tanítványságra neveljük. Mindenki legalábbis fizikailag képes rá, misszióra hívható. Ha nem is mindig, egy-egy rövid időre biztosan. Mindaddig, amíg a hívek úgy vélik, a missziót úgyis elvégzi majd más, fogyasztóként állnak a meghíváshoz. Pedig mindenkinek szolgálnia kellene. De nem csak úgy, hogy kitöltenek egy csekket, hogy mások ügyét támogassák. A híveknek maguknak kell nekigyürkőzniük és bekapcsolódnuk a munkába.” (WHITE-CORCORAN 2018, 235. o.)

A tanítvány meghallja Jézus Krisztus szavát, aki azt mondja: „*Menjetek!*” Jézus küldése abszolút időszerű most is, semmit nem veszített az aktualitásából. Van feladat, van lehetőség, de felmerül a kérdés, hogy van-e elegendő tanítvány, olyan, aki bevonható a szolgálatba, aki hitteles életet él, aki tudja, hogy miben hisz, és aki ki is mondja, hogy élete középpontja Krisztus. Mert a misszió, az evangéliumhirdetés biznyságtétel Krisztusról, arról, aki küld minket a missziói szolgálatba. Induljunk, és tegyünk eleget hívásának! Töltsük be Istentől rendelt szerepünket a világban!

Illusztráció

TÖRTÉNET

Szent Ágoston egyszer a tengerparton sétált, és a Szentháromság titkán elmélkedett. Egyszer csak észrevette, hogy egy apró gyerek kagylóval a tenger vizét egy gödröcskébe próbálja átmereni. Megkérdezte tőle, mit művel. A kisfiú bátran felelt:

- Látod, a tenger vizét akarom ide átöntenem.
- Gondolod, hogy ez sikerül? – kérdezte a püspök.
- Miért ne hinném – válaszolt komolyan a fiúcska, aki

Isten angyala volt – te is hiszed, hogy felelni tudsz arra, amire még senki sem tudott. Sokkal könnyebb nekem a tenger vizét e kis kagylóval kimeríteni, mint neked a Szentháromság titkát megérteni.⁶

FILM

Jézus élete (Lukács evangéliuma alapján)
<https://youtu.be/x1buX2aDaWk> (1:54:00-tól)

ZENE

Fekete tevé: *Miben hiszel?*
https://youtu.be/t6Bc_WPoTug

⁶ <https://www.evangelikus.hu/cikk/szentháromság-titkát-megérteni>.

Felhasznált irodalom

- HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztyény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben.* Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Tanszéke – Luther Kiadó, Budapest.
- KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma.* Keresztyén Igazság, Sopron.
- LUTHER Márton 2011. *Jer, örvendjünk, keresztyének!* Luther Kiadó, Budapest.
- WHITE, Michael – CORCORAN, Tom 2018. *Újraépítve.* CSIBE Intézet Alapítvány, Kaposszerdahely.

■ KASZA GÁBOR

Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap**▶▶ Ez 2,1–8a(8b–10)****Igehirdetési előkészítő**

Az emberfia elhívása

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni első vasárnap egy különös sorozat kezdete. Ennek az időszaknak az első kilenc vasárnapja egybefüggő sorozatot alkot. Ennek a sorozatnak a témái három csoportba sorolhatók, amelyek sorban így követik egymást: *az egyház terjeszkedése zsidók és pogányok között – a Szentlélek hívó és egybegyűjtő munkája a kegyelmi eszközökkel – újjászületés és megtérés.*

A sorozat első vasárnapjának üzenete a kijelölt evangéliumi lekción (Lk 16,19–31) gazdagról és Lázárról szóló történetében arra int, hogy meghalljuk Isten hívó szavát, és ezt a hívást hűen tükrözzük keresztyény életünkben, amíg a kegyelem idején élünk. Éppen azért, mert mi azon nemzedékek tagjai közé tartozunk, akik hallgathatják és megtertarthatják a testté lett Igét.

Az epistolai igében (1Jn 4,16b–21) pedig Isten belénk áradt szeretetét látjuk megmutatkozni mint azt az értéket, amelyet testvéreink felé közvetíthetünk, amellyel testvéreink javára lehetünk.

Amit a textusról tudni kell

Ezékiel próféta elhívásának történetét láthatjuk kibontakozni. A próféta papi nemzetségből származott, aki hivatását már nem kezdhette el, ugyanis Jójákin királlyal és Júda nemzetségének egy részével elhurcolták. Ellentétben más prófétákkal, neki tekintélye is volt az elhurcolt zsidók között, sokszor fel is keresték abban a házban, amelyben a Kébár fo-

lyó mellett lakott. Jelentőségét mutatja az is, hogy másokkal ellentétben neki saját háza lehetett a babiloni birodalomban. Fogságba vitele után az ötödik évben kapta elhívását az Úrtól.

A Biblia nem említi őt máshol, idézetek sem találhatók tőle, legalábbis szó szerinti idézetek sehol sem. Ezeket sem az Ószövetségben, sem az Újszövetségben nem találjuk, viszont a Jelenések könyvével igen sok párhuzamot fedezhetünk fel.

Elhívásakor látomásában az Úr dicsősége láttán földre borul a próféta, hiszen talán ő maga is tudta, hogy Istent szemtől szemben csak az láthatja, aki már földi életét letette elé. Isten megszólítja és talpra állítja. Dicsőségének hatalmas volta persze letaglózta Ezékielt, így már ehhez az egyszerű tethez, a felálláshoz is hatalmas erőre van szüksége. Az Úr szavában kulcsfogalmat hallhatunk az „emberfia” kifejezésben. Az első szavak, amelyeket Isten Ezékielhez intéz, oda helyezik az Úr elé, ahova kicsiny, jelentéktelen emberként kerülnie kell.

Ez a szó Ezékielnél kilencvenszer fordul elő, de jelentése még más, mint a Szentírás másik prófétái könyvében, Dániel könyvében. Dániel idejére ez a cím szinte megtelt dicsőséggel, de még nem abban az értelemben volt egészen messiási tartalma, mint az Újszövetségben. Az első századra már a messiás fogalmával azonosult. Az „emberfia” héber kifejezés Ezékielnél tulajdonképpen jelentéktelenségét, ember voltát hangsúlyozza. Magyar nyelvünkben is – ha talán nem is használjuk ma már ezt a kifejezést – az „ember gyereke” szófordulat nem mást jelent, mint egy szegény, nyomorult embert, aki kiszolgáltatott a világ nyomorúságának. Szegénységében, gyöngeségében önmaga nem állhat meg, jövőjét sem biztosíthatja. És mégis, jelentéktelenségében, kiszolgáltatottságában van valami, ami megerősíti. Nem más, mint az, hogy ez az ember Isten teremtménye.

Hiába fog szólni a próféta mint az Úr követe, ők vagy hallgatnak rá, vagy nem. Talán mindannyian tudjuk, mit ért ez alatt az Úr. Azt viszont mindenképpen vegyük figyelembe az ige tanulmányozásakor, hogy ez nem másra utal, mint hogy az ige hallgatói szabadon döntenek. Dönthetnek az ige mellett is, de a prófétának tudnia kell, hogy a nép szíve kemény. Nem akarnak hallgatni az Úrra. Milyen kemény sokszor az emberek szíve is, akikhez szólunk! Majd csak akkor hiszik el a prófétai igét, ha az beteljesedett, így van ez ma is. Akkor pedig majd „megtudják, hogy próféta volt köztük”, aki valóban az Úr szavát hirdette. Egyelőre azonban szűrös tövisekhez, csalánhoz hasonlítja népét az Úr, és a prófétának skorpiókon kell ülnie. Mindkét hasonlat a prófétát érő támadásokat fejezi ki.

A 8. verssel kezdődő igeszakasz, amely mostani perikópendünk szerint csak zárójelesen szerepel kijelölt textusunkban, és ott is csak a második fejezet végéig, tulajdonképpen a 3. rész 3. versével zárul. Ez Ezékiel elhívásának lezárása. Ezékielnek maga az Úr adja szájába az igét,

hasonlóan Jeremiáshoz. Az ige erősebb a nép engedetlen-ségénél, az ige már írott ige. Ezékiel ismerte az előtte élt próféták iratait. Bizonyára tudott arról, hogy a Jeremiás próféciáit tartalmazó tekeracet tűzbe dobta Jójákim király.

Ezékielnek meg kell ennie a kapott tekeracet. Ahogyan az ételt befogadja, magáévá teszi az ember, úgy kell azonosulnia a prófétának a kapott igével. Pedig ez az ige egyelőre Jeruzsálem pusztulását jövendöli meg. A tekeracsnek csak a belső oldalára szoktak írni, de ennek mindkét oldala csupa ítélethirdetés.

A perikópa megértése

Érdemes lehet odafigyelni a Jelenések könyvével mutatkozó párhuzamokra, de ne ezen a vonalon induljunk el az ige-hirdetésre készülve, mert abba a hibába eshetünk, amelyet egyes szekták felvállalnak nap mint nap, miszerint a látomásokból, akár Ezékiel, akár a Jelenések könyvében, pontosan levezethetők lennének a körülöttünk zajló események, tehát a világyárvány, a természeti csapások, háborúk mind-mind kiolvashatók a Biblia soraiból. Hajlamosak vagyunk sokszor önkényesen megfeleltetni ezeket a történéseket a Biblia szavainak. Párhuzamot ugyan vonhatunk Ezékiel és a Jelenések könyve között, de inkább arról az oldalról közelítve, hogy ugyanarról a Messiásról szólnak nekünk. Ezékiel még Krisztus előtt, János jelenései pedig már utána, szinte pontosan tudva, ki is ez a Messiás. Mintha egy homályos szemüveg helyett egy megfelelőbb lencsével tisztább látást nyernénk.

Most azonban nem is igazán a Jelenések könyvével mutatott párhuzam hangsúlyos, hanem éppen a próféta elhívása, amelyben olyan fontos gondolatok nyernek jelentőséget, amelyek akár a lelkészi hivatásra is ugyanúgy vonatkoztathatóak, mint Ezékiel idejében a prófétákra. De nem is csak a lelkészi hivatás megéléséről van szó, hanem egészen egyszerűen a keresztény ember evangéliumhirdetésének komolyságáról. Arról a meghatározó tényről, hogy a világ egy része érdektelenséget vagy ellenségességet mutat Krisztus evangéliuma felé.

Éppen ezért fontos tudatosítanunk magunkban és másokban is, hogy az emberfia kifejezés számunkra mit jelent. Csak azt, hogy mi kicsiny és jelentéktelen teremtmények vagyunk, vagy azt is, hogy Krisztus által hajlandóak vagyunk magunkat és másokat Isten jelenlétébe irányítani, ahol ez a jelentéktelenség igazi értéké válik az Úr szemében? Hiszen ki más tehetne minket értékessé Isten előtt, mint az, aki önmagát adta értünk a kereszten, az Emberfia az emberfiakért?

Az Isten, aki elhívásunkat adta, egyetlen fegyvert adott a kezünkbe, ez pedig nem más, mint az ő örökkévaló ígéje. Ezékiel próféta elhívásában az a különös – és talán éppen ezért teljesen természetes –, hogy a feladat kijelölése egészen röviden történik, a nehézségekről azonban hosszan

beszél az Úr. Ez tulajdonképpen erőt adhat az őt szolgálónak, ha tudja, mi vár rá, de azt is tudja, ki az, aki a mind-ezekben a nehézségeken át vezető úton vele van. Így ki az Urat szolgálja, az ő eszköze, az nem mond mást, mint hogy „Így szól az Úr”!

Mi sem tehetünk mást, hanem hogy minden esetben, minden életkörülmény között és minden embernek bátran, hűségesen megmondjuk: „Így szól az Úr!”

Igehirdetési vázlat

Ezékiel – az emberfia

Ezékiel egy különleges feladatra született, bizonyára erre is készült éveken, évtizedeken keresztül, hogy aztán a nagy babiloni birodalom elsöpörje ezt a szolgálatot. Isten azonban mást tervezett vele, sokkal nagyobb és fontosabb feladattal bízta meg. Isten ítéletét kell hirdetnie, de nemcsak az ítélet jelenik meg prófétai szolgálatában, hanem a helyreállítás is. Vagy ahogyan a temetések liturgiájában mondjuk: „Isten a mi mennyei Atyánk, az élet és halál Ura, megszomorít, de meg is vigasztal, megaláz, de fel is emel, sírba visz, de meg is elevenít!”

Isten egy szinte jelentéktelen kicsiny embert, *emberfiát* hívott el a szolgálatra. Éppen ebben rejlik az Úr dicsősége, hogy a teremtett világban egészen apró kis embert használja arra, hogy az ő hatalmas és örökkévaló szavát hirdesse.

Keresztények – az emberfiai, akik Isten gyermekei

Keresztényként nekünk is elhívásunk van Istentől. Talán nem úgy kaptuk meg, mint Ezékiel, talán nem kaptunk látomást vagy álmot, de az elhívásunkat ma is érezhetjük. Lehet, hogy egy személyben kaptuk, aki az életünk részévé vált, de az is lehet, hogy egy igehirdetésben, egy beszélgetésben, egy énekben, egy filmben vagy esetleg egyszerűen csak a Biblia olvasásakor. Ez az elhívás az evangélium hirdetésére hívott el bennünket. Nem úgy van az, mint ahogyan sokan gondolják, hogy a kereszténység egyszerűen annyi, hogy elmegyek az istentiszteletre, vagy ahogyan mostanában történik, bekapcsolom otthon a laptopom/tévémet, és nézem az istentiszteletet, az ige hirdetését pedig a lelkészre és a szolgálattelvőkre hagyom. Mi is emberfiai vagyunk ezékieli értelemben, ugyanakkor az Úristen gyermekei a keresztség által. Mi is hirdetjük az Úristen ítéletét, de a helyreállítást is, amely Krisztusban lehet a miénk. Ez a keresztény tanúságtételünk.

Krisztus – az Emberfia mint Messiás

Nagybetűs értelemben így egyedül Jézus lehet az Emberfia, a Messiás, a Megváltó, akire mi mutathatunk, hiszen nem üres a mi bizonyágtételünk. Elmozdíthatatlanul ott van előttünk, mindenki előtt. Talán tövises és csa-

lán közé esünk, talán skorpiók vesznek körül bennünket, mert a világ nem hallgat tanúbizonyosságunkra; mi mégis hirdessük az Isten igéjét! Ne foglalkozzunk azzal, ha valaki élből elutasít mindent, ami az Istennel kapcsolatos, mert a mi feladatunk az, hogy az evangéliumot hirdessük, függetlenül attól, hány ember fog megtérni a szavunkra. A megtérést nem mi eszközöljük ki, hanem az Isten Szentlelke munkálja az emberben, mégpedig Krisztus kereszthalála által.

Ragaszkodjunk az Ige/Krisztus hirdetéséhez!

Nehéz időkben mindig is nehéz volt szilárdan ragaszkodni ahhoz, amit képviseltek a keresztények. Mégis voltak, akik megtették, mert ragaszkodásuk nem volt hiábavaló, mert tudták, hogy az, amit hirdetnek, igaz, és nem lehet hamis. Talán tapasztalták is életükben a nagyságát és jelenlétét. Tapasztalják hát mások is általunk!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Lk 16,19–31; 1Jn 4,16b–21

Énekek

EÉ 65, 232, 475

Illusztráció

Az emberfia kifejezéshez adalékként egy kis kitérőt hadd tegyek a filmek világába. *Az ember gyermeke* című poszt-apokaliptikus science fiction filmben ez a hasonló kifejezés tulajdonképpen szinte messiási előjellel jelenik meg, amikor az emberiség egyfajta ítélettel néz szembe. A film története szerint évtizedek óta nem született egyetlen gyermek sem a világon. A sötét tónusú történetben a hosszú idő után elsőként született gyermek mint a reménység jelenik meg a káosz közepén. Ezékielnél érdekesen jelenik meg ez a kifejezés, hiszen éppen ellenkező előjelet látunk, ami később aztán az általa prófétált messiás, Jézus esetében válik a megváltás üzenetének egyik fontos momentumává. Tulajdonképpen ebben a kifejezésben benne van, hogy az ember egyszerre jelentéktelen és egyszerre a teremtés koronája.

Felhasznált irodalom

[Sz. n.] 1927. Én küldelek téged. *Lelkipásztor*, III. évf. 3. sz. 1–4. o.
 JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
 KARASSZON Dezső 1995. Ezékiel könyvének magyarázata. In: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár*. Református Zsinati Kiadói és Sajtóbizottság, Budapest.

MACDONALD, William 2009. *Őszövetségi kommentár. Ezékiel könyve*. Evangéliumi Kiadó, Budapest.

REMMERS, Arend 2012. *Az Őszövetség áttekintése*. Evangéliumi Kiadó, Budapest.

VÁMOS József 1989. *Ezékiel I. Magyarázatok és elmékedések a próféta könyvének 1–24. fejezete alapján*. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.

■ FELEGYI-NÉMETH MIHÁLY

Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap

▶ Ez 33,30–33

Igehirdetési előkészítő

Mert beteljesedik!

A vasárnap jellege

Isten hív, egybegyűjt, közösséggé formál. Ezt ünnepelhetjük ezen a vasárnapon is, szem előtt tartva az üzenetet: „Meg ne vessétek azt, aki szól!”

Előtérbe kerül Isten hívása és a közösségnek, az embernek arra adott válasza. Fontos a bevezető ígére alapoznunk (Zsid 4,12): „Isten igéje élő és ható [...] megítéli a szív gondolatait és szándékait.” Így egyéni önvizsgálatra és közösségi állásfoglalásra egyaránt buzdítanak az istentiszteleten elhangzó igék.

Exegetikai-történeti háttér

Ezékiel szerepe és feladata népe életében elválaszthatatlan a megtapasztalt elhurcoltatástól, a megélt fogságtól. Jeremiás kortársa. Nevének jelentése: Isten erősítse meg. Ez a karakter könyve második részében válik hangsúlyossá.

Különös, hogy Isten nem szólítja néven Ezékielt, de megszólítja: Emberfia (Ádám gyermeke). Istennek van mondanivalója prófétájának, és célja ezzel az, hogy üzenjen népének. „Az Úr pedig megragadott engem” – írja pár sorral feljebb (vö. Jeremiás panaszával: Jer 20,7–9).

Az Újbabiloni Birodalom ura, Nebukadnecar Kr. e. 597-ben Jeruzsálemet megadásra kényszerítette. A tizennyolc esztendő Jójákint, Júda királyát és Jeruzsálem vezető embereit (papokat, hivatalnokokat stb.) fogságba vitte. A deportáltak, bár szám szerint kevesen voltak, mégis meghatározták eladdig az ország életét. Immár támasz nélkül maradt az ország.

Ezékiel a fogságba kerültek csoportjában megpróbálja tartani a lelket a jövő reményével, de egyúttal Isten ítéletéről is szól. Nemzete katasztrófája és személyes sorsa ha-

tározza meg mondanivalóját. Szolgálat Kr. e. 593-tól 571-ig tartott. Próféta küldetésének első részében hirdeti az isteni ítélet elkerülhetetlenségét, szembefordulva azzal a tévhitel, amely a deportáltak hitének alapja: Isten nem szolgáltatja ki Jeruzsálemet, hamar hazatérhetnek. Ezékiel könyvének 1–32. fejezete szól az összeomlásról, ítélethirde- tésről, tele van a pusztulásról szóló jövendölésekkel. Sira- tóénekek sorát olvashatjuk. Aligha szívderítő népek pusztulásáról jövendölni, az összeomlás próféciáját mondani. Miután elsiratott minden elsiratni való népet és hatalmat, csodálatosan fogalmazódik meg Isten mentő kegyelmé- nek öröme a soraiban.

A próféta feladata Jeruzsálem lerombolása, a templom pusztulása után megváltozott: az elcsüggedtek bátorítása lett. A megvert, lesújtott népnek hirdette, hogy Isten útjai- nak vége nem az ítélet. Ennek az „átmeneti” időszaknak a feladata: elfordulás a gonosztól és Isten útmutatásának való engedelmesség. Ez a megtérés hozza el a visszatérés lehetősé- gét. Textusunk a második rész elején van, amikortól Ezé- kiel elkezd az új jövőről prófétálni. Ha kicsit előretekintünk a következő fejezetre, ott megjövendöli az egyetlen jó pász- tor uralkodásának idejét, amikor újat kezd népével az Isten.

A perikópa megértése

A 33. fejezet elején az őrálló felelősségéről, valamint ezzel összefüggésben az „emberfia”, azaz a próféta szóláskény- szeréről ír. Nem maradhat néma, amikor Isten ilyen komoly üzenettel látogatja meg általa népét: „Térjete meg, térjete meg gonosz utaitokról!”

Isten következetességéről beszél, amelyet a történelem igazol. Az otthon maradtak kénytelenek végignézni Je- ruzsálem pusztulását. Isten ítéleteként élük meg a templom pusztulását, de megtérni mégsem akarnak, gondolkodá- suk nem változik, a „sok utálatos dolgot” továbbra is elfo- gadhatónak tartják.

Ekkor kezd el Ezékiel próféta az elhurcoltakhoz for- dulni, és nekik beszélni. Textusunk már ezt a kísérletet örökíti meg.

Úgy tűnik, kíváncsiak arra, „*miféle ige jön az Úrtól?*”. Vagy mintha tényleg csúfolódó hangon, gúnyosan kér- dezgetnék egymástól gögösen, akár a próféta szavahihe- tőségét, hitelességét, akár az Isten szándékát megkérdője- lezve. De akár egymást is biztathatják, ahogy más fordí- tásban olvassuk: „*Gyertek, hallgassuk meg a szót, amit az Úr sugall!*” (Szent István Társulat ford.) Ha Istennek sza- va van a fogságban élőkhez, azt bizony komolyan kellene venni. Úgy tűnik, a próféta beszédét Istentől jövő szózat- ként hallgatják. Odaül a próféta elé lelkesen Isten tulajdon népe, de hamar szertefoszlik az illúzió. Beszédének hatá- sa megdöbbentő: „*Pajzán dallá lesz a szájukban, az eszüik pedig nyereségen jár.*” A virágének, a pajzán dal hallgatása

lehet ugyan kellemes időtöltés, de aligha határozza meg az élet irányát. Érdekes, hogy a hallgatóság ismételteti eze- ket az igéket – szájukra veszik –, de a szívükig, eszüikig nem jut el, mert más foglalkoztatja őket. Erre az általános emberi magatartásra hivatkozhatunk majd a prédikáci- ónk megírásánál, amikor az akkori és a mai igehallgató- kat hasonlítjuk össze.

Leghangsúlyosabban az utolsó mondat ad lehetősé- get arra, hogy az Ószövetség és Újszövetség népét össze- kössük. Hogy rámutassunk: Ezékiel Istene, a világunkba Megváltót küldő Úr és a ma is megtartó, gondoskodó Atya egy és ugyanaz.

A szakasz végén megfogalmazódik a figyelmeztetés: „...*mert beteljesedik!*” Lehet idő, amikor már hiába szív- lelnék meg Ezékiel szavát. Amikor hiába nyitnák ki füle- iket és szíveiket.

A következő fejezetben a hűtlen pásztorok fölötti íté- letről és a jó pásztorról olvasunk.

Igehirdetési vázlatok

1.

„*Hol jár az eszem...?*”

„Te segíts, hogy a fül, a szem / Figyeljen reád csendesen...!” (EÉ 289,3)

Merre fordítom figyelmemet?

„*Miféle ige jön az Úrtól?*” Mondom-mondjuk-e: Gyertek csak, hallgassátok meg, hallgassuk meg! Életem közpon- ti vagy marginális kérdése, hogy mit akar az Isten. képes vagyok fordulni, ha más útra indít?

Mi kerül az életem központi helyére?

„*Olyan vagy közöttük, mint aki a szerelemről énekel.*” (Kál- di-Neovulgata ford.) A pajzán dal helyett a szerelmes ének hallgatásával jobban tudunk azonosulni. Mindenki ismeri a szerelem mindent elsöprő erejét. Ismerjük azt az élethelyzetet, amikor semmi és senki nem olyan fontos, mint szerelmünk tárgya, szerelmünk kifejezése. Vissza- utalhatunk a bevezetésre, jó illusztráció lehet a táncdal sora: „*Hol jár az eszem? Csak a csengőt figyelem... Min- dig csak nálad jár.*”

Van, amit szívesen hallunk, amivel szívesen foglalko- zunk. De életünk ugyanilyen fontos része a kötelességből elvégzett feladat, akár az új munkakörülményekhez való alkalmazkodás is. Napi központi kérdésem-e: Mit kívánsz, Istenem, mit cselekedjem? Mit tanít Jézus, vagy mit ten- ne az én helyemben?

Felelős gondolkodás a mában a jövő felől

„*Ma, ha az ő szavát halljátok..., ne keményítsétek meg szí- veteket.*”

Gyászolók gyakori bánkódása: Ha tudtuk volna, hogy utoljára találkozunk...

Az elmúlt hónapokban az alkalmazkodás időszakát éltük. Pillanatokon belül meg kellett találnunk családjainkban és közösségeinkben az újabb – személyes érintkezés nélküli – kommunikáció lehetőségét. Leleményes szeretetünkkel régi kapcsolatokat újíthattunk meg, és – akár kényszerű módon – újabb formáit találtuk meg a másakra való odafigyelésnek, segítségnek. Átformálta gondolkodásunkat, a jövőről alkotott képünket is.

Az itt és a most lehetőségei

A megélt isteni gondviselés, a hit továbbadása, bátorítás.

2.

Bevezetés

„Ne nekem legyen igazam!” – Hányszor hallottam szüleimtől! És el is töprengtem rajta, hogy lehet, hogy előre látják: eldől, összeomlik, megszúr, nem sikerül...veszett fejsze nyele.

És amikor bekövetkezik a nem várt fordulat, akkor hallgathatom az „én megmondtam” kezdetű, nemszertem bölcselkedéseket.

Alkalmas és alkalmatlan idők

Van ideje a gyors leállításnak – veszély esetén. Van ideje az okos magyarázatok meghallgatásának – hogy a következő lépés ne legyen hibás!

Tekintélyszemélyek és beszédük haszna

Egy próféta, egy „megmondóember”, egy egyházi vezető, Ezékiel vagy maga Jézus...

Intések, útmutatások, jóvendölések komolyanvétele vagy negligálása.

A próféta feladata komolyabb, mint pajzán daléneklés, mint a kellemes érzelmesség megélése vagy mint a múlt érzések kifejezése. Távol áll tőle, hogy Isten igéjével hamis illúzióba akarná ringatni a fogságba hurcoltakat. Ellenkezőleg, olyan jövőről kell beszélnie, amely egyszerre tartalmazza Isten ítéletét, de azon túl az Úr végtelen kegyelmét is. Kicsit zavaró, hogy valójában nem tudjuk, Ezékiel mely szavát érthették pajzán dalnak; az ítéletről szót biztosan nem. De nem is ennek találgatása a fontos, hanem az, hogy annyira tele volt a szívük, a fejük a saját életkérdéseikkel, boldogulásukkal, hogy mit sem törődtek az Isten szavával. Eszük a nyereségen járt, haszonleső a szívük. Talán azt is lehet képzelni: kimazsolázták a próféta beszédéből a nekik tetsző szavakat, de azok végső értelmét, lényegét nem közelítették meg. Hiába a próféta szándéka, ha a hallgatóság szíve közepét más foglalja el. Hiába a szívhez szóló üzenet, a rábeszélés, a Hegyi beszéd is, ha csak süket fülekre talál.

Megtérésre hívó szó és a kegyelmes Isten hirdetése

Együtt jár! Ezékiel küldetése folytatódik az Újszövetségben is. Akár Keresztelő János alakja is lehet a példa erre, de idehozhatjuk Jézus magvetőről szóló példázatát is. A történet úgy folytatódik, mint a magvető példázatában az első három esetben. Nem hallgatnak Istenre, a beszéd nem hoz termést valami miatt. Hallják ugyan, talán érdeklődéssel fogadják, de „nem aszerint élnek”. Hallgatják, de nem hat rájuk, vagy nem engedik hatni az éltető igét – azaz az elmondott beszéd nem lesz hitélenkítő, visszafordító, megtérésre indító.

Befejezés

Krisztus óta nem lehet kétségünk, hogy Isten megtartó Istenünk, aki Megváltót küldött a „veszett fejsze nyele” helyzeteinkre.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Lk 14,15–24; 1Jn 3,13–18

Énekek

EÉ 61, 435

Az ajánlott énekek a hálaadást, a gondviselő Istenben való bizalmat, valamint Jézus jól ismert mondatait állítják középpontba: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan...”

Még egy énekünk összecseng ezzel a témakörrel: a *Van örök kincsünk* kezdetű éneknek (EÉ 286) különösen a 4. versszakát javaslom átgondolni a készülés során. Összekapcsolja Ezékiel népét a mai Krisztus-követőkkel, azaz velünk.

Illusztráció

„Jézus üzenetének megfelelő hirdetéséért folyamatosan meg kell küzdenünk. Egyetlen igehirdető sincs örökre a bölcsesség birtokában. Újból és újból fel kell tennie a kérdést: Mit mond nekem a Biblia szava? Milyen kihívást jelent, mit kérdőjelez meg, mennyiben vigasz és segítség számomra? [...] Úgy prédikáljunk tehát, és úgy alakítsuk ki az istentisztelet légkörét, hogy a résztvevők azt érezzék, kiegyenesítették őket, és egyenes derékka távozhatnak (vö. Lk 13,10–17, a meggörnyedt asszony gyógyítása).” (GRÜN 2013, 142., 140. o.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

GRÜN, Anselm 2013. *Megbékélés Istennel*. Bencés Kiadó, Panonhalma.

HÉZSER Gábor 2005. *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*. Kálvin, Budapest.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás, Veszprém.

A legnagyobb kincs^{*}

2Tim 1,14

■ RÉZ-NAGY ZOLTÁN

„A rád bízott drága kincset őrizd meg.” (2Tim 1,14)

Őrizd a kincset, amit rád bízta. Ez egyszerű feladat – úgy tűnhet elsőre. Az értékeket zárt ajtók mögött őrizzük. Mi sem egyszerűbb ennél: egyszerűen csak be kell zárni az ajtót. És minden zárhoz tartozik egy kulcs.

Amikor az ember gyermekkorában kicsit nagyobb lesz, megkapja az első kulcsát. Még harmadikos voltam, kilenc éves, amikor szüleimtől megkaptam életem első kulcsát, mellyel a lakásunkat ki tudtam nyitni. Ez egy nagyon egyszerű kulcs, akkoriban még nem létezett biztonsági zár. Volt hozzá egy kulcstartó, hogy könnyen megtaláljam. A szüleim 5-ig dolgoztak, én pedig napközis voltam, de ha előbb értem haza, mint ők, akkor be tudtam menni a lakásba.

A kulcs azt is jelentette, hogy megbíznak bennem, és felruháznak a kulcson keresztül egy felelősséggel.

A következő kulcs már a felső tagozatos koromhoz kapcsolódik: az iskolai földrajzsztár kulcsa volt. Csak nekem és egy osztálytársamnak volt felhatalmazásunk arra, hogy elkérjük a tanáriból a kulcsot, kivigyük az éppen aktuális térképet a szertárból, és felakasszuk a tábla mellé, a falra az osztályteremben. A kulcsot aztán az óra elején át kellett adni a földrajztanárnak.

A következő kulcs középiskolás koromhoz kapcsolódik, amikor elkezdtem rajzsakkörbe járni. Fél év elteltével már saját kulcsom volt az Ifjúsági Házhhoz, és bármikor bemehettem, hogy folytathassam az agyagból való mintázásomat, akár szombat délután is. Könnyű helyzetben voltam, hiszen a lakásunkkal átellenben, az utca túloldalán volt az Ifjúsági Ház.

A katonaság alatt volt néhány olyan hét, amikor a parancsnoki épület ügyeleteseként szolgáltam. Reggelként sorra jöttek a tisztok, és nekem kellett a kulcsokat átadni a szobáikhoz vagy azokhoz az irodákhoz, ahol dolgoztak. Minden kulcshoz tartozott egy kis alumíniumlap, amelyen az adott iroda száma volt beütve. Miután lejárt a munkaidejük, a kulcsokat visszaadták, és visszakerültek egy akasztóra a helyükre. Mindig minden kulcsnak

meg kellett lennie, ott kellett lógnia a helyén. Nagy baj lett volna, ha egy kulcs nem lett volna meg, de nem emlékszem ilyenre.

Életem egy másik fontos állomása volt a menekülttábor a szerb-horvát háború idején. Az élelmiszerraktár kulcsa gyakorlatilag folyton nálam volt, hiszen a háború első hónapjaiban a nap bármely szakában lehetett számítani menekültekre, akiknek sürgős élelmiszersegélyre volt szükségük. Ezeket kartondobozokban adtuk át, és mindig lennie kellett kellő számú elkészített doboznak.

Amikor pedig Pécssett segédlelkész lettem, megkaptam a kulcsokat a lelkészi hivatalhoz, a templomhoz, a szolgálati autóhoz. Azóta eltelt majd harminchét év, és azóta egyre gyarapodó kulcstartók jelzik a rám háruló felelősséget.

* * *

Bár akkor nem mondta senki, de a sok kapott kulcs mind azt jelezte, kérte: „A rád bízott drága kincset őrizd meg.”

A kulcsok, amelyeket életünk során kapunk, a megelőlegezett bizalom jelei. Annak a jelei, hogy megbíznak bennünk, hogy értékes dolgokat bíznak ránk, és bíznak benne, hogy jó kezekbe kerül az érték. Az első megkapott lakáskulcstól visz az utunk egészen a nagy értéket vagy titkot rejtő hivatalok kulcsáig. És még tovább is visz, egészen odáig, hogy egy ember lelkésként kulcsokat kap Jézustól.

Jézus azt mondta, hogy nála vannak a pokol és a halál kulcsai, ami azt jelenti, hogy hatalma van a pokolból, a halálból szabadon engedni, kiszabadítani azokat, akiket akar. Nála vannak a mennyországoknak is a kulcsai, mert Péternek, a rangidős tanítványnak, aki az egész tanítványi kört és a későbbi egyházat képviselte, ezt mondta: Neked adom a mennyek országának kulcsait; és amit megkötsz a földön, a mennyekben is kötve lesz; és amit megoldasz a földön, a mennyekben is oldva lesz.

A kulcsok annak a jelei, hogy Jézus megbízott a tanítványaiban. Hogy nagy kincset mert rájuk bízni, mert tudta, hogy nem fognak visszaélni ezzel a bizalommal. És ez Péter óta és Pál apostol óta így megy, tanítóról tanítványra száll a megbízás.

„A rád bízott drága kincset őrizd meg.” Pál apostol Ti-

* Elhangzott az Evangélikus Hittudományi Egyetemen, a 1999 és 2004 között végzett hallgatók ALUMNI találkozóján 2019. november 20-án.

móteusnak, a tanítványának írja a levelében: „...tudom, ki-ben hiszek, és meg vagyok győződve, hogy neki van hatalma arra, hogy a rám bízott kincset megőrizze arra a napra. Az egészséges beszéd példájának tekintsd, amit éntőlem hallottál, a Krisztus Jézusban való hitben és szeretetben. A rád bízott drága kincset őrizd meg a bennünk lakozó Szentlélek által.” (2Tim 1,12b–14)

Egyrészt Pál apostol úgy hitte, hogy a kincset nemcsak ő őrzi. Sőt, ő csak letétbe hagyta meg az Úrnál a kincset, hogy amikor ő már nem tudja őrizni, akkor majd az Úr vigyáz rá. Véltetően azért írja ezt, mert úgy gondolta, hogy az ő földi ideje lejárt. De tanítványának, a fiatal Timóteusnak még magának kell vigyáznia a kincsrre, neki még korai lenne azt mondani, hogy tegye csak letétbe a kincsét Istennél, és bizza rá. Neki még arra van szüksége,

hogy tudatosítsák benne, mekkora kincsnak van a birtokában, mint ahogy nekünk magunknak is arra van szükségünk, hogy tudatosítsuk magunkban, milyen nagy kincsnak a részesei vagyunk.

A legnagyobb kincs nem más, mint a bizalom, hogy hozzáférést kapunk, hogy nálunk lehet a kulcs, és nem másnak a kulcsai, mint a pokolnak, a halálnak és a mennyországának a kulcsai. Hogy azt akkor nyissuk ki, amikor kell. Egész szolgálatunk legfontosabb része, hogy jókor használjuk a kulcsokat, hogy akkor nyissunk, amikor szükséges.

A pokol és a halál, valamint a mennyország kulcsai itt vannak, mert az egyháznak adta őket Jézus, Nátatok vannak. Nátatok van az, aminél nincs nagyobb kincs, nincs nagyobb érték. Ámen.

Lelkészakadémia

► Folytatás a 179. oldalról

A családi élet és a szexuális nevelés kérdése az egyházban

Helyszín, időpont: Révfülöp, 2020. október 18–21.

Szervezők: Semsey Gábor, Járay Márton, Joób Máté

Gyülekezeteink és iskoláink egyre többször találják szembe magukat olyan kérdésekkel a családi élet és a szexuális nevelés témájában, amelyek sokszor feszültséget eredményeznek nemcsak társadalmi szinten, de egyházi közösségekben belül is. Hogyan tudunk mi válaszolni a kihívásokra dogmatikai, etikai, lelkigondozói, közösségi szempontokat is szem előtt tartva?

A kurzus célja, hogy ismertesse a témában megjelent legfrissebb kutatásokat, valamint hogy előadások, műhelymunkák és helyzetgyakorlatok segítségével kompetenssé váljanak a lelkészek olyan témák megtárgyalásában mint a szexuális nevelés, pornófüggőség, azonos neműek vonzódása és a nemi önazonosság.

Jelentkezési határidő: 2020. október 4.

„A szombat van az emberért” – teremtésvédelmi alapok

Helyszín, időpont: Révfülöp, 2020. november 8–11.

Szervezők: Béres Tamás, Szűcs Kinga

Bolygónk belakásának és meghódításának folyamata olyan sikeresen történt meg az eddig rendelkezésünkre álló évezredek alatt, hogy mára az emberre bízott teremtés jelentős része jól láthatóan veszélybe került. 2019 utolsó hónapjaiban Delhiben már pénzért adják a jó levegőt, miközben az érdekezérelt vagy kényelmes véleményalakítók hangzatos fecsegéssel töltik ki a felelősségviselés nyilvános kommunikációs tereit, emberek milliói pedig úgy élnek, mintha semmi sem változott volna az elmúlt néhány évtizedben. Vannak-e ennek a kétértékű, sikertelen sikertörténetnek teológiai és környezetetika módszerekkel feltárható, megszívlelendő tanulságai számunkra is?

Főbb témáink: Mi a teremtésvédelem? – bibliai alapok; evangélikus dogmatikai hangsúlyok; környezetetika vagy ökoteológia; a jelen állapothoz vezető kulturális előzmények; egyházi állásfoglalások; gyülekezeti lehetőségek; egy lépéssel előre: globális megoldás vs. lokális figyelem.

Jelentkezési határidő: 2020. október 25.

TARTALOM Mécses a te igéd

MOLNÁR LILLA: *Jót s jól* 161

Tanulmányok

KŐSZEGHY MIKLÓS: *Júda és Támár* 162

HAFENSCHER KÁROLY: *Luther úrvacsora-gyakorlata* 165

Valláspedagógia

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES: *Kontextuális kérdésvetések
a gyülekezetpedagógiában* 172

Fórum

KENDEH K. PÉTER: *A lelkeszi életpályamodell 2019-ben. Beszámoló
az MEE Zsinatának* 176

MISSURA TIBOR: *A Miatyánk hatodik kérése* 178

Figyelő

Könyvrecenzió

OROSZ GÁBOR VIKTOR: *A holisztikus személyi identitás megőrzése
és a felelősségteljes életmód* 180

Az igehirdető műhelye

BALOGH ÉVA: *Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi) (2Tim 2,1–17a)* 182

NEPP ÉVA: *Pünkösd ünnepe (Jn 14,16–21)* 184

GABNAI SÁNDOR: *Pünkösd 2. napja (Jn 6,43–47)* 188

KASZA GÁBOR: *Szenháromság ünnepe (Mt 28,16–20)* 191

FELEGYI-NÉMETH MIHÁLY: *Szenháromság ünnepe után 1. vasárnap
(Ez 2,1–8a[8b–10])* 194

IHÁSZ BEATRIX: *Szenháromság ünnepe után 2. vasárnap (Ez 33,30–33)* 196

Igehirdetés

RÉZ-NAGY ZOLTÁN: *A legnagyobb kincs (2Tim 1,14)* 199